ANA MARIA MARIN

POVESTE DE DINCOLO

(Amintiri din ţara cotropita)

Editura AUTORULUI Madrid, 1979

ANA MĂRIA MARIN

POVESTE DE DINCOLO...

(Amintiri din tara cotropita)

Editura AUTORULUI
Madrid, 1979

.

:

IN LOC DE PREFAŢA

Această poveste e adevărată.

Autoarea a cules-o din şoaptele trestiilor, pe un mal de lac românesc. Trestiile, povestind, n'au păstrat cronologia istorică; au preferat o cronologie de intensitate.

Astfel începutul, e un fel de sfârşit, iar sfârşitul... «Marea întâlnire», este adevăratul început: iniţierea în dragoste şi iertarea unui suflet, a multor suflete!

Pirul conducător prin acest labirint de întâmplări petrecute în secolul nostru, voluntar estompate de ficţiunea visului, s'ar putea găsi poate în versurile lui Verlaine «Jadis et Naguere», care ţin loc de moto, nu pentru fond, ci pentru formă.

> De la musique avânt toute chose, Et pour
> cela prefere l'Impair Plus vague et plus
> soluble dans l'air, Sans rien en lui qui pese
> ou qui pose.
>
> II faut aussi que tu n'ailles point Choisir
> tes mots sans quelque meprise: Rien de
> plus cher que la chanson grise Ou l'Indecis
> au Precis se joint.

Locuitor în trecere pe planeta «Terra», dacă te-au plictisit lozinci prea des repetate sau dacă şi-a pierdut pentru tine sensul şi valoarea «Cuvântul», întrebuinţat în scrieri emfatice, retorice şi minei oase, opreştete-te o secundă din drum şi caută în Biblie Adevărul!

Atmosfera de precimitir, se găsea şi in Salonul Nr. 1, de reanimare. Masa pe care era aşezată o durea îngrozitor!

Deoparte şi de alta a salonului, erau câte 5 paturi la fel, toate ocupate. Ochii şi mintea îi rămăseseră întregi şi înţelegea să se servească de ele, pentru a vedea ce se petrece în jurul ei şi să mai uite de dureri. Sora-şefă stătea la masa din mijlocul salonului şi rodea dintr'un măr. La un moment dat, se sculă, se apropie de patul ei, care avea numărul 10, şi îi bagă tubul de oxigen în nas. Totul se petrecuse pe muţeşte între soră şi Domnicu, căci deşi putea vorbi, tăcea cu plăcere, făcând economie de respiraţie, fu recunoscătoare pentru oxigen.

In curând apăru un şir de halate albe, cu un omuleţ mic şi volubil în frunte: vizita. Pe fiecare masă zăcea ceva ce fusese cândva un om. Toţi ceilalţi 9 erau în comă, afară de Nr. 10, care pândea cu pleoapele lăsate simulând inconştienţa. Fiecare locatar cocoţat pe masă era burat de ţevi peste tot, întregind lumea de ficţiune tehnică pe care o trăise şi datorită căreia, probabil că se găsea aici. Semănau mai mult cu instalaţii stereofonice sau a tablouri electronice de conducere şi control decât a oameni veniţi să se vindece în spital. Terapie intensivă! Ce mult învăţase medicina dela sborurile spaţiale! Tubul de cauciuc din gură mergea până în stomac, pentru alimentaţie artificială; în nas, tubul de oxigen, ca să zicem aşa, de rutină; mâinile legate de suporturi erau înnădite de stelaje, care vărsau în sânge perfuzii; tub pentru urinat; tub pentru gaze; benzi de cauciuc care-1 legau pe bietul macabeu sub control litic, de electrocardiograf.

La urechea profesorului se şopteau vorbe. Păreau să-1 intereseze operaţiile făcute de el care rezistară patru zile. O chestiune de statistică, de normă sau de bani? Cine ar fi putut spune? Era un mare chirurg şi bolnavii trebuiau să vină cu încredere la el. Scara lui de valori nu putea să fie a bietei fiinţe care zăcea pe patul Nr. 10 şi care aparţinea unei lumi detestate de guvernanţi. Pentru el, ca primă valoare, era, probabil, meseria; apoi Puterea, adică Partidul, şi în fine banii, cari aduceau şi ei un fel de putere.

Lângă Domnicu, în patul Nr. 9, era Partidul: cu capul înfăşurat în scutece, bossul politic beneficia de respirator. înţelesese că era singurul Draeger şi dacă s'ar fi încurcat rău treaba pentru ea, nu putea avea nicio speranţă, căci n'ar fi putut scoate dela respirator pe un academician, ca să o pună pe ea!

Ca să nu încurce valorile, doctorii erau puşi în grea încurcătură de când se pusese problema, «cine are dreptul la viaţă şi deci la reanimare mai întâiu?», (nicăieri pe pământ nu era loc pentru epurare renală, transplant de organe, loc suficient pentru terapie intensivă). Doctorii zic, făcuseră legi morale, cărora încercau să se supună chemând uneori în ajutor ordinatoarele, cari nu puteau fi acuzate de parţialitate.

Fusese oare undeva pus în fişă atotputmicul Partid, singurul Dumnezeu pe pământul pe care trăia?

Când plecă vizita, sora-şefă, care până atunci făcuse figură onorabilă, se hotărî brusc să se distreze puţin, până la sfârşitul vizitei în celelalte saloane. Cumpărase o jucărie mecanică pentru un nepoţel, un trenuţ mititel cu şine şi, în liniştea morţii, începu să se joace. Era de necrezut! Instala şinele, locomotiva, trenul, toate pe jos. împinse de electricitate, vagoanele porniră. Se aprindeau becuri de alarmă la electrocardiograf, dar şi mica locomotivă arunca flăcări; se terminau perfuziile, dar şi şina se termina şi trenul trebuia îndreptat cu ajutorul macazului în altă direcţie; punga respiratorului se umfla din ce în ce mai rar, dar şi trenul întră în tunel. Bâzâitul trenului electric aducea o notă veselă în liniştea salonului de reanimare. Sora-şefă îl acompania, cântând un cânticel la modă. Timpul şi spaţiul îşi pierduseră sensul pentru toţi. Nu mai existau zi sau noapte; erau cu toţii undeva departe. Singura idee ce-o avea Domnicu în cap, era tura. Existau ture şi aştepta tura cealaltă, nu atât pentru ea cât pentru cei ce erau în pericol de moarte. După un timp, trenuţul îşi luă locul cuminte în cutie...

Se mişcară doctorii. Fiecare îşi îngrijea mut, pacientul lui mut. Numărau sticlele de perfuzie care se goliseră, borcanele de alimentaţie artificială, măsurau bocalele de urină, cercetau permeabilitatea tuburilor, scriau în fişe şi plecau. Pe cei care nu aveau doctor particular, îi îngrijea doctorul de gardă, dar acesta era ocupat momentan cu sora-şefă, căreia îi făcuse propunereea să meargă cu el în oraş. Pe când se târguiau, observară că Nr. 5 încetase să mai respire. Era rece; se odihnea mai de mult în Câmpiile Elisee... îndată au venit brancardierii şi, deci, la morgă. Plictisită, Gigi, şefa, începu să desobstrueze pe boss. Patul Nr. 5 se ocupă imediat: alte sonde, alte perfuzii, şi probabil alţii aşteptau rândul în culise, ca la un balet.

Uşa se crăpa şi prin crăpătură se vedea din când în când acelaşi chip de femeie, cu ochii înnabuniţi de groază şi de durere, cu părul sur neîngrijit, privind într'una spre patul Nr. 9, în care horcăia cuminte academicianul. Ea încercase sănşi asigure soţul contra tuturor întâmplărilor neplăcute şi a complicaţiilor date de boală. Fusese operat de tumoare cerebrală şi toate necazurile se abătură contra lui. Doctorii, surorile şi medicamentele străine erau plătite şi avea şi soră de noapte, pe Constanţa. Avea abcese pulmonare, datorită probabil întubării («Seraţia», cea mai netratabilă infecţie intraspitalicească). Ca să-l menţină în viaţă, avea nevoie de o baterie de antibiotice, respirator şi aspiraţie intrabronşică, oxigen în permanenţă. Dar pela orele trei noaptea, băieţii responsabili de tuburi de oxigen, dispăreau în cotloanele dela subsol şi nu mai erau de găsit. Stând de gardă în crăpătura dintre uşi, căci înăuntru nu avea voie, soţia academicianului ştia exact când oxigenul era pe sfârşite şi-i descoperea oriunde ar fi fost. Astfel îi salvase şi viaţa lui Domnicu, şi, probabil, a multor altor bolnavi. Preţioasele tuburi erau pentru toţi. Soţia credincioasă făcea treabă de folos obştesc şi după un timp îşi dusese bărbatul acasă, chiar dacă nu întreg, dar cel puţin în viaţă.

Pe Domnicu o îngrijea băiatul. Era în ultimul an de medicină şi boala ei căzuse într'un moment cum nu se poate mai prost pentru el: examene, lucrare de diplomă, concurs de internat. Stătea lângă ea cu ochi de câine bătut, văzând că boala merge înainte, cu sau fără tratament. Băiatul, bun şi deştept, suferea mai tare ca Domnicu; suferinţa celui drag e cea mai mare dintre suferinţe. El totdeauna dorise să aibă o familie şi acuma când se adunaseră toţi de prin lagăre şi puşcării, o lovise boala. Mama lui nu merita această soartă după suferinţele îndurate prin închisori şi el stătea neputincios la patul ei, fără să o ajute.

Se agăţa cu ultimele forţe de viaţă, ca să nu-i mai vadă ochii. Nu cerea nici morfină pentru a-şi alina durerile şi a se cufunda în neant, tot de grija lui. Se căznea să respire, ca să-ş-i elimine ralul tracheal, căci de tuşit nu mai putea tuşi şi nici nu îndrăznea să pronunţe cuvântul Euthanasie.

Băiatul o descoperise pe Constanţa într'o noapte şi se decise să o câştige de partea lui pentru a-l ajuta să-şi îngrijească mama. Pe lângă tumoarea academicianului, avea să se ocupe deacum înainte şi de Sindromul Guillain-Barre, de care suferea Domnicu. Constanţa era o soră voinică şi cu sufletul depe vremuri; vorbea

cu morţii depe paturi, se răstea cu dragoste la ei, când nu trecea mâncarea prin tub sau când în bocal nu era nimic. Cu Domnicu proceda astfel: o făcu asistentă de gradul doi în timpul lungilor nopţi îngheţate, în care una era totul şi alta nimic, dar unindu-se puteau să se ajute şi să ajute pe alţii. Constanţa lucra de zor, iar doctoriţa, pusă acum în temă, observa tuburile şi borcanele şi striga dacă Nr. 7 vărsa sau dacă unul începuse să se mişte. Mâinile Constanţei şi ochii doctoriţei alergau în toate părţile descoperind tot ce se petrecea în salon, cu dibăcie, dar gândurile lor erau la picioarele Domnului, la lemnul pe care s'a săvârşit Crucificarea...

Nopţi de coşmar, nopţi de rugăciune, nopţi de împăcare... Vera, Mariana, Alina, etc, drumul ei medical fusese presărat de multe nume de surori cari îşi făcuseră datoria. Dar cât de greu e să ţi-o faci! Meritau să fie trecute undeva într'o carte de sfinte, dacă ar exista o astfel de carte. Fără surori de caritate, doctorii sunt pierduţi cu bolnavii lor cu tot. Acum spitalul era plin de domnişoare cu carte, care nu spălau şi nu mângăiau bolnavii; vânau în schimb doctori şi situaţii. Bolnavii erau lăsaţi pe mâna servitoarelor, care căpătaseră numele de infirmiere şi cari nu făceau nimic fără plată: spălatul costa 10 lei, schimbatul aşternutului, 10 lei. Şi farfuria de mâncare adusă la pat şi deschisul ferestrei, toate se plăteau. In saloanele comune, supraîncărcate, bolnavii se ajutau între ei, dar cei paralizaţi amorţeau neîntorşi peoparte şi pe alta şi făceau escare. Dacă Domnicu n'a făcut, fu datorită Constanţei, care se pricepea s'o întoarcă cu cearceaful, ca să menajeze nervii dureroşi. Mâinile ei erau îndemânatice şi uşoare; erau mâini care sburau parcă în jurul bolnavului, era mâini care fac din meseria de soră o meserie de sfântă. Dacă ai norocul să întâlneşti asfel de surori, când eşti grav bolnav, dă-le singura satisfacţie pe care o aşteaptă: fă-te sănătos.

Uşa se deschidea din când în când şi pentru Domnicu, apărând prin crăpătură capete de prieteni, de colegi, de rude. Vroiau oamenii să^şi ia rămas bun? Să ştie bolnava că sunt aproape, că sar într'ajutor, că merg cu ea? Până unde?

Se auzea sgomot de castroane din alte saloane. Venea masa. Aici nu venea nicio masă. Li se dădea bolnavilor din salonul de reanimare un amestec de lapte de praf, în care se turna clorură de potasiu la unii, uree la alţii, concentrate de calorii şi doctorii, care curgeau pe tub în stomac pentru oamenii cari uitaseră să înghită. Avea şi Domnicu problemele ei cu înghiţitul; aştepta cu

oarecare frică tubul şi cu groază tracheotomia. Noroc că mai trăia încă din rezerve, cum trăise cu zece ani în urmă, vorbind într'un mod complicat şi modern, într'un alt «context». \

îşi aducea aminte cum începuse boala. In ziua de 21 Ianuarie căzuse pe scară. Luna Ianuarie îi fusese totdeauna nefastă: 13 Ianuarie, departe de casă, în războiu, îi murise soţul. Murise cu el şi ea în mare parte. 21 Ianuarie 1941, «rebeliunea», fratele ei rănit, legi excepţionale, în urma cărora fusese condamnată la moarte. Coincidenţe? Cine poate şti, când în realitate ştim atât de puţin!

Abia putu să se târască până în susul scării, chemând băiatul şi împreună porniră spre spital. Reflexe încă prezente, putea umbla pe drum drept şi diagnosticul din primele zile fusese H. Y. (Hysterie). Analizele nu dădură mai nimic. N'avusese febră. Ca în «Vase Brissee», «d'une marche invisible et sure», paralizia progresa. Avea dureri mari; nimic nu doare mai puţin ca durerea altuia şi nu o crezură. Peste câteva zile, îi punea cortizon în perfuzie. Nu era o greşală de tratament, dar paralizia progresa mult mai repede. Diagnosticul şi-1 puse de a doua zi singură: Poliradiculonevrită ascendentă, Sindrom Guillain-Barre. Cunoştea evoluţia, ştia că nu se cunoaşte tratamentul şi că etiologia boalei, cauza, este de cele mai multe ori obscură... Şi aştepta...

E mai greu să îţi minţi colegii... şi cum medicina e jumătate minciună şi jumătate morfină (bine înţeles butadă), mai rămânea morfina. Nici gând să-i dea morfină. A trebuit încă odată în viaţă să accepte lupta, ca un painjen cuibărit undeva într'un colţ, să pândească reacţiile organismului şi să-1 ajute cu voinţa. Până atunci, când va veni momentul decisiv, va trebui să se înveţe cu durerea, să facă abstracţie de ea şi poate chiar să şi-o facă prietenă. Simţea fiecare cută a cearceafului, ca o incizie nevindecată, exact ca la cei amputaţi de un membru şi care-1 simt totuşi dureros, deşi inexistent. Trupul o durea cumplit, deşi era inexistent şi total ineficace. Semăna, s'ar zice, cu «zidul plângerilor». Dar nu avea voie nici să plângă, căci lângă ea suferea un suflet tânăr, care bătuse la poarta vieţii din dorinţa ei: «dacă n'ai plantat un pom, dacă n'ai născut un copil şi dacă nu ţi-ai iertat duşmanul, înseamnă că n'ai trăit.»

Nu se putea întoarce. Membrele nu mai schiţau nicio mişcare. Coastele aproape se imobilizaseră. Au căutat tumori dealungul

axului nervos: singura probă pozitivă a fost o mononucleoză, cu mononucleare atipice, şi un Paul Buneii intens pozitiv.

Atunci şi-a adus aminte de Cincinel Piele. Era un pui de ţigănuş, născut prematur, urît şi pricăjit, fără nicio poftă de viaţă, contrar celor de-o rasă cu el. O enerva cumplit: ba vărsa, ba avea febre, aşa zise «idiopatice», ba nu creştea în greutate. II scosese cu mari greutăţi până pela 7 luni fără spital, până când într'o bună zi nu mai vru să mişte un picior. L-a dus repede la spital. Poate căzuse din pat şi ţiganii nu voiau să spună. Dar avea cu totul altceva: mononucleoză infecţioasă, complicată de paralizie (poliomelita fusese eradicată din ţară). Cincinel scăpase indemn şi ea s'a îmbolnăvit: poate chiar dela el. Dar dece tocmai acuma dupăce îngrijise atâta mononucleoză în viaţa ei? Poate fiincă era prea obosită.

Lucra aproape de patru ani, la munca de jos, cum se zicea. Era medic şi îngrijea de copii. Era fericită, deşi îşi cam bătuseră joc de ea, punându-o să dea examenul de competenţă şi aruncându-i diplomele la coş. Intr'un fel aveau dreptate: doctorii trebue să fie mereu la curent cu ultimele descoperiri, medicina face progrese şi neţinând seamă de ele, te joci cu viaţa pacienţilor. Cei şase ani de puşcărie pe care îi avea în spate nu erau, ca să zicem aşa, o şcoală de reciclare medicală, ci, cu mare îngăduinţă, o şcoală de meditaţie metafizică şi pentru mulţi o cameră mortuară. Ca să nu uite trecutul apropiat, circa medicală i-a dat noul post la un spital, lângă Mănăstirea Văcăreşti, folosită ca puşcărie, unde fusese oaspete în două rânduri şi sub două guvernări diferite.

Era fericită că îngrijea copii. Cât le mai dusese dorul! Copilul ei, copiii lumei, cu râsul şi plânsul lor, cu răutatea lor mică, când erau sănătoşi şi neputinţa lor dramatică, dacă erau bolnavi. Toată nevinovăţia lumii, toată gingăşia lumii, singurul motor care sdrobeşte violenţa la om şi la animal. «Lasăţi copiii să vină la mine», cânta Nana fără voce, acolo de unde fuseseră cu adevărat alungaţi. Era fericită că trăia printre grădini şi grădinari, că circa medicală devenise loc de spovedanie şi de sfat, şi iertase un duşman puternic, îngrijind cu aceeaşi dragoste copiii gardienilor dela închisoare.

Ii părea rău de ei, dar erau copii blestemaţi. Obscurantism sau Vechiul Testament? Copiii plăteau păcatele părinţilor! Nu puteai s'o convingi de contrariul, căci văzuse cu ochii ei: toate bolile se încuibaseră pe dealul înverzit cu căsuţe îngrijite, dăruite de Stat pentru servicii excepţionale, părinţilor.

Dintre toate, cel mai important era secretul! Ştiau să-şi ţină gura, erau orbi şi erau muţi; nu duceau scrisori deţinuţilor pe acasă, nu anunţau bolile, nebunii şi morţii care treceau prin puşcărie !

Reumatisme poli-articulare acute, tuberculoze < caverne, lupusuri diseminate şi copii taraţi, erau copiii lor. Un băieţel de 9 ani se închisese din joacă în frigider şi murise sufocat; altul se spânrase cu sfoara dela zmeu; o fetiţă drăguţă căzuse peste geam şi-şi fracturase coloana. Boli, patimi, accidente. Oare până la a câta generaţie?

In timpul şederii în salonul de reanimaţie, a avut două vise de care îşi aducea aminte. Cât să fi durat? Un minut sau un veac?

Păduri de brazi seculari cădeau tăiate de ferestraie mecanice. Era un uruit straniu, care semăna cu uruitul tancurilor germane mergând la război. Mirosea tare a răşină. Brazii plângeau! încărcaţi în camioane lungi, îi transportau spre fabrici de hârtie, unde îi topeau într'o magmă uniformă. Pădurea rămânea pleşuvă în urma lor. Trunchiurile, cioturile rămase, se ascundeau în tufe de smeură ca să poată plânge mai bine. Pentru a scrie o carte, trebuia o pădure întreagă. Ferice de cărţile care nu vor fi scrise. Cartea ei era scrisă pe stuf.

•*

Era la Mamaia şi mergea spre apus, cu soarele roşu înainte. Era pe malul lacului şi nu lângă mare. Strada era plină de lume, copiii şi tineret, care toţi mergeau spre răsărit. Erau cu spatele la soare şi nici nu-l vedeau. Alergau cu toţii spre răsărit, numai ea mergea în alt sens decât toată lumea, ţinându-se de soare. Soarele se grăbea să se culce. Găsi o spărtură în perdeaua de pomi şi se repezi în lac. Lăsă o dâră de foc în apa cenuşie şi încendie căsuţele de peste lac, pictând livezile. Apoi ca o minge roşie se pierdu încet în ceaţa malului celuilalt.

O mamă tânără, cu un copil în braţe, erau singurele făpturi, în afară de ea, care urmărea minunea. Faţa copilului se umpluse de soarele care venea din apus. Bună seara, soare, spunea mama din partea fiului ei. Pe mâine!

Pe Mâine!... şi se trezi brusc...

Era obosită când se îmbolnăvise. Acuma se odihnea! Nu stătuse în pat niciodată, fără motiv serios. Făcuse gărzi pe maşini de salvare, gărzi de noapte la spital. Pierduse şase ani din viaţă în închisoare. Acuma se grăbea să-i recâştige. Trăise intens, după închisoare. Cunoştinţele medicale şi căminul trebuiau refăcute.

Acuma, fiind din nou doctor de copii şi simţind noaptea mirosul spitalului, trebuia să profite din plin. Şeful spitalului de copii îi fusese pe vremuri extern. Plecase în războiu entuziast; era şi războiul lui şi se întorsese disperat, urlând ca lupii. Pe front căpătase un glonţ în spate subiect de glume posibile, dacă glonţul nu i s'ar fi aşezat în coloana vertebrală şi nu i-ar fi întors pe dos bruma de viaţă rămasă. Era un doctor foarte bun, inteligent şi ajunsese repede sus, după războiu, ca în timpul revoluţiilor. Deoarece îl încurajase când se întorsese bolnav depe front şi nu-1 socotise trădător, când încercase să se realizeze ca doctor, şeful spitalului, cum zic, o primi să facă gărzi de noapte. Nu erau de invidiat, dar erau bine plătite, mai ales nopţile de Anul Nou şi 1 Mai, când şi doctorii voiau să se distreze. Spitalul era vechiu şi miroasea a pipi, căci mamele uscau cârpele copiilor mici pe calorifer.

Pe maşina Salvării, lucrurile erau şi mai neaşteptate: puteai fi chemat de oricine din sector şi se întâmpla uneori ca noaptea la 12 să fi chemat de familii, pentru a le salva copilul aflat în spasme. Cât priveşte şoferul instituţiei, pe la ora două noaptea, pleca pe străzi după clientelă particulară. Nu te puteai opune poporului muncitor şi trebuia să aştepţi şi eventualul caz grav trebuia să aştepte, până ce se întorcea şoferul.

Acuma când viaţa părea terminată şi orice veleitate de a alerga spre viitor absurdă, mintea lui Domnicu fugea spre trecut.

II. COPILĂRIA

Sătulă de suferinţe, de miasme şi de frigul dela reanimare, vrând să uite de moarte, care se plimba nestingherită printre paturile-catafalc, deschise o trapă şi se cufundă în adâncurile amintirilor.

In fundul fundurilor era senin. Se întoarse cu mulţi ani în urmă, în casa copilăriei, în micuţul orăşel moldovenesc, unde văzuse lumina zilei. Acolo fusese fericită şi, fără să ştie nefericită, prin greşelile celor care o iubeau prea mult.

Tatăl era un boier moldovean, rămas orfan la 15 ani, cu averea mâncată de rude. Nu avea de ales decât cariera armelor, liceu militar, disciplină de fier. Nu era deloc făcut pentru asta. Era deştept, bun şi cinstit. Toate aceste calităţi s'au dovedit defecte, nefăcând ceeace se chema carieră. Gradul de general 1-a luat apostmortem».

Mama era mai tânără decât el. O evreică de 17 ani, când îl văzuse trecând călare prin faţa ferestrelor ei. Era o fată frumoasă, vioaie, deşteaptă şi răsfăţată. Se trăgea dintr'o familie bogată, dar pe cale de a sărăci.

Pentru amândoi, căsătoria era o mezalianţă : familia ei de evrei habotnici, în care creştinismul nu făcuse încă nicio spărtură; familia lui, snoabă şi rece, care nu voia să se încălzească la reverberaţia acestei brunete orientale, stabilite de multă vreme in ţara tuturor făgăduinţelor. Familiile, deci, luptară din răsputeri ca să nu se înrudească, dar, până la sfârşit, ieşi biruitoare dragostea.

Bunicii lui Domnicu din partea tatei muriseră de mult; trăia doar străbunica, «buniţa», într'o casă mare, cu o grădină şi mai mare, cu per zemoase, de care nu era voie să te atingi.

Buniţa o invita odată pe an, vara. Orbise şi-şi pipăia fetiţa cu degetele ca să o cunoască. Ii făcea apoi cadou o pară, dar fratelui mai mic, nu.

Buniţa a trăit aproape 101 ani. Dupăce devenise doctoriţă, îi era milă de străbunică, despre care se povestea în familie că nu putea să moară din cauza unui blestem de familie, care trebuia deslegat de Biserică. Intr'o zi, tatăl militar, s'a dus la Biserică şi s'a rugat lui Dumnezeu să o ierte. In aceeaşi zi a pâlpăit şi s'a stins buniţa, ca o lumânare.

In familia tatei existau mulţi unchi şi mătuşi bogate. Aveau moşii intinse, păduri, lacuri cu peşte. Aveau cai de rasă, care străluceau înhămaţi la cupeuri, trăsuri sau la bihunci. Nu-1 invitau niciodată pe nepot, tatăl lui Domnicu, pedepsindu-1 pentrucă avusese îndrăsneala şi uşurinţa să-şi cumpere un automobil galben şi sgomotos, una din primele maşini din ţară. Era un neprevăzător, căci mai târziu se plimba în trăsura regimentului, trasă de doi catâri, unul murg şi celălalt roib. Tot târgul îşi cam bătea joc de cei doi catâri; dar părinţii ei treceau mândri pe lângă «Uspenie», Biserica cea mare, mama cu umbreluţa deschisă, ca să nu o bată soarele, iar tata în uniformă de vânători de munte, cu pene la pălărie. Copiii ședeau pe scaunele din faţă şi vedeau lumea deandoaselea, veşnic ghiontindu-se între ei. In fiecare Duminică, porneau la iarbă verde, la Mănăstirea Agafton, săraci şi mândri de dragostea lor şi de copiii lor.

Mama se botezase creştină în ziua căsătoriei. Bunicul depusese la bancă suma de 50.000 de galbeni, sumă minimă pentru zestrea unei fete căreia i se făcea cinstea de a se căsători cu un militar. Bunicii din partea mamei trăiau amândoi. De câteori mergeau pela ei, îi surprindeau prin colţuri vorbind cu mare fereală o limbă încâlcită, pe care n'o înţelegea. Bunelul era un domn înalt, alb, elegant. Era înscris la cel mai select club din oraş, unde juca poker, pierzându-şi averea. Bunelul îşi iubea nepoţii, pe Domnicu şi fratele ei. Ii aducea la ţară, îi plimba, îi urca pe cai, îi ducea la câmp şi îi învăţa să fie toleranţi. Dimineaţa îşi lua micul dejun sub un mesteacăn cu frunze bicolore. Lângă el stăteau doi câini mari de curte, Lady şi Bubico, ochi în ochii stăpânului. «Bubico, vrei mata o bucăţică de pâine cu unt şi mata lady, o bucăţică de pâine cu miere?». Câinii luau cu delicateţe pâinea din mâna bunicului şi aşteptau cuminţi să vină o altă porţie.

Totul era o joacă vara la bunici. In pădurea dela Strunga, se jucau cu copiii din sat de-a hoţii şi jandarmii, se ascundeau şi se fugăreau până la apusul soarelui.

La un Crăciun, odată, Domnicu şi fratele ei, aveau pojar. In paturile albe, febrili şi pătaţi, aşteptau pe Moş Crăciun. Seara, la aprinsul lumânărilor, s'au deschis larg uşile sufrageriei, cu bradul bogat împodobit şi mare de atingea tavanul. N'aveau voie să se dea jos din pat şi jucăriile au venit rând pe rând la ei. Fiecare şi-a oprit jucăra preferată. Ea, o estradă rotundă, pe care dansau trei păpuşi, după muzica ce ieşea din cutie. Băieţelul ţinea strâns în mână trenul electric, care fusese întins pe jos şi alerga prin tuneluri spre gări înflorite, ducând cu el fericirea. Jucăriile erau dela bunici, trimise prin intermediul lui Moş Crăciun.

Nu ştiu, dacă peste noapte, jucăriile de vis pe care le adusese Moş Crăciun au fost înlocuite cu lucruri utile. Ea a căpătat un guler de blană, un manşon şi o căciulită, toate albe şi elegante, pe care, de ciudă, nu le-a purtat niciodată. Fratele, în locul trenului, găsise un joc instructiv de domino, care nu i-a făcut nicio plăcere şi l-a lăsat uitat în podul cu amintiri neutilizate!

Bunicii nu s'au lăsat de joacă cu nepoţii. Intr'o bună zi, le-au adus dela ţară doi iepuraşi pitici, zişi «iepuraşi de muscă». Iepuroiul, «Zgâriuş», devenise proprietatea fetiţii, iar «Zgâriuşa», a fratelui. Iepuraşul era sur şi foarte vioiu; iepuroaica neagră, cu guleraş alb, era mai cochetă şi mai liniştită. Ce joacă nebună, să le dai de mâncare foi de salată proaspătă, morcovi tineri şi varză dulce, să vezi cum se spală şi se ridică în două lăbuţe ca să cerşească o mângâiere. Copiii nu s'au mulţumit cu atâta: i-au lăsat liberi prin grădină ca să-i facă fericiţi şi iepuraşii s'au pus pe ros frunzele trandafiilor, au mâncat florile, şi-au ascuţit ghiarele de copaci. Intr'o zi au dispărut, fugind pe sub poartă. Au fost tare mâhniţi, ştiind că nicăiri pe lume iepuraşii nu se puteau simţi mai bine ca le ei acasă. Cum să plece, se întrebau, fără să^şi ia rămas bun dela ei?

Bunicul, inventiv, nu s'a dat bătut nici după această întâmplare. Fetei i-a adus un miel negru cu blană creaţă, iar băiatului un gânsac alb. Se legară şi de aceste animale aşa de mult încât erau nedespărţiţi. Dar şi între aceste făpturi, atât de deosebite, spre mirarea adulţilor, se legase o prietenie de neînţeles. Se culcau împreună, se plimbau prin curte aşa zicând braţ la braţ, iar când unul era mai departe, celălalt se simţea neliniştit, Soartea mielului

a fost pecetluită de Paşti; gânsacul a urmat în curând aceeaşi cale; părea că toate gâştele Capltolului.se mutaseră în ogradă.

Animalele iubite, când dispar, lasă un gol adânc în sufletele copiiilor. Nu tot aşa s'a întâmplat când a murit bunicul. Copiii nu înţeleg moartea şi o cred trecătoare. Aşteptau în linişte întoarcerea bunicului, până când au văzut locul unde îl puseseră oamenii. Adevărat, era o grădină, dar foarte înghesuită, unde schilozii îţi cereau de pomană cu multă insistenţă ca şi cum veneai acolo pentru durerile altora!

Bunica îşi făcuse pe deplin datoria: născuse 16 copii, din care numai 8 au ajuns la vârsta adultă. Pe ceilalţi îi pierduse pe drumul vieţii, răpuşi la o vârstă fragedă. Fetele semănau toate cu ea, erau aprige, se măritaseră cu creştini şi se încreştinaseră. Băieţii, mult mai puţin înarmaţi pentru viaţă, muriseră pe rând, ucişi de comunişti, în diverse puncte ale planetei.

Bunica trăia încă în mahalaua Tătăraşilor, când proaspăta doctoriţă vizitase ultima dată romanticul târg al «Ieşilor». Samovarul de ceaiu era veşnic plin la ea, iarna şi vara. Studenţii săraci din cartier veneau în casa bunicii pentru a se încălzi sau răcori, după sezon, cu condiţia să-şi aducă fiecare bucăţica de zahăr pe care o sugeau, moda rusească, cu fiecare înghiţitură de ceaiu. Bunica era săracă. Mahalaua Tătăraşi nu mai există şi poate nici locul unde îşi odihneau oasele bunicii, dup ace s'au regăsit.

Odaia în care îşi petrecuseră copilăria în casa părinţilor era mare şi frumoasă. Dealungul pereţilor, sus lângă tavan, alergau copii olandezi dansând. Dece oare copii olandezi? Ce zugrav avusese acest gând? Fetiţele depe pereţi aveau bonete cu vârfurile întoarse în sus, iar băieţii, saboţi şi căciulite. Jucau de săreau păreţii. Le ţineau tovărăşie copiilor depe pereţi, dar neputându-i situa în spaţiu, nu se împrieteniseră cu ei. Erau şi prea identici între ei, ca o armată de copii. In fond nu era decât o verigă a destinului, care poate să se manifeste din cea mai fragedă copilărie. Trecând în inconştient, această verigă poate să apară, deslănţuită de cine ştie ce întâmplare pe parcursul vieţii.

In curtea copilăriei era un grajd, în care locuia «Puica», iapa tatei de călărie şi unde se născuse «Fetiţa», mânza ei, cu picioarele lungi. Când se întorcea tata dela cazarmă călare, alergau înaintea lui, îi ridica în sbor şi îi aşeza pe coama calului. Erau mândri că întrau călări în grajd.

In afară de cai, erau prieteni şi cu sacagiul, care căra apă bună

de băut cu sacaua. La saca era înhămată o mârţoagă albă, care păştea iarba din faţa casei până ce se căra apa în pivniţă. Biata iapă, cu dinţii galbeni, era veşnic pe drum şi deşi avea vârsta de pensie, nimeni nu se gândea să o întreţină gratis.

Prieten le era şi Iţic, cămătarul. Venea în fiecare an de ziua de Ignat să taie porcul. Se tocmea cu câteva zile înainte, cântărea din ochi animalul şi venea disdedimineaţă pe ger, când afară era încă întunerec. Copiii erau prieteni şi cu porcul şi le păreau rău de moartea lui. Dar cum nu erau de faţă la execuţie, eveniment care se petrecea în fundul curţii, şi nici nu aveau voie să între în bucătărie, moartea porcului se limita la un schimb de păreri şi glume cu Iţic, în limba lui moldovenească, împestriţată cu idiş.

Tata plantase în grădină câte un puiu de brăduţ argintiu de câteori se născunse câte un copil. La început copilul creştea mai repede decât copacul, dar mai târziu rămânea mic şi brăduţul îl întrecea. Minuni neînţelese de minte de copil!

Ca o compensaţie a firei, pentru supărarea Crăciunului cu pojar, tata pusese în pământ bradul cel mare, care fie că avea fie că prinsese rădăcini şi ducea spre cer resturi de peteală uitate printre crengi.

La 13 ani Domnicu a avut întâia decepţie cu mama ei. O adora. Era frumoasă, femenină şi o născuse în dureri. Ii pusese o întrebare, pe care, probabil, nu şi-o pusese niciodată, pentrucă nu făcea parte din orizontul ei pământesc. Vroia să ştie ceva despre Dumnezeu dela ea, pentrucă preoţii dela şcoală discutau problema teologiceşte. Adevăruri care trebuia să fie evidente, erau discutate! Mama în loc să se aplece cu bunăvoinţă spre neliniştea sufletească a fetei, o trimese să citească şi să-şi facă lecţiile. «Nu-ţi ajunge domnul cu barbă albă din Biserici? Nu cunosc pe altul şi nici nu e o preocupare de copil, când omenirea întreagă nu-i dăduse de rost». Mama n-o luase în serios. Astfel din acest moment şi-a ascuns cu grije problemele în suflet şi s'a decis să meargă pe drumul ei propriu. Viaţa mamei ca a tuturor femeilor din vremea aceea, nu o încânta. Femeile erau ca iedera: înfrumuseţeau casa şi viaţa bărbaţilor lor. La 13 ani şi-a terminat copilăria, deşi a mai purtat ciorapi şi rochiţe scurte. Va lua «doamna viaţă» de coarne şi, din joacă sau din serios, o va obliga să joace cum vrea ea.

***

La liceul ortodox, tolerant şi înţelept din marele oraş bucovinean, unde tata fusese strămutat cu garnizoana, era mult mai fericită decât acasă. împărăţia austro-ungară lăsase o amprentă de civilizaţie în urma ei. Românii erau strânşi laolaltă, mândri de lupta lor naţională, deşi puţin speriaţi de aşa zişii regăţeni. La şcoală nu se punea pe capul fetelor fileuri, ca să le sluţească, şi nu erau pedepsite dacă dansau seara cu băieţii pe ghiaţă sau pe parchet, iar profesoarele se purtau cu elevele frumos.

Domnicu însă, necăjea atât pe directoare cât şi pe profesoare cu problemele ei nerezolvate. Dealtminteri, nici ea nu ştia precis ce voia la vârsta aceea. Li se dăduse ca temă la filosof ie, «Mila». Domnicu susţinea că mila este un lucru ruşinos, că n'ar vrea s'o primească şi nici s'o dea cuiva care se consideră «Om». Amarase şi pe profesoara de franceză, care o iubea înainte de acest incident pentru limbă şi pentrucă era refractară lui «Deutschekultur». «Faut-il hurler avec Ies loups?», era tema ce li s'a dat. «Oui», a răspuns Domnicu, căutând să argumenteze. A fost mare tărăboiu şi totul s'a rupt între profesor şi elev. Nu ştiu dece spusese atunci aşa, căci mai târziu şi-a schimbat părerile şi despre milă şi despre lupi. Voia să pară originală, lipsită de convenţii, independentă ca spirit.

A dat în grabă clasa a opta cu a şaptea împreună şi s'a prezentat la bacalaureat în toamnă. Voia să scape cât mai repede de orice constrângere.

In vara aceea a descoperit marea. Marea din sudul Basarabiei, cu pierseci mari cât merele, cu vii cari se scăldau în apă. Marea cu comorile ei de scoici, cu caii de mare mici şi cu înnotul pe coama valului. Era o zăludă de fată, tunsă băieţeşte, cu trăsături nu prea regulate.

La bacalaureat, a fost prima înaintea băieţilor şi mai ales înaintea fetei generalului, de unde mutarea disciplinară a tatei. Comisia o felicită şi îi indică drept carieră, ziaristica.

A ales însă medicina, nu din alt motiv, ci pentrucă era singura facultate care nu se putea urma în oraşul unde terminase bacalaureatul. Voia să fie cât mai departe. Nu a împins-o spre această carieră vreun sentiment de abnegaţie sau de dragoste de oameni, ci pur şi simplu o dorinţă nebună de independenţă.

încerca să-şi disciplineze umorul desemnând oase şi îşi înnăbuşise orice veleităţi literare şi culturale pentru a avea timp de toceală. A muncit cu ciudă şi caznă primii doi ani, când n'a avut

niciun contact cu medicina reală, aceea, care se face pe viu, care se aplică omului. Când a intrat în spital, totul s'a schimbat în viaţa ei, începând a înţelege ce desarmat e omul în faţa durerii şi ce mult l-ar fi putut ajuta. Medicina, cu tomurile ei groase, învăţate din scoarţă în scoarţă, îi dădeau puteri nebănuite. Toate prafurile trecute, după şapte ani era «Doctor în Medicină şi Chirurgie». Se gândea la directoarea din oraşul bucovinean, care îi spusese la despărţire: «nu cred că va ieşi ceva bun din Dumneata». Poate avea dreptate, căci «Nemo ante mortem», nu «beatus», ci

desăvârşit «est».

TARA MIERLELOR

Era o ţară cuminte şi săracă, plină de înţelepciune ţărănească şi ciobănească, căci fusese o ţară de ţărani şi ciobani din moşi-strămoşi. Dumnezeu le dăduse un pământ sărac printre stânci. Garaseră pământ de aiurea, îl aşezaseră ca în talere, sprijinite pe pietre, şi sădiseră viţă de vie, care bucura pe om de trei ori: întâi floarea cu parfumul ei neîntrecut, apoi strugurele în mâini de copii şi vinul vesel în paharul celui trist. Aduşi de stânci, de ape repezi, de laptele vacilor, de mirosul brazilor, veniră oameni de aiurea. Dar cine ştie dacă băştinaşii ştiau mai de mult sau numai cei ce veniseră peste ei le-au arătat cu mirare, că în fiecare pom îşi făcuse cuibul o mierlă!...

Mierlele cântau la răsăritul soarelui, la amiază şi seara. O fi intrat fluieratul mierlei în fluierele oamenilor culţi? Poate ciobanii, sigur ciobanii de pretutindeni, l-au furat şi şi-au mângâiat singurătatea cu cântecul lor.

Iată că mierlele cântau şi iarna, nu plecau spre ţări mai calde. Se ascundeau în garduri vii când bătea vântul cel rece dinspre munţi, care aducea zăpada.

Nu cântau numai în timpul dragostei; flueratul lor era nuanţat, uneori prea trist, alteori săltăreţ şi vesel; uneori era imn, alteori bocet în surdină; uneori râs şăgalnic, alteori fum de frunze uscate, primăvara în grădină...

Poate că plângeau fiindcă aveau cioc galben şi pene negre: «(pasăre galbenă'n cioc, puişor făr'de noroc».

Poate că se bucurau ca oamenii cuminţi nu le ucideau şi nu le alungau: aşa, Tara întreagă fluera!

Era o ţară fericită, că avea mierle şi nu purta război ca să nu le sperie; mierlele erau apărarea ei!

Când ! a trezit din reveriile ei, Gigi, sora şefă, fredona un cântec popular...

III. IN LUMEA COPIIILOR

Continuându-şi călătoria în trecut, filele cărţii se întorceau repede. In Noembrie 1932, avea 22 de ani şi ieşise a doua la internat. Planul ei iniţial era să devină medic psihiatru, dar din cauza unui nenoroc la examen, şi-a schimbat orientarea vieţii şi a ajuns medic de copii. Unicul loc ce-i rămăsese ca medic, în raza oraşului Bucureşti, a fost la Leagănul de copii găsiţi «Sf. Ecaterina». Se gândea că n'o să stea mai mult de un an şi ce contează un an, când eşti la vârsta de 22!

Totul i se întâmpla în afara planificării şi fără propria ei voinţă. Pentru ea, copiii reprezentau nişte fiinţe gălăgioase, necoapte şi crude, pe care nu le înţelegea. Murdari şi sălbatici, doreau veşnic lucruri contradictorii, pe care nu avea nici pofta şi nici posibilitatea să li le satisfacă. Dar printr'un destin pe care nu-1 poate înţelege, copiii au câştigat procesul contra doctoriţei din primul moment.

In ziua de 9 Martie 1933, prima zi de internat a tuturor seriilor, o zi cu vânt şi zloată, fu găsit în leagănul de metal dela poartă un copil de sex femenin, învelit în ziare. Copilul era complet îngheţat, avea broncho-pneumonie. Pe vremea aceea nu existau peniciline şi sulfamide. O luptă surdă, pe viaţă şi pe moarte, s'a încins între boală şi interna de gardă. Când se încălzi, fetiţa se dovedi frumoasă, grăsuţă, părând să aibă o lună. Cu micile arme depe atunci, oxigen, muştar, piretoterapie, camfor, fetiţa scăpă. Fu botezată cu naşi improvizaţi şi căpătă numele de «Alina». Dar pentru toţi rămăsese, «fetiţoiul».

Leaganul «Sf. Ecaterina» era adăpostul copiiilor aruncaţi, nedoriţi, a fetelor-mame: copii de oameni tineri săraci cari se iubiseră între ei, dar cari nu acceptau consecinţele dragostei, copii

de fete proaste care nu ştiau cum să se apere, nedescurcate, cu părinţi intransigenţi. Uneori copii de drame mari,> viol, incest... copiii nimănui.

Internii se schimbau la leagăn, dar surorile erau permanente şi pricepute. Angela, biberoniera, era un as, iar medicul-şef, deşi nu profesor de catedră, avea mare dragoste şi milă pentru copii.

In jurul naşterii «fetiţoiului», Domnicu voia să-şi închipuie o dramă romantică: fie că un duşman al părinţilor o furase noaptea din pătuc şi o pusese la poarta azilului; fie că o moştenire trebuia să fericească pe un alt vlăstar şi fetiţoiul încurca socoteli de arginţi; fie că o mamă vitregă alungase din casă copilul mamei moarte la naştere... poveşti banale şi frumoase, prin care încerca să explice prezenţa acestei mici prinţese blonde, cu ochii albaştri ca bolta cerului, în mijlocul celorlalţi copii, mai puţin reuşiţi...

Fetiţoiul a fost primul copil salvat de internă şi îngrijit până la vârsta de un an cu dragoste şi sacrificiu. In schimb copilul acesta i-a dat mult mai mult: primul surâs, primul gângurit, cu mânuţele întinse spre dânsa când apărea în salon.

La vârsta de un an, i se căutară părinţi adoptivi, cum se proceda cu ceilalţi copii. Fu scoasă la vedere într'o bucată de stambă cumpărată din pomană. Nu trebuia să o ia oricine, ci arătată unor oameni cu ochi blânzi, care aşteptau să-i aleagă copiii pe ei.

Veneau mulţi oameni să caute copii la leagăn: unii inventariau micuţii şi pedigree-ul lor creat ad-hoc de surori; alţii nu ştiau ce vor. Priveau ca la tarabă «marfa» şi nu se puteau decide. Copiii nu vorbeau şi puţini ştiau să meargă; le era frică de orice figură necunoscută.

După vârsta de un an, copiii erau trimişi în colonie. Colonia era o sucursală a leagănului. Dupăce crescuţi cu regim calculat în calorii, în colonie tratamentul lor nu mai era acelaşi. Copiii erau trimişi într'un sat, unde asistenţa îi plasa la ţărani, plătindule pensiunea. Lucrul nu era rău conceput: aveau să aibă aer şi viaţă în societate, de care erau lipsiţi la leagăn. Dar, vai, după o lună de zile se întorceau muribunzi, descărnaţi, cu toxicoză şi foarte puţini puteau fi recuperaţi. întreaga echipă se întreba dacă trecerea dela gris cu lapte la ciorbă de fasole şi mămăliga era vinovată de starea lor sau ţăranii lacomi, nu luau fiecare prea mulţi copii în pensiune, pentru a-şi mări veniturile? Dece viaţa la ţară nu-i făcuse voinici şi bronzaţi? Oare era cheia insuccesului?

Cu ajutorul surorilor şi a unor incursiuni în tabăra asistenţei, Domnicu descoperi cauza denutriţiei. Făcu un raport forurilor competente şi-l semnă singură. Ceilalţi, ca să nu sufere consecinţe, s'au dat laoparte. Banii pe care asistenţa îi aloca pentru creşterea copiiilor se pierdeau pe drum. Prea puţini ajungeau la puericultorii improvizaţi. îngrijirea dată copiiilor nu valora mai mult decât preţul căpătat. Totul era acum cunoscut, făptaşi, complici. Au ameninţat-o cu pierderea internatului, cerându-i să-şi retragă plângerea. Cum n'aveau de gând să-i dea curs, au decis intrarea în adormire a coloniei, ca să câştige timp şi raportul să se uite. Nu mai plecau copiii în colonie şi nu se mai întorceau schelete. Obţinuse totuşi ceva: copiii nimănui nu mai dispăreau fără răspunderi.

Micuţa Alina, pe care nu putea s'o ia de tot, fiind angrenată în treburi periculoase şi neavând să-i ofere drept pat decât un geamantan, a fost adoptată la prima vedere de un preot şi o preoteasă. Aveau să o hrănească cu colivă şi colaci şi aveau să-i cânte cântece de leagăn, după obiceiurile româneşti.

Al doilea copil al lui Domnicu la leagăn a fost Ciu-Ciu. I se spunea aşa, pentrucă se legăna singur într'una, în dreapta şi stânga. Pe cât de nobilă şi distinsă era fetiţa, pe atât de proletar şi jigărit era Ciu-Ciu. Avea nişte ochi negri întunecaţi, cari aminteau cine ştie ce şiruri de strămoşi. Mânca mult, era mereu flămând, dar nu se lipea nimic de el. A mers târziu în picioare şi deşi împlinise vârsta de un an, nu a fost trimis în colonie.

Pe Ciu-Ciu, la un moment dat, chiar avea de gând să-1 ia ea, din cauză că fiind aşa de pricăjit nu putea fi plasat. Dar ce soartă ar fi avut?

Pe vremea aceea era căsătorită, dar nu-şi vedea bărbatul decât seara, încât avea timp toată ziua să se joace cu copiii. După masă invita câţiva copii din leagăn, în odaia ei de internă, la «ceaiu». Ceaiul se compunea din mere şi biscuiţi. Era tot ce^şi putea permite. Copiii leagănului erau nişte speriaţi. Nu ieşeau din saloanele lor. îşi aşteptau biberonul cu capul în sus şi gura deschisă, ca nişte vrăbiuţe. Nu ştiau să mestece şi nu erau sociabili. Cu ei nu prea vorbea nimeni. Nimeni nu-i lua în braţe, afară de cei frumoşi şi care ştiau să spună surorilor şi îngrijitoarelor «tata», «mama». Aveau numai jucării stricate dela pomul asistenţei şi dacă nimeni nu se juca cu ei, stăteau în ţarcuri şi urlau pentru motive numai de ei ştiute.

După căsătorie era şi ea foarte săracă. Internul avea pe vremea aceea o leafă de 500 lei, cu care ar fi putut să-şi cumpere eventual o pereche de pantofi. Dar niciodată n'a fost mai fericită ca la leagăn. Seara venea soţul şi o lua şi adeseori se întorceau pe jos acasă, iar cu preţul biletului de tramvaiu cumpărau o prăjitură din care muşcau amândoi pe rând.

Poate că le făcea un rău copiiilor deschizându-le o poartă, poarta de dincolo, pentru ei: se gândea cu tristeţe la proverbul românesc «ferice de broasca care n'a văzut marea». Dece să nu vadă lumea? întrucât ignoranţa poate şi e obligatoriu, să fie fericire? Venea atunci întrebarea grea, oare rostul omului pe pământ este fericirea? Ai, fără să vrei, tendinţa de a face fericiţi în jurul tău măcar fiinţele mici.

La leagăn a învăţat să cunoască şi să crească copii. La ghicea gândurile, ştia când plâng de foame, de somn, de boală sau de plictiseală. Vedea cum li se trezeşte cunoaşterea, cum caută să imite surâsul şi vorbele. Vedea cum puiul de om e cel mai desarmat dintre puii fiinţelor vii, cum nu se poate ţinea pe piciore până la opt luni, şi cum puiul iepei se naşte pe picioarele lui, lungi şi utile. Vedea cum, născut cu instincte de cruzime şi distrugere, pe încetul şi le stăpânea sau canaliza. Vedea, în fine, că are nevoie de dragoste, pentru a deschide ochii spre lume râzând şi a-i închide la soroc, împăcat.

Cu acest bagaj de viaţă şi de cunoştinţe, care avea să-i servească mult în viaţă, s'a mutat în primăvara anului 1934 la Spitalul de Copii din Capitală.

O lovitură de teatru cu Ciu-Ciu. Intr'o zi apare la poarta leagănului o femeie mică, neagră şi slabă. Era mama lui Ciu-Ciu. Voia să vorbească cu şeful. Toate datele coincideau. Femeia stătuse 8 luni la închisoare. Acum ieşise şi îşi căuta băiatul. Puteai să nu dai unei mame pruncul născut de ea, pe motivul că ar fi nedemnă? Femeia plecă cu Ciu-Ciu.

Trecuseră ani de-atunci, când un tinerel, puţin adus de spate, cu o cutie de rahat în mână, veni la doctoriţă. Era Ciu-Ciu' învăţase strungăria, îi mijea mustaţa şi tocmai luase prima chenzină. Mama i-a spus cine îl crescuse când era mic.

La Spitalul de Copii a rămas doi ani internă: un an la contagioase şi altul la pediatrie. Spitalul era mic, neîncăpător şi mirosea puternic a desinfectante. Dar ce pasionant era să circuli noaptea printre paturi în afara orelor de serviciu şi a datoriei de doctor:

să mângâi ici, să cerţi dincolo, să scapi copilul de frica ce o poartă cu el din leagăn până la coşciug, care se lăsa mai ales noaptea ca o spaimă pe ochi.

Fantezia nu avea ce căuta ziua în spitalul de contagioase. Epidemia mare de scarlatină gravă ucidea în medie şase copii pe zi. Era scarlatină cu angină necrotică, scarlatină toxică, septicemică. Cei voinici reacţionau mai prost decât cei slabi. Tratamentul cu ser era iluzoriu. Abia după patru ani, sulfamidele vor reduce mortalitatea scarlatinei aprope de zero şi vor micşora suferinţele atâtor părinţi.

S'a îmbolnăvit de scarlatină în primele zile ale stagiului; anghina difterică a luat-o dela copii, în toamna lui 1934. Ser in cantităţi industriale, la prima boală, ser ceva mai îndreptăţit, la a doua. Boala serului nu se mai termina; nu existau antihistaminice.

Colegul ei, speriat de bolile pe care le îngrijea, a încercat să se ferească. După trei luni de stagiu, murea în convulsiuni uremice. Numele lui fu trecut pe placa de marmoră a spitalului: raort la datorie.

Copiii se îmbolnăvesc altfel decât adulţii şi se comportă altfel. Dacă nu e un caz foarte grav, nu stau cuminţi în pat. îşi fac de lucru şi circulă peste tot. Chiar în timpul acestei epidemii îngrozitoare, saloanele de copii erau vesele. Micii pacienţi nu erau deloc conştienţi de ce li se întâmplă. Când un copil stă cuminte în pat, doctorul devine atent, căci cu excepţia celor care zăceau în neştire, în salon era o sarabandă de cămeşoaie prea largi şi prea lungi, care se fugăreau, se târau, făcând o gălăgie de nedescris.

Din negura amintirilor îi străbăteau capete mici şi trupuşoare chinuite de copii. In rezerva de bronchopneumonie, Gus se svârcolea în braţele bunicii, căutând aer. Părul lui blond şi buclat îşi pierduse luciul, buzele erau vinete, iar mânuţele se agitau neputincioase. Noapte de noapte Gus făcea convulsii, până când bunicuţa lui, cu lumânarea în mână, socoti că totul s'a terminat. Cu lacrimi în ochi spunea «Dumnezeu să-1 ierte» şi-1 acoperi peste cap cu cearceaful. Domnicu era tocmai pe acolo internă de gardă. S'a sbătut şi 1-a smuls din ghiarele morţii. Bunicuţa avea însă credinţele ei. Era greu de convins să continue să îngrijească «un copil întors». Păcatul Doctoriţei i se părea mare, dar nu putuse fi înfăptuit fără ajutor de SUSJ

In rezerva de meningită tuberculoasă, era linişte, o linişte prevestitoare de rău. Mereu alte trei mame, aplecate peste alţi trei

copii, ştiau că nu mai au nimic de sperat. Era o poveste de demult. Azi mulţi au uitat-o. Pe vremea aceea niciun copil, bolnav de meningită tuberculoasă, nu mai scăpa. Intâiu, orbea, surzea, se descărna, se paraliza şi mama asista la toata drama fără să-1 poată ajuta; deodată toate treceau, copilul cerea mâncare şi chiar atunci murea! Par'că se gătea pentru marea călătorie, ! ; făcea frumos ,cu modestie, ca să nu indispună pe Dumnezeu.

Şi iată, de undeva din apă, din ploi şi din căldura verii, apăru paralizia infantilă. Puncţii lombare, copii în comă, paralizia progresa şi apoi regresa, lăsând uneori, din fericire, doar un picior balant. Cine se mai gândea la viitor, la mecanică, la estetică, la complexele de mai târziu ale adoslescentului? Să scape câţi mai mulţi cu viaţă.

Rămase prietenă cu mulţi din micii pacienţi, vindecaţi de tot sau pe jumătate. Ii telefonau, o invitau la petrecerile lor, o includeau în joc. Rămăsese mică, infantilă, cum povesteau adulţii, cu oarecare dispreţ, dar i se deschideau perspective nebănuite de poveste şi joc, capete blonde şi brune aplecate pe pieptul ei, suflete mici cu dureri mari, deschise şi puse în palmă. Altfel de boli, cari trebuiau neapărat vindecate. Să vrei veşnic să umpli golurile de părinţi, de profesori, de prieteni, ce presumţios trebue să fii, dar şi ce fericit, când dintre lacrimi iese un zâmbet, dintre nori, un curcubeu.

Internii erau pe atunci iubiţi şi respectaţi în spitale. Făcuseră toţi legământul Sfinţilor fără arginţi, Cosma şi Damian; de ziua Sfinţilor, erau invitaţii şefului, la o şedinţă de referate, cu cafea şi tort. Noaptea răspundeau de întreg spitalul. Erau singuri de gardă, împreună cu tomurile lor groase, chemate adeseori în ajutor. Făceau consulturi importante între ei, la ore mici, încercând să înnădească între ele specialităţile.

Tot la spitalul de contagioşi s'a întors când îi murise soţul în râzboiu. Pe jumătate moartă, s'a întors ca medic secundar să ia dela copii bolnavi, dramul de viaţă care îi lipsea. Atunci îşi luase dreptul, pe care nu i-1 dăduse nimeni, să boteze copii «in extremis». Nu avea nici apă sfinţită, nici dar preoţesc, dar moartea era pe aproape şi copilul nou născut nu putea pleca fără speranţe în întunerec. Niciunul din botezaţii ad-hoc nu muriseră!

In spitalul de atunci, omul era om, copilul era răsfăţat şi iubit, aşa cum trebue să fie un copil, mai ales, când e bolnav. Nimeni nu s'ar fi gândit să bage bani doctorului în şorţ pentru serviciile

aduse. Dacă te simţeai în stare să te descurci singur, cu toată conştiinţa ta de doctor şi de om, atunci îţi deschidea! cabinet; dacă bolnavii veneau la tine, aveai şi bani, dar nu aveai timp să îi cheltueşti, căci erai prea ocupat.

De Crăciun, era câte un pom pregătit pentru fiecare secţie în parte şi Moşi Crăciuni în halate albe căutau să consoleze pe micuţii, obligaţi să-şi petreacă sărbătorile în spital. Căpătau jucării, cărţi, bomboane; de Paşti, cozonac de regim, pentruca sufletul lor mic, şi aşa destul de înfricoşat printre străini, să vadă pe călăii cu injecţiile ca pe nişte prieteni calzi lângă ei.

Sora-şefă era totul în spital. Adeseori printre ele erau femei rele şi hoaţe, dar îşi pricepeau meseria. Era singura în stare să întubeze un crup în ultimul stadiu şi să-l detubeze. Copiii scoşi de ea din anoxie, i-au compensat şi iertat păcatele. Ea întuba orbeşte cu tubul dealungul degetului, ştiind exact cât poate suporta copilul deja sufocat. Toţi au încercat să înveţe tehnica, ca s'o poată înlocui, dar nimeni n'a reuşit niciodată! A murit dupăce a văzut că s'a instalat noua categorie de specialişti: anestezişti şi reanimatori cu laringoscopul în buzunar.

Odată, o singură dată, a fost primit un tată la spitalul de copii. Era un evreu sărac, comunist, care trecea prin vremuri grele şi nu avea alt bun decât fetiţa. In soţia lui nu avea încredere că ar putea să o îngrijească bine. S'au pus probleme serioase. Doamnelemame dela spital nu admiteau domn printre ele, dar copilul s'a prins cu toată disperarea de gâtul tatălui său, acuma când ajunsese între streini şi îi era frică. Până la urmă îl primiră. îşi plăti corect spitalul, prin cine ştie ce mijloace, şi a rămas prieten cu Domnicu şi după însănătoşirea copilului. Când s'a pus problema unei deportări în Transnistria, a venit să-i lase fetiţa.

Deportarea se amâna. Războiul era pierdut şi el îi aduse să citească atunci dela prietenii depe celălalt mal, ((Memoriile Aliei Rachmanova», ca s'o convingă de inutilitatea sforţării de a opri timpul în loc. Alia Rachmanova notase zilnic ce i se întâmplase în timpul revoluţiei ruseşti, modest şi fără exagerări. Se convinsese că peste ţară, peste oamenii ei cumsecade, peste ea, venea ((viforniţa cea mare». Ei se găseau atunci în ţară într'o situaţie asemănătoare. Bătea la uşe, avea să li se deschidă calea spre anihilarea personalităţii şi uciderea lui Dumnezeu, care, ucis, demulteori reînviase, dupăcum promisese; ţara însă ar fi putut să nu se mai redreseze ca naţie iciodată, să-şi piardă pentru totdeauna locul deosebit

ce-1 avea între naţiile lumii, să fie înghiţită de rechinul vecin, care se căznea de mult să o digereze. Era o luptă pe viaţă şi pe moarte între un David şi un Goliath mincinos şi şmecher. După câţiva ani, puţinii, care, ca şi Domnicu au stat în, calea vremii, au fost socotiţi nebuni şi trataţi în spitale psihiatrice.

Intre copiii deosebiţi pe care i-a iubit în decursul carierei sale, au fost mai târziu, «sub noul regim», gemenii. Mama lor, o intelectuală, se născuse din gemeni lipiţi de coloana vertebrală. I se vedea pe spate semnul care îi rămăsese după operaţia de deslipire. Sora ei nu îi supravieţuise. Intrase în puşcărie la 24 de ani şi ieşise la 35. Era o fiinţă pesimistă şi totuşi viaţa a fost bună cu ea. Deşi ruptă şi săracă îşi găsise părinţii bătrâni sănătoşi; la ieşirea din închisoare, apăru un soţ care a fost frate de cruce, meşteşugar cultivat în marea universitate a rezistenţei, puţin tuberculos.

In timpul sarcinei, biata fată nu avea decât o teroare: gemenii. Născu bine înţeles gemeni, căci şi natura se grăbia: un băieţel şi o fată. Copiii au crescut frumoşi, n'au aflat nimic de trecutul părinţilor şi sunt primii la şcoală. Poate pentrucă părinţii lor lucrau la munca de jos vor avea dreptul să fie intelectuali. Un handicap aveau totuşi: se închinau lui Dumnezeu şi credeau.

Când se trezi din călătoria din trecut, văzu băiatul aplecat asupra ei. Era scăldată în sudori şi el o ştergea, neştiind cum să o ajute. Stătuse toată noaptea la spital cu o prietenă a lui, psihologă. In spital, îşi găsise un colţişor liniştit, nu prea departe de reanimare, unde putea să bată la maşină un fragment din lucrarea lui de diplomă. Din jumătate în jumătate de oră, intrau la reanimare şi aşa i-a văzut când deschisese ochii.

A doua zi, i-a povestit fata, cum au plecat amândoi în zorii zilei, tineri şi desperaţi, dela spital spre locurile de muncă. încovoiaţi sub greutatea adolescenţei lor prigonite, zgribuliţi de frig, de noaptea nedormită şi de griji. Zăpada se topea. Maşinile trecând în goană, îi stropeau de sus până jos. Toate tăcerile li se păreau complicităţi, toate încercările de a străbate, laşităţi.

Mergeau trişti şi obosiţi în zorii zilei, neştiind dacă până seara aripa morţii nu-i va fi atins în ce iubeau...

IV. COPILUL

Cunoscuse pe viitorul ei soţ în 1943, în împrejurări penibile. Era convocată de urgenţă la Tribunalul Militar, Cabinetul IV Instrucţie.

Putea să se aştepte la tot ce putea fi mai rău. Avea în spate, după graţierea dela moarte, 10 ani de temniţă grea, pedeapsă suspendată şi condiţionată de o purtare fără cusur. Deci cuminţenie în continuare, până ce va fi liberă.

Ţara era în război. Războiul contra Rusiei era şi războiul ei, deşi îl purta Mareşalul care o condamnase la moarte. Ruşii au fost duşmanii de totdeauna ai ţării. De data aceasta Rusia reprezenta şi bolşevismul, o idee care fără a dărui dreptatea socială, anihila ideile de libertate, talent, personalitate şi Dumnezeu, înlocuindu-1 pe «El» cu zeii-oameni, cărora trebuia să te închini. Totul se încheia cu nivelarea vieţii economice la gradul ei cel mai de jos şi cu un sistem poliţienesc care reuşea să menţină regimul, prin frica nebună pe care o cuibărea în sufletele oamenilor.

Ar fi vrut să fie undeva pe front, la un serviciu de transfuzii, aşa cum se oferise dela început. Pe bărbaţii mişcării naţionaliste, conducerea Mareşalului Antonescu îi încadrase, după aşa zisa rebeliune, în echipe de sacrificiu, ca să se reabiliteze prin moarte, în primele linii ale frontului. Astfel, mulţi legionari au pătruns adânc spre est, iar cei ce au fost ucişi, au fost mai fericiţi decât aceia care eu avut nenorocul să cadă prizionieri la comunişti.

Şi fratele ei era pe undeva pe acolo...

Nu, Românii n'au luptat ca să fie alături de Nemţi. Era propria lor treabă naţională. Nemţii îi obligaseră să dea Basarabia Ruşilor,

iar Ardealul l-au dăruit Ungurilor, în urma unei conferinţe ridicole, la care Românilor le rămăsese un singur protest: lacrimile. Românii ajunseseră pioni pe masa de şah a marilor puteri. Ei luptau în răsărit ştiau că luptă contra duşmanul lor de totdeauna. Acelaşi duşman care îmbrăca pielea ortodoxiei, ca să-i apere de Turci, acuma îmbracau pielea civilizaţiei occ dentale ca să-i apere de Nemţi şi pielea comunismului ca să-i apere de burghezie. Tot atâtea piei de oaie, câţi lupi râvneau la ţara lor frumoasă şi bogată, oază de latini în calea panslavirmului şi drum obligator spre Ţarigrad.

Cum nu era un element de încredere, n'au primit-o nici în echipele de Crucea Roşie şi nici în ale Doamnei Mareşal, care se jucau de-a răniţii în Crimea sau la Odesa. In ziua de Sf. Gheorghe 1941, când au condamnat-o la moarte pentru deţinere ilegală de arme, i se puseră două întrebări: de unde provenea arsenalul şi ce avea de gând să facă cu el? La prima întrebare nu se putea răspunde fără să se provoace un lanţ de arestări. La a doua a răspuns, (ţara era guvernată de Mareşalul Antonescu, care se descotorosise de legionari, în urma aşa zisei rebeliuni, pe care îi închidea acuma sub diverse motive legalizate de legi excepţionale) «vroiam să vă apăr de culoarea roşie, care în curând vă va stăpâni)). (Nu trebue uitat că lucrurile se petreceau înainte de intrarea României în războiu contra Rusiei.)

Nu era desigur profet, dar i se părea judecata foarte simplă. Din momentul ce, pe singurii oameni pe care te poţi baza din punct de vedere al curajului, naţionalismului şi al cinstei îi închizi, condamnându-i la zeci de ani de închisoare, este evident că vei fi trădat chiar de oamenii tăi. Asta i s'a întâmplat şi Mareşalului Antonescu, care pierdu războiul şi deci trebuia împuşcat la zid. Procurorul şi completul de judecată, care cu regret o condamnase la moarte, şi-au sfârşit viaţa în închisori, căci făcuseră imensa gafă să condamne nu numai legionari, ci şi comunişti, şi aceştia erau susţinuţi de o putere străină, nu ca ceilalţi, cari, fugari, nimeriseră la Buchenwald. Toate lucrurile acestea aveau să se întâmple după câţiva ani, căci, la început sovietele întrebuinţară tactica adormirii conştiinţelor, pornid serios la treabă numai după trei ani. Au lucrat sistematic, pe etape, luând mai întâiu banii, apoi aurul, apoi profesia şi la urmă libertatea oamenilor. Cine cunoaşte literatura lor, ştie că totdeauna comuniştii au procedat în salturi, «doi paşi înainte, un pas înapoi».

In 1941 erau doar câţiva comunişti în ţară şi e curios cum mai târziu au apărut, ca ciupercile după ploaie, mulţi luptători în ilegalitate, cu pensii mari şi drepturi speciale...

In 1943, piesa războiului era jucată, dar Românii nu ştiau că ţara fusese vândută de Americani la Teheran. Pentruca să fie dărâmat poporul german, fuseseră sacrificate ţărişoarele din preajma colosului rusesc, fie că luptaseră alături de aliaţi fie împotriva lor.

Domnicu suferea alăturea de Românii încercuiţi în Crimea, fugari şi îngheţaţi la Stalingrad; ei se purtaseră frumos pe front, curajoşi în lupte, omenoşi cu partizanii şi răniţii străini, miloşi şi înţelegători cu populaţia. Cu câteva excepţii: învârtiţii cari au cărat piane şi tablouri din Transnistria.

Dece nu se opriseră pe Nistru, până acolo unde trebuia recucerită ţara? Strategii spuneau că o armată fugărită, şi armata roşie fugea, trebue urmărită şi distrusă. Dar pe vremea aceea, în timpul ofensivei victorioase germano-române, nu se bănuia că Rusia va fi ajutată masiv de Americani.

Până la Americani, pe Ruşi îi ajutase, ca şi pe vremea lui Napoleon, «iarna». Soldaţii cu picioarele învelite în ziare, înnebuniţi de viscol, cu benzina îngheţată în carburatoare, se întorceau acasă în goană. Şi încă Românii mai aveau cojoace. Dar Nemţii plecaseră la război, în Rusia, sportivi ca la o plimbare. îmbrăcaţi numai în vestoane, au albit câmpiile înzăpezite cu oasele lor.

învinşi au plătit! Generaţii de bărbaţi tineri au fost duşi în minele din Siberia să moară. Dar învingătorii, nu sunt şi ei responsabili? Istoria îi va trage la răspundere pentru pactul de amiciţie pe care-1 făcuseră, cu totul nenatural, cu duşmanul civilizaţiei noastre.

Intre timp, Domnicu avea problemele ei. Avea o pedeapsă sus^ pendată şi trebuia să iscălească săptămânal într'un registru, pentru a dovedi că nu părăsise localitatea. Din când în când, poliţistul, un bucovinean, o mai lăsa să se plimbe prin munţi.

Siguranţa Statului se ocupa de dânsa şi după condamnare şi graţiere. Din procesul din 1941, se născuse fără să vrea, om politic. Adeseori suferise percheziţii nocturne, căutând oameni ascunşi, luând ce imereau. Astfel au confiscat cărţile legionare, cărţi puse la index, e adevărat, dar cărţi cu dedicaţie, două din ele scrise de soţul ei mort pe front. In general, toate cărţile secvestrate erau scrise de oameni cari nu mai existau, dar cari rămăseseră în amin-

tirea oamenilor cari făceau parte din aceeaşi generaţie şi luptaseră alături de ei.

Domnicu rămăsese fără ele şi îi părea nespus de rău! Puseseră cărţi de căpătâiu şi ale actualilor conducători. Reprezentau Bucăţi din viaţa ei. N'ar fi vrut să le piardă, n'ar fi vrut să le dea.

La «Casa Verde», clădită din cărămizi făcute de legionari, în majoritate intelectuali, acolo îşi duraseră şi mormintele, ca «să le fie aproape». Nu se aşteptau să moară aprope toţi şi cei vii să fie risipiţi în cele patru colţuri ale lumii, mai mult sau mai puţin după gratii...

Rămăseseră femeile. Aprindeau candele, împodobeau mormintele cu flori, după datina creştină. Intr'o bună zi găsiră locul păzit: un caporal cu arma în mână. Mareşalul arestase morţii!

Cu flori şi lumânări în mână, nu se gândeau în niciun caz să facă propagandă politică. Cultul morţilor era un semn de dragoste pentru cei dispăruţi, care erau printre ei, la greşeli şi la fapte bune, şi aveau poate nevoie de lumină şi de flori.

Domnicu se certase cu sentinela încercând să treacă: «doar din mormintele lor, nu erau să iasă cavaleri în zale, înarmaţi până în dinţi, care să lupte deabinelea, nu numai cu ideile din cărţi, dar şi cu cei care îi înşelaseră şi îi trădaseră». Nu reuşi să intre pentru a aprinde candela şi a depune o ofrandă de flori.

Ca urmare, a fost convocată de urgenţă la Cabinetul IV Instrucţie, împreună cu un prieten avocat, care trebuia să dea de ştire pe acasă, dacă ar fi fost reţinută de militari.

Avea 33 de ani şi 7 ani de când îşi pierduse soţul. Era o barcă fără cârmă, în bătaia furtunii, cu un singur catarg, copiii. Spitalul îl pierduse odată cu condamnarea la moarte, dar copiii rămăseseră lângă ea. Noaptea Vasia venea în vis, venea şi pleca, nu înţelegea că trebuia să o ia cu el, ajutând-o să facă marele pas care îi despărţea. La început îl căutase înebunită peste tot, în biserici, în spiritism. Avea nevoie de spiritul lui vioiu şi caustic, de veşnicul lui echilibru, de siguranţa pe care o avea de a fi pe drumul cel bun al ţării. Mama lui o sfătuise să-1 lase în pace să se odihnească în paradisul eroilor; va veni cândva un timp când vor fi iar împreună.

Dacă ar fi fost o consolare faptul că nu era singură pe drumul disperării! Mame, soţii, surori îşi plângeau fiii, fraţii, bărbaţii, rămăseseră copii orfani. Morţii fuseseră ucişi la zid, în închisori şi aruncaţi pe străzi de propriii lor fraţi de sânge, morţi infa-

mante pentru cei mai demni români! Nu, nu era o consolare!; era o durere în plus, o greutate greu de purtat şi greu de înţeles. Saturn care îşi mânca proprii lui copiii.

Pe Conducătorul lor îl spânzuraseră în noaptea Sf. Andrei şi îl acoperiseră cu straturi de vitriol, ca nimeni să nu-l mai poată găsi, şi-şi trâmbiţaseră isprava la posturile de radio. Nimeni nu crezuse în moartea lui şi toţi îi aşteptau întoarcerea. Desigur Neamul avea să învie cândva şi prin Neam şi el, căci era una cu Neamul.

In fine viaţa ei luase un alt drum, pe care nu şi-l dorise şi nu şi-l alesese, dar era drumul destinului ei, căci fusese împletit cu dragoste. La toate acestea şi la multe altele se gândea pe drumul care o ducea către a treia puşcărie. Era cu cozile pe cap, aşa cum apăruse înainte de «rebeliune», într'o revistă germană. Dedesubt scria sub fotografia ei, cu un sugar în braţe: Şefa policlinicii legionare, prototip de figură ariană». Ce ironie! Avea sub braţ o carte «Quelle etait verte ma vallee», de un autor englez; asta ca să-şi dea importanţă şi mai ales să nu se observe că tremura de frica.

Procurorul ce o convocase părea tânăr. Era un bărbat ceeace se chema frumos şi elegant îmbrăcat. Deasupra mânecilor hainei avea nişte manşete negre. Dupăce se uită lung le ea, aduse o deţinută din beciu, îi oferi un ceaiu cu cozonac şi cât fata mânca, le pândea pe amândouă. Bine înţeles că se cunoşteau, dar nimic nu le trăda! Porunci unui caporal să fie tunşi la piele nişte nespălaţi, care păreau să fie de aceeaşi culoare cu ea.

Când punerea în scenă se termină şi fu dat afară şi secretarul, procurorul luându-i cartea de sub braţ, o întrebă dacă e adevărat că are rude la cabinetul primului ministru şi dacă rudele o susţineau. Apoi cu un ton rece şi distant, îi comunică că, după cele întâmplate, ar trebui să o trimită imediat la beciu, dar deocamdată s'a hotârît să-i ceară doar o declaraţie. Răsuflă uşurată!

Ii dictă declaraţia, rugând-o să lase o margine mai mare la început:

«Am spus caporalului că e tânăr şi voinic, că ar putea fi pe front sa lupte pentru ţară. Că aici se luptă cu femei pe care le împiedecă să-şi onoreze morţii şi că, deci, e un laş. Cărţile găsite la ea erau cărţi moştenite şi încă nu le cunoştea conţinutul».

Procurosul se purtase frumos cu ea şi ar fi vrut să mulţumească unei persoane şi nu unei funcţiuni. Nu ştia cum îl chiamă. Cu un gest teatral, de senior coborît printre muritori din greşală, îşi

scoase tabacherea de argint din buzunar şi îi dădu să citească dedicaţia: «Cercetaşii din războiul 1916-1919 cu recunoştinţă preşedintelui lor». Urma un nume cu rezonanţe străine, dar muzicale.

Ii mulţumi repede, de frică să nu se răsgândească şi să nu fie trecută la pivniţa cu şobolani.

Dela un timp procurorul se interesa de ea. O invita la restaurant, la teatru, la operă. Acceptă şi se duse la început mai mult de frica dosarului. Uniforma lui îi aducea aminte de completul de judecată care o condamnase la moarte! Dosarul era încă la dânsul, nerezolvat. Spre marele amuzament al căpitanului procuror, îşi plătea partea din cheltuielile făcute cu invitaţiile. Nu voia să-i datoreze nimic. Părea să fie bine situat, având şi alte venituri afară de soldă. Ştia prea puţin despre el. Soţia îi murise şi avea o fetiţă de zece ani.

După câtva timp o vizita pela cabinetul medical. înţelese din ceeace spunea că deţinuţii cari ajungeau pe mâinile lui nu erau niciodată trimişi în judecată pentru ideile lor, de dreapta sau de stânga. Aceasta se datora culturii lui franceze şi era un punct în favoarea lui. Dar, în acelaşi timp, dispreţuia în egală măsură pe toţi acei cari îndrăzneau să gândească la schimbarea ordinei existente şi cari nu reprezentaseră până atunci în ţara noastră decât «opinca». Era victima prejudecăţilor de clasă.

Insfârşit, clasă dosarul dupăce scrisese în marginea lăsată goală: «N'am spus, N'am citit...».

O invită apoi la el, la ţară, undeva prin preajma Mărăşeştilor, ca să sărbătorească împreună ziua fetiţei. Trebuia să ducă fetiţei un cadou. Zizi, prietena ei dela Suzana, îi procură un căţeluş, nou născut, de rasă ciobănească. Fetiţa, rămase orfană de mică, era slăbuţă şi tristă. O privea cu ochi de om mare, caşicum ar întreba dacă nu este ea mama pe care i-o aducea tata. Căţelul a spart ghiaţa, căci fetiţei i-a făcut mare bucurie.

Casa în care a intrat însă o speria. Era casa pe care o visase într'un vis anterior. Straniu! Fiecare are un vis care se repetă. Visul ei era o casă în mijlocul verdeţei, o casă de ţară, în care ştia că a locuit sau o să locuiască cândva. Ştia şi cum era înăuntru, căci în vis se deschidea uşa şi ea întră. Totul părea atât de cunoscut: casa, grădina, fetiţa, via, până şi raţele care măcăiau vesele în curte îi erau cunoscute. Era viaţa ei cea de-a doua, o jumătate de viaţă şi totuşi părea să aibă legătură cu vieţi trecute şi viitoare. însemna, deci, că această călătorie şi această casă nu

erau o simplă întâmplare, ci avea pe undeva legături cu supranaturalul, în care ea credea!

O vie pe care nu o văzuse decât în vis: erau aceleaşi măicuţe în rugăciune, îngenunchiate, sprijinindu-şi bătrâneţele de câte un arac. Câmpul era pe deal şi larma satului departe. Pământul nu era negru şi cremos ca pământul Moldovei de Sus, dar era bine lucrat. Şi tractorul şi batoza şi grâul strâns în mănunchiuri şi fiecare fir de păpuşoi îi erau cunoscute de mult... ca într'o poveste pe care ai auzit-o de multeori şi vrei să o rectifici când se repetă altfel.

In grajd erau caii care cărau apa pentru stropitul viei dintr'un mic afluent al Şiretului, care vara aproape seca, iar primăvara venea năvalnic din Munţii Vrancei. Oamenii erau cuminţi şi muncitori.

Iată şi primul ei succes de veterinar... Puii de găină mureau de o boală pe care a vindecat-o cu câteva tablete de sulfamidă. Aşa apărută primii clienţi de pediatrie veterinară, căci vestea sbura din gura în gură spre sat.

In toamnă, fetiţa veni la şcoală în Capitală şi Domnicu, doctoriţă, se îngrijea de ea. Fetiţa era speriată de guvernantele ce le avusese şi se alipise de dânsa. A fost crescută destul de sever şi modest şi, mai târziu, a făcut o carieră strălucită.

In această ambianţă domestică, cu acest domn bogat şi respectabil, cu calităţi fizice şi intelectuale de netăgăduit, se realiza noua ei căsătorie, culeasă depe pragul închisorii. Era săracă, avea netăgăduit, anumite calităţi morale, dar un singur atu major; era doctoriţă de copii, ceeace pentru procuror era mult. îngrijit acuma de ea, copilul nu se mai îmbolnăvea.

România pierdea războiul... La 4 Aprilie 1944, au început bombardamentele americane asupra Bucureştilor, tocmai în ziua când se anunţase un exerciţiu aerian. Toată lumea cu ochii spre cer admira formaţiile de avioane care străluceau în soare. încetul cu încetul au văzut desprinzându-se de sus mingi de rugby lucitoa

re, apoi bubuituri, fum şi panică. S'au coborît în pivniţă cu liftul, culegând pe toţi neputincioşii din bloc şi i-a pus la adăpost, un

adăpost bine înţeles iluzoriu. In câteva minute au murit mii de oameni, mai ales în preajma gării şi în trenurile cari nu avuseseră timp să plece.

Pentrucă începuse pedeapsa aeriană, Americanii şi Englezii au continuat. Singura rugă care se simţea mustind din'piepturile celor ameninţaţi, când apăreau avioanele, era: «Du-i, Doamne, la Ploeşti!», caşicum acolo nu erau tot oameni cu aceleaşi suferinţe, Români de-ai lor.

Intr'una din zilele fierbinţi ale lui Iunie muri bunica fetiţei. Apărată de bombardamentele de afară, n'a putut scăpa de necazurile interioare. Cu ea, fetiţa pierdu o fărâmă din dragostea hărăzită ei pe pământ. Fusese o femeie aprigă, Dumnezeu să o odihnească în pace în cavoul dela Bellu, sub trandafirii agăţători invitaţi la îngropăciune.

Dela răsărit şi dela apus, războiul venea peste ei. Capitala era înnegrită de fumul bombelor incendiare, găuri se căscau în case cu multe etaje, prin care puteai zări viaţa oprită brusc în loc: un pat desfăcut, un papuc aruncat, sau un pahar răsturnat şi sdrelit pe un covor persian. începuseră oamenii să înţeleagă că viaţa ar fi cel mai preţios bun şi şi-o puneau la adăpost, abandonând lucrurile. Mai aveau o etapă importantă de străbătut până la adevăr, dar erau totuşi pe drumul cel bun.

Autorităţile plecaseră, curţile marţiale, de asemenea, iar la Bucureşti rămăseseră aceia care din tată în fiu se simţeau legaţi de Capitală, care stingeau incendiile, aveau grije de apa de băut şi curăţau terenul bombele neexplodate. Mama fostului ei soţ rămăsese singură, pe patul ei înalt, cu Biblia în mână. îşi trimisese copiii la ţară şi fiindcă locuia într'un cartier vizitat de avioane, îşi aştepta soarta în linişte, după ce îşi luase Sf. Cuminecătură ca tovarăş de drum. Domnicu stătea de vorbă ore întregi cu ea, pentru a se adăpa dela cele două isvoare de unde îi veneau liniştea şi dragostea: Dumnezeu şi firea poporului ardelenesc, din care se trăgea, dela Decebal încoace.

Părinţii doctoriţei plecară din Bucureşti şi, la un moment dat, părăsiră şi ei Capitala, Domnicu, cu noul ei soţ, procurorul. Plecară la ţară, la moşia lui din Moldova. Pe drum întâlniră o parte din armata învinsă,care se întorcea în Patrie.

Ii veni deodată în vis mirosul florilor de viţă de vie, care alunga mirosul de bombardament, de praf depe şosea, mirosul de transpiraţie şi de iodoform, de puroiu şi de carne în descompunere. Mirosul florilor de viţă alunga mirosul de ură şi panică, ce aburea din soldaţii care veneau din direcţia în care mergeau ei.

înspre dealuri, spre soare apune, Mărăşeşti, loc de luptă din celălalt război mondial se îmbrăcase în vie. Via avea la rădăcini sânge de neamuri amestecate. Duşmani şi aliaţi hrăniseră via. Acuma via dedea înapoi rodul ei aurit. înflorise. Mica şi modesta floare scălda aerul stricat de oameni, cu parfumul ei, împlinind inconştient ciclul vieţii pe pământ!

In 10 August 1944, Domnicu se întorcea la Bucureşti ca să-şi vadă părinţii şi pe mama lui Vassia, care rămăseseră în Capitală. Pe şosea o ajunsese o formaţie de avioane engleze. S'a culcat în şanţ şi gloanţele îi şuierau pela urechi. Erau mitraliaţi, împreună cu şoseaua şi calea ferată. Ultimul avion îşi lăsă toată încărcătura de bombe să cadă la întâmplare, ca să nu se întoarcă cu ele. S'au scuturat de praf şi au pornit teferi, prin minune, mai departe.

Noaptea, în Capitală, alt bombardament cu bombe incendiare. S'au dus într'un adăpost, unde nu cunoşteau pe nimeni, Erau toţi cu câte o valiză mică, o sticlă cu apă de băut şi o perină. Casa de deasupra se sguduia, se auzeau strigăte şi vaiete în stradă. Se gândeau la o moarte anonimă, amestecată în carne şi sânge cu atâţia necunoscuţi.

încetarea sună lung şi liniştitor. Au putut ieşi în noaptea caldă de August, cu aceleaşi constelaţii care nu se schimbaseră cu nimic de milioane de ani şi cari nu participau la războiu.

A regăsit părinţii sănătoşi şi învăţaţi cu răul. Ştiau şi ei că nu va mai dura mult. La ce nu se poate adapta omul? S'au întors apoi la viaţa bueolică dela vie.

In dimineaţa de 23 August, României îi rămăsese două căi de ales: sau se retrăgea pe linia Nămoloasa-Galaţi, continuând lupta, sau să ceară armistiţiu, ieşind din luptă şi părăsindunşi aliatul de până atunci. In orice caz, Ruşii erau pe Şiret şi dacă nu vroiau să ajungă prizonieri de războiu, era ceasul suprem să plece. Nemţii, ascunşi într'o pădurice din apropiere, îi sfătuiră de asemenea să se întoarcă în Capitală.

Au încărcat în grabă maşina cu tot ce s'a putut lua din belşugul dela ţară, făină, cartofi, păsări jumulite, ouă şi au pornit

spre Bucureşti. Când au intrat pe poarta oraşului, toate radiourile anunţau ieşirea României din războiu şi arestarea^ Mareşalului trădător! Străzile erau înţesate de lume care se bucura că scăpase de războiu, crezând că Ruşii după o scurtă şedei în România se vor întoarce peste Prut! Naivitate şi credulitate. încă odată se dovedea lipsa de informaţie şi pregătire a partidului naţional-ţărănesc. Toate păcatele se plătesc de două ori: odată sigur pe acest pământ şi a doua oară, desigur, şi pe tărâmul celălalt.

Nemţii fugăriţi şi trădaţi îşi aruncau bombele asupra Bucureştilor. Războiul nu se terminase, cum spera lumea. Continua pe frontul de vest, aliaţi cu fostul duşman şi «eliberaţi» de cei ce nu cunoaşteau libertatea. Pentru această presupusă eliberare, România trebuia să plătească din nou cu provinciile de nord, rupte din trupul ţării şi cari nu fuseseră niciodată ruseşti.

Hoardele murdare şi obosite intrau în oraş, semănând mai mult cu invaziile Hunilor şi Tătarilor decât cu ocupaţia unei armate civilizate. Erau primite cu flori de anumite straturi ale populaţiei, probabil mai mult de frică .Femei voinice, arse de soare, strânse în fuste sau în pantaloni, erau peste tot: în tancuri, pe motociclete şi pe jos dealungul armatei victorioase. Oamenii şi-au scos ceasurile dela mână, şi-au ascuns femeile prin păpuşoaie şi şi-au demontat maşinile.

La ţară, la Mărăşeşti, Rusii dupăce s'au îmbătat cu ţuică, amestecată cu dulceaţă, s'au amuzat să tragă la ţintă în jurul capului administratorului şi pentrucă Sultănica, un câine ciobănesc, sărise să-şi apere stăpânul, l-au împuşcat în cap, ca duşman al poporului. Femeile tinere şi fetele, fiind fugite din sat, s'au mulţumit cu cele bătrâne şi au luat şi vitele şi le~au mânat spre vest.

La un moment dat, ştiind ce o aştepta, Domnicu şi-a pus problema sinuciderii. Citise memoriile Aliei Rachmanova .scrisă după revoluţia din Octombrie, şi toate se desfăşurau şi la noi după carte, poate cu un surplus de diplomaţie. Nu mai erau Ruşii între ei, ci pătrunseseră în inima Europei.

Dar în momentele acestea de grea cumpănă, apăru copilul, îngrijise până acuma numai copiii altora. Acuma trebuia să-şi întregească jumătatea de viaţă pe care o mai avea cu un suflet nou, cu totul nevinovat. Probabil, neputând căpăta altfel nemurirea, vroia să se lege de fire, cu o nouă fiinţă, căreia era să-i dea tot surplusul de dragoste adunat în sufletul ei de atâţia ani.

Dar putea să aducă acest copil pe lume în noile condiţii de viaţă, cu cutropitorul în ţară? Situaţia ei politică era complicată. O posibilă deportare în minele din Siberia nu era exclusă. Tocmai atunci N. K. V. D.-ul proaspăt creat şi bine informat o aresta dela început şi o asvârll, cu mulţi alţii, pe podelele goale ale unei şcoli bombardate. Era Noembrie 1944. Frig şi frică! Dar soţul ei, procurorul, tot procuror. După o săptămână, reuşi să o scoată. Mai avea influenţă!

După eliberare, nu se gândi decât la copil. Băiatul ei va trăi, va fi bun, deştept şi harnic, va şti să muncească şi va duce mai departe chinul şi dulceaţa de a fi om.

Povestind mamelor că va fi şi ea mamă, acestea se bucurară. Mama lui Vasia era acuma în vârstă de 84 de ani. O scăpase de multeori din boli grave şi îi dăruise toată dragostea ce o avusese pentru copilul ei mort. Avea atâta înţelepciune! Bucura, îşi merita numele: se bucura!

In Februarie 1945, a fost din nou închisă la Prefectura de Poliţie, cu toată familia: frate, cumnată. Cavalcade de şoareci ieşeau noaptea din saltele şi-şi căutau de lucru. Dar ceva mult mai grav se petrecuse la 6 Martie 1945: oameni-şoareci ajunseră la putere. Armata şi poliţia fuseseră desarmate de Ruşi cari înscăunară un guvern fantomă. începuseră deportările celor de origină germană. Haosul şi panica domneau la Prefectură. In aceste zile, când omul începuse să devină un număr şi un dosar, soţul ei, procurorul, reuşi din nou să o elibereze. Era ultimul act pe care îl semna democraţia, până atunci cooperantă cu biruitorul, de atunci moartă pentru multă vreme, dacă nu pentru totdeauna. Dosarul ei se mistui în flăcări, în timp ce fratele şi cumnata inaugurară lagărul dela Caracal, unde duşmanii poporului îşi începeau ucenicia.

Fiind încă în lagărul dela Caracal, culcaţi lângă sârma ghimpată, aflară că li s'a născut un nepot în ziua de Sf. Terente, că mama şi copilul erau sănătoşi şi că doreau să se vadă cât de curând!

*
* *

Copilul era slab şi mic! Nu avusese fericire mai mare în lumea asta încurcată şi rea decât când doctorul a strigat: «Bine-ai venit, Costică!». Avea părul roşcat şi creţ, era grozav de frumos, bine-

înţeles, dar părea obosit. Drumul pe care îl făcuse trecea prm două închisori. Cine ştie ce auzise şi văzuse! Suferise de frig şi foame şi de toate fricile mamei. Era speriat şi părea să nu aibă prea mare încredere în lumea în care venise. L-a îmbrăcat in haine de pomană: «dacă vreai să-ţi trăiască copilul, să nu-i pregăteşti trusou». Toate supertiţiile neamului se adunase în subconştientul ei ca să-şi păzească puiul.

Tatăl bătrân era lângă ea ca'ntotdeauna. Pe sălile spitalului îşi aştepta nepoţelul şi acum porniră împreună spre casa părinţilor, unde era bine venit. Apoi veni şi tatăl, procurorul, să-şi vadă copilul. Pela şase săptămâni, îl botezară în mare taină. Naşa era fetiţa, sora lui, şi căpătă un căruţ de copil bogat. Mânca lacom şi creştea ca Făt-Frumos din poveste. Jumătatea lui de soră îl iubea şi se juca cu el. Era mulţumită că era băiat şi că, deci, nu-i va lua locul niciodată în inima tatălui ei.

Vara lui 1945 fu vara secetei. Pământul crăpa şi ogoarele nu dădură roadă. Războiul se sfârşise. Aflasem acuma ce se întâmplase în Germania hitleristă, condusă desigur de oameni nesănătoşi la minte. Nu puteam înţelege cum un popor civilizat putuse suporta o teroare demenţială. Furtuna se apropia şi de conducătorii Reichului: procese de oameni politici, procurori şi asesori populari, inflaţie, foamete.

Văzând ce se petrece în ţară, Domnicu l-a rugat atunci pe soţul ei, procurorul, pe atunci avocat şi moşier, să facă ceva pentru a încerca să se pună la adăpost. «Să fugim, să plecăm!». A răspuns că «el de când s'a născut, s'a trezit pe moşia părintească. Cum opincile, învăţate cu năvălirile barbare nu plecau, cum era să plece el?». El tot mai credea că vor pleca năvălitorii!

In August 1945, au dus copiii la ţară, într'o maşină decorată cu steguleţe de legaţii. Era singurul mod de a mai putea călători în ţară. Acolo au semănat porumb cincantin, care se cocea în 50 de zile, şi au fost singurii cari au avut mălaiu. Le-au dat oamenilor din sat, dar fără să fie pentru toţi. In toate gările Moldovei, vedeai oameni cu saci în spinare, umblând pe acoperişul vagoanelor, după mămăliga lor tradiţională, spre soare-apune, unde se vestea că s'ar fi făcut păpuşoiul. In toamnă, oamenii începură să-şi dea copiii, pe alte locuri, ca să-i scape măcar pe ei de foamete.

Au luat şi ei acasă, ca s'o scape dela moartea foametei, pe Minani, o fetiţă de 14 ani, uscată, slabă şi plină de păduchi. Fetiţa

a rămas la ei, se juca cu copiii şi ajuta prin casă. Era deşteaptă, şi se făcuse frumoasă. După ce s'a dus la învăţătură, a rămas la oraş. Părinţii ei s'au hrănit în iarna 1945-1946 cu bureţi!

Satul, care o cunoştea acuma, îi aducea copiii bolnavi să-i îngrijească. Trebuia să le dee şi doctorii, dacă voia să aibă rezultate, căci oamenii puneau mai mare preţ pe vite decât pe oameni, în vremurile grele prin care treceau.

Au ascuns doi Nemţi într'o căsuţă din fundul viei: erau aşa de obosiţi că nu mai aveau putere să se întoarcă în ţara lor. Peste câteva zile îi descoperi cu febră mare şi pe piele cu erupţia tifosului exantematic. A fost neapărat nevoie de spital. Unul a murit, iar celălalt, după ce s'a vindecat, a luat drumul minelor Siberiei.

După ani, unii s'au întors, lăsând în urmă grămezi de cadavre dintre compatrioţii lor, pe toate drumurile Siberiei.

•*

In acest timp, când pârjolul dăduse peste ţară, copilul creştea, necunoscător al vieţii trăite din jur. împlinise şase luni şi îi ieşiseră doi dinţişori. Dădea bucuros din mâini când se apropia cineva cunoscut de el.

Vara secetei fusese grea şi pentru vie. O invazie de cărăbuşi mânca frunzele. Erau mulţi şi lacomi. Se auzeau ferestraele gândacilor. Când scuturai butucul, cădeau în ploaie şi raţele îi înghiţeau cu mare poftă, mâncând fericite. Au prelungit şederea la vie, ca niciodată, până în Noembrie târziu. Dimineaţa, în ceaţă, via bătrână şi stearpă plângea cu picuri mari.

Mama ei, bunica copilului, se îndrăgostise a doua oară în viaţa ei. Era gata să-i dea timp şi dragoste nepotului şi aceasta a simţit băiatul din primul moment. Devenise proprietatea lui personală şi unul din primele cuvinte pe care le-a spus a fost «Mamane» un fel de mama mare pe scurt, şi aşa a rămas pentru toţi. A avut mai multe accidente, dar fără urmări grave. La 11 luni, i-a trecut peste piept căruciorul unui zarzavagiu, fără să i se întâmple nimic. La un an şi jumătate şi-a fracturat un deget dela mâna dreaptă, fiind prins în uşa unui magazin. A fost nevoie de anestezie generală şi punerea degetului în ghips.

încă două veri au mai putut pleca la ţară. Acolo băiatul devenea «conaşul» cel mic. Nu putea fi lăsat o clipă din ochi. Domnicu um-

bla prin sat cu trusa de medicamente şi vindeca bolnavi. Tatăl dădea de lucru oamenilor din sat, iar fetiţa crescuse pe lângă noi, între câmp şi vie. «Conaşul cel mic» făcea parte acuma din decor. Ţăranii munceau din tată în fiu pământul r drag: nimeni nu se gândea sări părăsească şi să plece la oraş. Seara mâncau mâncare de berbec cu varză, beau ţuică cu boierul şi vorbeau de schimburile care se petreceau sub ochii lor şi pentru care nu aveau destulă perspectivă, să le înţeleagă.

In August 1947, ţara a trăit prima stabilizare. Se vorbea de mult de asta, dar nimeni nu voia să creadă, deşi inflaţia ajunsese de nesuportat. Biet proprietar de pământ, care aştepta, să i se schimbe mormanul de bani ce-l încasase pentru două butoaie de vin! Urmară alte lovituri contra bunurilor şi muncii oamenilor. Cu binişorul şi pe tăcute, naţioalizară subsolul, industriile, băncile. Arestări erau în curs.

La 1 Martie 1949, au intrat în casele dela ţară ale proprietarilor de pământ. Legea a apărut deabia a doua zi! Casele, cu tot ceeace era înăuntru, deveneau proprietatea Statului, căci doară fuseseră câştigate cu sudorea şi munca ţăranului şi numai lui trebuia să-i aparţină pământul pe care trudise. Numai că nu se întâmplă chiar aşa!

Ţăranii nu căpătară nimic. Moşiile deveniseră gospodării agricole de stat, iar foştii proprietari erau îmbarcaţi chiar în noaptea fără lege spre domicilii obligatorii, cât mai departe de locurile pe care trăiră, dar foarte aproape de locurile unde aveau să fie îngropaţi în gropi comune. Neavând dreptul să muncească decât cu braţele, cei cari nu aveau niciun fel de rude în afara de clasa lor, muriră pur şi simplu de foame. Erau ghiftuiţii de ieri! Deci, pedeapsa aleasă fusese justă!

Dar oare ghiftuiţii de azi, cu cefele groase şi spirit de şoareci ascunşi în spatele K. G. B.-ului mondial, avea-vor aceeaşi soartă? Deocamdată nu se vede sfârşitul lor! Profeţi mai sunt puţini în lume, dar undeva este scrisă desigur pedeapsa fiecărei crime şi uneori trebue aşteptată mai multe generaţii.

Pe ea nu o interesase niciodată să strângă averi pe pământ, «unde furii la fură şi rugina le mancă». Nu putea pleda pentru cei ce aveau tot, contra celor ce nu aveau nimic, ştiind că toţi veniseră pe lume în acelaşi fel. Dar era convinsă de inegalitatea în posibilităţile lăuntrice ale oamenilor. Porniţi dela acelaşi potou,

în cursa existenţei, unii vor ajunge mai departe decât alţii. Inegalitatea există peste tot în natură: forţa fizică şi morală, talent, putere de muncă şi de apărare, toate erau inegal distribuite. Dacă era ceva de retrocedat, nu putea fi înţeles decât în sens creştin: de bunăvoie. Dar iată că sub noul regim totul se petrecea incorect şi brutal, pe ascuns, ilegal şi nedrept, contravenind meritelor individului.

Nu te puteai gândi însă numai la asta când în casă erau doi copii care trebuia să trăiască veselia copilăriei şi să nu sufere prea mult de lucruri de care erau cu totul streini. Mai trebuia salvat ceva nemuritor, sufletul. Sufletul nu trebue întinat de ură sau molipsit de scepticism, ori cât l-ar fi negat materialismul.

Era un sfârşit de iarnă trist şi înnegurat. Vinovaţii, boierii ţării, între care şi soţul ei, după doctrina partidului comunist, acei cari culegeau bucatele fără să le fi lucrat cu mâinile lor, acei cari condusese politica ţării, mai bine sau mai rău, uneori mărindu-i prestigiul, alteori pierzându-l, proprietarii de până atuncia, răspunzători şi de bune şi de rele, îşi luară boccelele în spinare şi porniră pe drumul bejeniei. La capătul ei îi aştepta ura organizată: domiciliul obligator pe ani de zile.

Totodată, depe graniţele ţării începuse să se scurgă spre Bărăgan, devenind Siberie ad~hoc pentru România, ţărani îmbarcaţi în căruţe cu coviltire, târând după ei capre, oi, vaci, câini şi pisici, întreaga lor agoniseală de o viaţă. Erau strămutaţi! Cine avea să vină în locul lor? Ruşi, elemente de partid şi drojdia societăţii.

Bărăganul neînţelegând povestea lor, îi primi cu zloată; sub căruţe, încălzindu-se la respiraţia vitelor şi la focuri de paie, spuneau poveşti copiilor, poveşti ştiute din bătrâni, cu năvăliri de Huni şi Tătari. Mai târziu, când ploaia şi zăpada au să stea, oamenii de munte se întâlniră cu cei dela şes. Maramureşul se întâlni cu Banatul, îşi durară din chirpici case cu mâinile lor şi lucrară mai departe la moşia noului stăpân: Statul. Peste câteva zile, veniră să ia casele dela oraş ale moşierilor dela ţară. Pe cei ce nu-i găsiseră la ţară, îi luau la interogatorii, să afle unde vor fi foşti

Casa lor din Bucureşti căpătă bijuterii noi: sigilii la toate uşile. Trebuiau să se mute. In ziua de 9 Martie 1949, de Sfinţii Mucenici, plecau cu băieţelul de mână. Ningea şi era frig. îşi încărcaseră bruma de lucruri ce socotiseră că era a lor, un pat şi hăinuţele

copilului, într'o căruţă trasă de un cal alb, costeliv şi chior. Pentru copil, care nu ştia ce se întâmplă, mutarea era o sărbătoare. Casa lor era plină de oameni cari încărcau lucrurile avocatului moşier, soţul ei. Sub balcon trăseseră un camion şi aruncau dela etaj cărţi adunate de trei generaţii. Erau ediţii rare, cari, îi. cădere, se desfăceau şi îşi pierdeau foile. Bunicul, care venise îi ţară pe timpul lui Napoleon al IlI-lea, ca să ajute la Unirea Principatelor, era martor necăjit pe undeva, iar ea, care mai avea repectul celor scrise în cărţi, asista neputincioasă la aceste acte de vandalism, cari inaugurau începutul erei întunerecului.

începea timpul când cultura şi ştiinţa nu mai aveau căutare! Cei care de generaţii citeau, aveau să muncească cu mâinile. Copiii plecaţi din sate cu desaga în spinare la învăţătură pentru dragostea de carte, acuma se vedeau expropiaţi de rodul vieţii lor intelectuale şi readuşi la munca manuală.

Copilul plângea în căruţă cu sughiţuri, pentru o furculiţă şi un cuţit cu mâner de os care-i lipseau, deoarece autorii jafului casei lor au considerat că aceste lucruri nu intrau în patrimoniul lor şi nu li s'au dat. S'a liniştit din plâns când calul bălan a pornit la drum şi căruţa începu să-i sgâlţâie, uitând de lucrurile ce le dorea. Fugăriţi, au coborît la casa fratelui ei, care avea un copil bolnav. Erau săraci, dar se descurcau totuşi destul de bine, mai bine decât pensionarii cari rămăseseră fără pensie.

Pe bicicletă, Domnicu colinda acuma oraşul pentru treburi. La început băiatul călătorea pe un scaun în faţă, apoi îl punea pe port-bagaj în spate. Seara venea mama şi-i povestea poveşti de demult. Trebuia să fie foarte atentă să nu le schimbe. Copilul avea memorie. Mergea la grădiniţă şi cânta la Biserica din cartier. Era neîntrecut în colinde, căci avea voce şi ureche muzicală.

Tatăl copilului devenise o figură legendară. Odată pe an, fugea dela domiciliul obligator ca să-şi vadă copiii. Era o întreprindere riscantă atât pentru el cât şi pentru cei ce îl primeau. Dar trebuia să-şi asume acest risc, căci altfel s'ar fi înstrăinat de familie.

Fetiţa cea mică a bărbatului ei acuma crescuse mare. De un an lucra ca dactilografă, reuşind să se întreţină singură şi apoi întră la Facultate. Facultăţile literare şi sociale îi erau interzise. Putea să facă ştiinţă. Muncind dublu decât alţii, din cauza originei ei nesănătoase, reuşea. Steteau toţi claie peste grămadă şi încercau să supravieţuiască într'un mediu defavorabil şi duşmănos.

Intr'o noapte din 1953, fratele lui Domnicu fu ridicat şi trimis la Canalul Dunărea-Marea Neagră, unde era nevoie de mână de lucru gratuită. Guvernanţii au rezolvat problema, trimiţând la muncă deţinuţi politici nejudecaţi. Tara, proclamau guvernanţii, îşi va deschide un alt drum spre mare. Totul se va sfârşi tragicomic, dar cum partidul nu putea să greşească niciodată, planificatorii au fost condamnaţi la moarte.

Câte vieţi îngropate sub valurile de pământ mutate din loc! Fratele ei muncea acolo şi făcea norma pentru mai mulţi. Cei ce nu puteau fi mişcaţi dimineaţa depe scândurile-pat, nu căpătau de mâncare, dacă alţii nu munceau în locul lor. Erau tuberculoşii şi bătrânii.

Un fapt grav s'a întâmplat cu copilul ei în această perioadă, când atât soţul cât şi fratele erau internaţi. Intr'o bună zi, băiatul a venit acasă cu urechea prinsă în mâna unui miliţian, care-1 împingea din spate cu un revolver ce-1 ţinea în mâna cealaltă. II găsise pe stradă împungând cu un beţigaş afişele electorale. Erau în preajma unor «noi alegeri» şi ţara era prinsă într'o nebunie colectivă. Deşi nu exista decât un partid şi deci nu putea fi vorba de alegere, desfăşurarea de forţe era imensă şi deadreptul ridicolă. Se presupunea, poate, că ţara se va trezi din frică şi din apatie, va reacţiona cu această ocazie, punând în urnă buletine în alb sau anulate? Nimenea nu-şi bătea capul să le citească, atunci când rezultatele erau dinainte cunoscute. In fine, se făcea mult sgomot pentru nimic, dar cu un scop foarte important: menţinerea veşnic trează a luptei de clasă şi a teroarei, pentru cei care ar mai fi putut gândi altfel decât oamenii regimului.

Băiatul ei făcuse o «crimă» şi cine îl putuse învăţa decât o persoană matură, mama lui. Anchetă, dosar, instrucţii la şcoală ca să fie scos dintre ceilalţi fii cuminţi ai poporului. ((Criminalul» părea că nu înţelege nimic. Nici nu ştia bine să citească şi nici nu părea să ştie ce rupsese.

Scoală devenise anticamera cabinetului de instrucţie. Li se puneau copiiilor întrebări-cheie, la care trebuia să ştii să răspunzi. ((Azi o să povestiţi despre ce aţi mâncat!». Dacă nu spunea cartofi sau fasole, copilul risca să fie bătut chiar de colegii lui. Profesorii ştiau multe despre copii şi încurajau delaţiunea, de care se folosea stăpânirea. Mulţi părinţi au fost trimişi la puşcărie chiar de copiii lor. Copiii, cari organic nu puteau săvârşi astfel de acte, colaborând cu profesorii contra părinţilor, învăţau să mintă; iată cum

un neam întreg îşi falsifica valorile sufleteşti, necinstind puritatea copilăriei.

Ca să corecteze efectele relei educaţii din şcoală, Domnicu i-a făcut o mică bibliotecă din autori clasici. Cărţi ce le-a găsit prin anticariate. Exista o avalanşe de cărţi editate de regim, care se luptau cu religia, cu cultura naţională, care falsificau istoria, în majoritate cărţi mincinoase şi ieftine, al căror scop era să asvârle cu noroiu în toate gloriile neamului.

Băiatul ei era bun şi nobil. Se bucura când colegii lui căpătau note bune, nu cunoştea invidia. Fără pumni şi căi întortochiate, se lupta să cunoască lumea din cărţi; niciodată nu-i ajungeau lecţiile dela catedră. Profesorii buni fuseseră eliminaţi. Un singur criteriu, un singur adevâr, un singur Dumnezeu îndreptăţea promovarea: credinţa faţă de partid. O mafie, ca oricare alta, conducea din umbră o turmă înfricoşată, condiţionată pentru ură, minciună şi laşitate, şi care părăsise de teamă tradiţia de omenie a ţării, pentru o religie de import.

începând cu vinul, totul în ţară era falsificat. Se inventau cântece de folclor, căznite, în care se preamăreau conducătorii. Nu cântau de dor? Ce şi-ar mai fi putut dori?

De aproape un an ducea singură casa în spinare ca melcul, când s'a îmbolnăvit. La început a dus boala pe picioare, până ce a doborît-o. A ajuns la spital cu lichid în pleură şi în peritoneu, abia respirând. Ca urmare a scarlatinei din adolescenţă, i se blocase rinichiul. In 1953, a fost o iarnă grea. La două zile dupăce a întrat în spital, începu să bată crivăţul. Iarnă ca în stepă! Zi de zi se adunau nămeţi în jurul spitalului, ca în jurul unei fortăreţe. Singurul orizont era acum fereastra, prin care pătrundeau fulgi de nea învolburată.

Oamenii nu ieşeau din case, stând închişi între patru pereţi. Acasă, la ea, trebuia să fie frig şi foame, dar aproape că nu puteai să te gândessţi atăt de departe, prin perdeaua de zăpadă care izvora din cine ştie ce genune. Vehicolele nu circulau. Doctorii veneau cu schiurile la spital, iar cei ce se îmbolnăveau grav şi aveau nevoie de internare, erau căraţi de neamuri pe săniuţe improvizate, adeseori dulapuri sau uşi. Viscolul a durat atunci nouă zile. A înţeles dimensiunile iernei, când medicii i-au povestit că alunecau cu schiurile deasupra tramvaielor!

Abia după două săptămâni, când îşi termină perfuziile, Domnicu îşi luă drumul spre casă, pe poteci sparte de om. Nu mai erau

lemne. Dar băieţelul ei, descurcăreţ, descoperise un negustor care vindea într'o pivniţă cărbuni la preţ de speculă. Amândoi, înhămaţi la sanie, au adus focul duduind în sobă.

CU încetul, iarna a cedat, zăpada şi-a pierdut strălucirea şi chiar pe ici pe colea, a început să se topească...

*•

Când copilul s'a făcut mare, plecau vara cu el pe munţi să vadă înălţimile, să cunoască şi să-şi iubească ţara. într'o vară au fost pe Bucegi. Au găsit adăpost în casa Peşteră, care mai târziu a ars. Noaptea s'au trezit cu faruri în ochi. Căutau acte, partizani, paraşutişti, oameni ascunşi în peşteri, măruntaiele pământului.

In noaptea aceea a înţeles că muntele nu mai era al lor, al celor care-l venerau şi iubeau. Oameni răi învăţaseră drumul prin poteci.

Când speologii au dat harta peşterilor Securităţii şi când toţi cabanierii au devenit securişti, atunci fugarii şi partizanii au intrat în întunerec, iar cei ce băteau drumurile munţilor, de dragul florilor şi al priveliştilor, s'au întors pela casele lor. Băiatul a rămas cu groaza de munte. Stăteau la Sinaia culegând smeură de sub Vârful cu Dor şi ascultând copiii muntelui strigând şi cântând:

«Printre munţi şi printre văi trece o căruţă Şi
din toate fetele tu eşti mai drăguţă.»

Ştia că îi venise sorocul: trebuia să moară deabinelea. Cum mai murise înainte de două ori. Cunoştea, mai mult sau mai puţin bine, persoana înarmată cu o coasă! Propriu zis nu murea un întreg, trei pătrimi erau terminate; conştiinţa mai trebuia să dispară, ea ţinea totul pe loc; se va pierde cu încetul din lipsă de oxigen, sau brusc prin cine ştie ce capriciu al boalei.

Deocamdată cu tot frigul din sală, refrigeraţi, geamuri larg deschise spre o iarnă cu nămeţi, se încălzise brusc. Peste ea se răsturnase copilărie fiului, ca dintr'un sipet uitat, plin de jucării stricate şi de căldura pe care io dăruise dela naştere.

Era învelită cu «bizucul». Bizucul era primul lui pleduţ. La început era elegant cu floricele albastre, brotade într'un colţ; cu

timpul, supt în toate colturile, aproape ros, îmbătrânise. Nu mai puteau scăpa de bizuc: era întrebuinţat la toate, învelea păpuşile şi urşii de catifea, noaptea servea de înveliş şi somnifer; fără el începea drama. Trebuia din când în când spălat şi uscat repede; altfel, această curăţire s'ar fi transformat în injurie)ersonală.

Intr'o dimineaţă de iarnă, pleduţul căzu de pe geam, > ţigancă, trecătoare pe stradă, îl făcu repede să dispară în întunecimea fustei ei miraculoase.

Se uitau amândoi depe balcon la călătoria bizucului şi, de comun acord, hotărîră să-1 dăruiască ţigăncii.

Bizucul, cu amintirile şi poveştile lui se întorsese acum. Era fericită! Un copil cu bucle blonde se juca lângă ea şi mângâia, cu o mânuţă mică cu degete lungi, bizucul şi ce era subt el. Bizucul se lungise şi o învelea ca într'un giulgiu. Credea în minuni!

Minunile în care credea nu erau totdeauna învieri din morţi; poate suflete moarte de mult aveau să învie înainte de judecata de apoi, dar trupuri uzate nu meritau să-şi prelungească neputinţa.

Feţi frumoşi şi Ilene Cosânzene, cai năzdrăvani mâncând jăratic şi smei urîcioşi, Muma pădurii şi Ivan Turbincă, care a legat moartea în turbinca lui miraculoasă, toţi fuseseră eliberaţi din cărţile de poveşti ale copilăriei, împingând după cortină realitatea. Era şi Mawgli, copilul lupilor din junglă!

Toţi vorbeau despre începuturi!

Ea urcase Muntele şi după el alt Munte, acelaşi poate, umblând după vântul înălţimilor, vântul parfumat şi purificator al înălţimilor.

Nu văzuse prăpăstiile, erau ascunse în ceaţă; drumul fusese orchestrat de clopote de oi şi de naiul ciobanilor încă liberi. După urcuş, se deschideau două căi; un alt urcuş sau sborul în văzduh, coborîşul nu era de conceput.

V. PRIN POARTA CEA STRÂMTA

In noaptea de 1-2 Decemvrie 1958, se trezi cu ei în casă. Erau mulţi, unii civili, alţi militari, cu pistoalele mitralieră îndreptate spre locuitorii treziţi brusc din somn. Intraseră prin garsoniera vecinului, nu sunaseră, nu bătuseră, nu spărseseră uşi! Aveau se vede prieteni în casă.

Băiatul sărise drept în picioare; era mare acum de 13 ani trecuţi. Lui Domnicu îi era frică pentru băiat, ar fi vrut să plece mai repede cu ei, să se termine cu bâlciul percheziţiei, ca să nu apuce copilul să spuie ceva nepotrivit. Oricâtă experienţă avea în materie de securitate, cinci arestări şi o condamnare la moarte, de data aceasta fusese de o naivitate care semăna a prostie. Ii vedea pe stradă în faţa casei, pândind şi schimbându-se între ei; se gândea la vânatul pe care-1 căutau, făcea supoziţii, cunoştea doar toată lumea din cartier! Ei erau vânatul, fratele ei şi cu ea: complicele şi denunţătorul erau în casă. Ei notau pe cine intră şi pe cine iese din casă, dupăcesşi plasaseră cu abilitate microfoanele.

In camera de alături, nepotul mai mic nu se trezise. Se auzea zgomot, îi îmbarcau fratele. Tot aşa de bine putea s'o ia şi pe cumnată, copiii ar fi rămas singuri şi securitatea ar fi avut grije de ei. Deee n'o făceau? Cred că era o chestiune de număr: un număr care trebuia împlinit şi atât.

La ea percheziţia dura. Unul răsturna biblioteca medicală, notiţele şi fişele sburaseră pe jos, altul era băgat în dulapul de haine ; unul golise pernele de fulgi, altul străpunsese salteaua şi în fine desfăceau şi parchetul. Şeful lor, un om mic, cu o privire piezişă, o pândea, ca să-i vadă reacţiile; mirosea nesuferit a vodcă şi tutun, căsca din când în când şi deşi şi-a dat seama dela început, ştiind

unde erau ascunse bietele ei comori, s'a jucat cu ea ca pisica cu şoarecele, până ce le-a găsit. Fuseseră, pe acelaşi drum, ^n locuinţa lor, odată când nu era nimeni acasă, le lipseau şi lucruri; cum erau nepăsători şi neglijenţi nu făcuseră caz. In ;ot timpul percheziţiei, doctoriţa spunea rugăciuni în gând. Băiatul încercase în câteva rânduri să se apropie de mama lui, dar fusese oprit; glume răutăcioase şi ironii la adresa lor aduseseră lacrimi în ochii copilului. Mama părea curajoasă. Dupăce se îmbrăcă, îşi pregăti rucksacul şi-şi luă ziua bună dela băiat!

Recolta era cam slabă: câteva scrisori de dragoste vechi de peste 20 de ani, câteva fotografii depe care se putea spera să identifici un necunoscut şi o carte de poezii, adevărat interzise, dar atât de frumoase, ((Balade» de Radu...

Băiatul n'a mai fost cuminte: ((nu vreau să plece cu voi!». «Vrei să mergi şi tu?», i s'a răspuns cu asprime. Repede, să plece mai repede, era gândul doctoriţei; dealtfel şi ei se grăbeau. Mijea de ziuă, oamenii muncii plecau la treabă, erau cunoscuţi şi iubiţi în cartier; secretul trebuia păstrat. Fratele plecase de mult; nimeni nu plângea, nimeni nu striga; se învăţase lumea să tacă. «De băiat o să avem noi grijă, nu-ţi face probleme» ! De aici tocmai începeau problemele, doi copii şi o femeie singură rămâneau în casă şi şantajul lor avea să-l mai audă de nenumărate ori.

Era o zi rece şi mohorâtă de Decembrie. Au urcat-o în vestita maşină neagră, i-au pus ochelari la ochi, ochelari negri, poate un simbol: de acum înainte lumea trebuia văzută prin ei... şi au plecat. Au oprit, au coborît scări, strânsă de braţ, ca să nu se împiedice. I-au scos ochelarii, ameţeală, erau pe o sală, i-au trântit rucksacul pe masă şi a început prima percheziţie din puşcărie. Intâiu sacul, apoi omul, adică femeia, egalitatea între sexe mergea aici foarte departe.

La masă stătea un civil. I-a spus să se desbrace. Nu s'a oprit la combinezon: fiecare obiect era pipăit şi scuturat cu grijă şi seriozitate, apoi era pus deoparte, până ce se strânse în mijlocul mesei o movilită de boarfe. Deţinuta, fata lui cutare şi a cutăruia în viaţă sau decedaţi, îşi dădea datele civile, căsătorită sau văduvă, cu sau fără copii; goală puşcă, îngheţată. îşi dădea seama de ridicolul situaţiei şi de tragismul absurd! Nimic nu-i oprea, pentru intimidare. Satisfacţia de a-i arăta că sunt stăpâni absoluţi, să înveţe că a intrat pe filiera unor numere, sau cine mai poate şti pentru ce satisfacţii? Percheziţia a durat mult.

In fine îmbrăcată, ochelari, un braţ strâns necunoscut, o cheie, o uşă; scoaterea ochelarilor. Era într'o celulă cu pereţi albastru închis. Două femei erau cu spatele la uşă. Prezentări în batjocură: «Leana, Paraschiva, v'am adus şi pe ţaţa Miţa!». întâmplarea, dacă exista, o adusese lângă o fată pe care o cunoştea; dispărută de vreo doi ani, se înţeleseră din ochi să tacă. Uşa se închisese de mult şi cele trei femei, pe care pereţii vineţi se reflectau dându-le aspecte de cadavre, tot tăceau.

Gândurile însă sburau: «ce bine că băiatul îşi trecuse capacitatea ! Dar puteau să-1 dea afară din şcoală, puteau orice; nu era cine să-i oprească». începu să plângă încetişor. Tranc, se deschise vizeta mică care era înăuntru celei mari şi nişte ochi priviră înăuntru. Tranc, tranc, se deschise vizeta cea mare şi un cap de românaş tânăr pătrunse în odaie şi cu el un glas ordonă: «aici nu se plânge, aici nu se râde»! Tranc, tranc.

Fetele erau nemulţumite de ea, nu atât pentrucă nu-şi ţinea firea, ci pentrucă dăduse satisfacţii duşmanului şi-1 băgase în odaie. E greu să nu fi singur! Aici erai în orice caz cu ei, iar fetele aveau să-i fie de mare ajutor. Aveau dealtfel şi dreptate: cum poţi îndrăzni să plângi în faţa unor femei care stăteau de 8, 10, 15 ani după gratii! Femeile acestea nu ştiau să plângă, uitaseră! Singura lor familie, marea şi nesfârşita familie de deţinuţi, suferea aceleaşi cazne cu ele, continuau să trăiască fără speranţe ca ele. Trăind de atâta vreme pe celălalt tărâm, ajunseseră să nu mai dorească să se întoarcă printre cei vii: călătoreau pe ape ca vasul fantomă şi prezentul nefiind de suportat, se refugiau în himera trecutului. Emisarii de dincolo, care cădeau din când în când în plasă erau nedoriţi, ca unele aduceri aminte, priviţi cu neîncredere şi cu un oarecare dispreţ întemeiat. Dacă vroiai să supravieţuieşti, nu trebuia să te gândeşti acasă. Toate aceste lucruri le-a înţeles mult mai târziu, când a intrat şi ea în turma cea fără viitor, căci deocamdată mai putea să creadă că se va întoarce chiar mâine acasă, unde o aşteaptă atâta treabă.

Fetele stăteau turceşte pe pat, buzele li se mişcau şi nu se auzea nimic. Erau aduse la securitate din cine ştie ce închisoare şi în loc să fie disperate că intrau din nou în anchetă, ele se bucurau că au voie să stea pe pat, această derogare dela disciplina obişnuită, existând numai aici. împăcarea şi pasivitatea fetelor o enervau. Ea avea să se lupte; avea pentru ce şi pentru cine şi avea să scape. Nu făcuse nimic. De data asta chiar nu făcuse

nimic. Decând îi dăruise Dumnezeu un copil, nu avea dreptul sa fie decât mamă şi fusese numai asta. N'avea ce căuta în lupta dintre titani: în sertarul secret era trecutul, desigur nu-i mai interesa; era treaba şi dragostea ei din tinereţe, iar ce gândea nu putea şi nu trebuia să ştie nimeni, nici chiar băiatul ei.

Află dela fete că cel mai eficace mijloc de a lupta era să taci! Nu le crezu. Ce naivitate! In cele trei săptămâni, până la primul interogator —ei aveau timp, nu se grăbeau— începu să înţeleagă puşcăria. Noaptea se deschidea vizeta şi auzeai porunci: «mâinile afară din pătură», «faţa la vizetă». Dimineaţa la ora 5, suna clopotul ; trebuia să te îmbraci repede şi să-ţi aştepţi rândul la program. Spălat, closet, cameră după cameră, cu scandal şi înjurături. Organismul se revolta! Nimic nu mai funcţiona, erau prea mulţi martori. Vai de cel care ar fi îndrăsnit să aibă cistită sau diaree: la securitate nu există tinetă; ajungeai să doreşti hârdăul salvator! Mijloace de constrângere sunt destule; nu e neapărat nevoie de bătaie ca să te simţi neom.

Venea apoi cafeaua cu cele 300 gr. de pane, care trebuia să ajungă pe toată ziua. Fetele se aşezau liniştite pe pat şi mâncau încet, ca să dureze mai mult fericirea de a mânca pâine. Ii explicară, aproape pe muţeşte, că în închisoare, când eşti condamnat, ai dreptul la 70 gr. pâine şi la o bucată de mămăligă, că, deci, ar fi fost cazul să se puie pe mâncat; era o pomană cu care nu te mai întâlneşti. Dacă cel puţin ar fi putut să le dea lor mâncarea rămasă, dar ochiul pândea pe vizetă. Asta înseamnă ajutor legionar, deci caz de proces. Pe de altă parte, nu puteai da mâncarea din castron afară, căci însemna refuz de hrană, greva foamei. Niciun fel de grevă nu există în republică, unde conduce poporul ; deci tu nu poţi face grevă contra ta decât dacă eşti nebun! Atunci eşti tratat!

E mai bine oricum să nu fii tratat: deci schimbară castroanele şi dosiră şi pâinea. Astfel a fost şi ea primită în marea familie a fricii; avea ceva de ascuns.

Celula nu avea ferestre; de undeva de sus venea o lumină fluorescentă, care nu se stingea zi şi noapte. După masă, care consta zilnic dintr'o ciorbă la prânz şi dintr'un castron de arpacaş seara, uşa se dete brusc de perete şi în celulă năvăliră oameni mulţi; nu-i vedea, pentrucă stătea cu faţă la perete. Erau înarmaţi cu reflectoare puternice. In celulă se făcuse o lumină de platou de filmare. Totul a durat câteva secunde. Află că nu fusese filmată

din spate nici iradiată cu vreo maşină drăcească: se controlau pereţii, semne, zgârieturi, mesaje, care ar fi apărut pe fondul albastru puternic luminat ca într'o carte: «Ion al lui cutare a stat un an în celula 33».

Erau în celula 33, la două etaje sub pământ, pe Uranus. Fetele o recunoscuseră deabinelea în lumina orbitoare şi căpătaseră încredere în ea. Vorbeau pe muţeşte, microfoanele; veneau dela Mislea, unde era relativ bine, lucraseră chiar, înainte de revoluţia din Ungaria. Orice întâmplare de afară are influenţă în bine sau în său asupra regimului interior al puşcăriei, caşicum toţi puşcăriaşii de după cortina de fier şi chiar locuitorii ţărilor respective erau solidari în contra-revoluţii şi crime contra statului şi trebuiau să plătească simultan. Exista desigur o centrală a crimei spre răsărit care forma elevi pe loc şi apoi îi pulveriza în lume. Toate erau aranjate cu mult înainte de a se întâmpla, chiar şi contra-revoluţiile...

Paradoxul, una din distracţiile vieţii de puşcăriaş era să fii adus cu duba la securitate, ca martor sau inculpat într'o nouă anchetă: condiţia era să nu rişti prea mult, ştiind să te descurci... Avantaje: căpătai hainele personale, miroseau a pivniţă şi mucegaiu, dar erau hainele tale. Iţi căpătai oarecum personalitatea; te plimbai cu duba şi vedeai printre gratii strâmte, ţara, dar cum ochii nu mai serveau la mare lucru, o auzeai; mâneai pâine pe săturate, te odihneai pe pat şi puteai face cunoştinţe interesante. Probabil, stressul psihic era socotit în calorii de mari specialişti sau scăzând edemele foamei şi ale tulburărilor de circulaţie, puteai reflecta mai conştient la «necesitatea de a spune adevărul şi mai mult decât adevărul».

Dezavantajele: lipsa completă de aer. Povestea aerului în închisoare, era o poveste mare. Domnicu, care era o doctoriţă bătrână, aici a învăţa1>o. Aerul ţinea loc de mâncare, de vitamine, de somnifer: era elixirul vieţii, îşi căpătase dimensiunile lui exacte, pe care le avea din negura timpurilor, dela începutul vieţii pe pământ.

La securitate, în celulele fără ferestre, aerisite prin vizetă, supraîncărcate, pentru capacitatea lor de oxigenare, cădeai cu încetul într'o stare de somnolenţă prin anoxie. Noaptea, din când în când, fetele cunoşteau după pas pe cel pe care îl puteai ruga să lase un pic vizeta deschisă, ca să poţi respira.

Deobiceiu însă noaptea, cu urechile ciulite şi cu sufletul la gură, ascultai conversaţiile dintre gardă şi deţinuţi. N'auzeai decât un

monolog; restul rămânea pierdut după ziduri. Erau oameni care-şi pierduseră minţile şi nu ştiau unde sunt, bătrâni mai desorientaţi ca de obicei, streini, care nu înţelegeau limba, necăjiţi care se cereau la toaletă: câte ocazii de bătaie de joc şi amuzament pentru nişte tineri voinici, în luptă cu duşmanul de clasă!

Nu, ochi nu mai aveau, erau închişi de ochelari şi ziduri; în schimb îşi ascuţiseră celelalte simţuri, auz, miros, pipăit, gust şi un al şaselea simţ: simţul pericolului. Microfoanele puse peste tot le-ar fi surprins şoaptele, dacă şoapte ar fi existat, şi micile lor mari secrete. Gândurile acestor biete deţinute nu erau prea importante spre norocul lor, nu meritau întrebuinţarea marilor mijloace: drogurile, care te făceau să spui mai mult decât cu exactitate, ceeace ştiai şi ceeace nu ştiai, auto-acuzându-te prosteşte şi apoi pierzându-ţi minţile.

Rămăseseră aşa zis normale. Fără dinţi, cu cioturi negre în gură, cu părul tăiat scurt ca pe supt o craţiţă, exsangue şi moarte de foame, se târăiau depe un pat pe celălalt în faţa vizetei, ca în faţa unei camere de luat vederi. Unde erau camerele cari filmaseră la Buchenwald şi Ausschwitz?

Sufletul ei era negru de durere pe măsură ce zilele treceau şi nimeni nu o întreba nimic. Pregăti în gând Crăciunul, aranja bradul şi puse darurile sub pom, se duse la Biserică şi cântă în cor. In acelaşi timp, prin vorbele din oratoriul *Messia,* de Händel, ((Ai încredere în Domnul», lansa apeluri disperate în eter, cu speranţa că vor fi captate de un radio amator, branşat pe acelaşi lungime de undă. «S. O. S.» se îneacă un om, o femeie.

«A fost până ieri doctoriţa voastră: au rămas câteva cazuri nerezolvate. Sânt copii cu febră şi e iarnă. Luaţi drumul către spital; ea venea acasă pe orice vreme, jurase să nu păstreze numai pentru ea ceace ştia şi darul pe care i-1 dăduse Dumnezeu, luându-i restul în schimb.

«Avea şi ea un băiat. Avusese! Dacă nu puteţi să o scoateţi de aici, desigur nu puteţi, a-ţi risca prea mult, noţiunea de aproape, ridicată cândva la rang de lege, e moartă, spuneţi-i copilului că se gândeşte la el şi că trebue să aibă curaj!»

După multe zile, şi-a adus aminte de rugăciune şi a început să se roage, căpătând un pic de siguranţă, că rugăciunea va ajunge unde trebuie. Era o rugăciune cu totul neconvenţională! Poate că era chiar blasfematorie; în timpul inchiziţiei ar fi fost arsă

pe rug. îşi chema morţii în ajutor. Oare nu ai nevoe de Sfinţi să se roage pentru tine la Domnul? Oare cei pe care îi cunoştea şi pe care îi iubise nu muriseră pentru credinţa în Dumnezeu şi poate ca şi începuseră să facă minuni? Credea în ei şi deocamdată nu îndrăznea mai mult. Ii ruga să-i înconjoare de dragoste băiatul şi să-i dea gândul cel bun, când va fi de ales!

Pătrunzând prin pământ zgomotul lumii din afară, îţi povestea cum curg orele în lumea aşa zisă liberă! Iată au intrat copiii la şcoală, sună clopoţelul şi glasurile lor vesele tăceau, treceau tramvaiele, clopotele dela Biserica Sf. Mihai sunau vecernia. Această lume deci exista, nu putea să se desprindă de ea şi deocamdată nici nu vroia. In fond, nici nu vroia mare lucru: să o lase în plata Domnului, aşa cum îi lăsase şi ea pe ei.

După nopţi nedormite, după mese nemâncate, în fiecare dimineaţă se pregătea să dea piept cu inamicul, să fie lucidă, ca să înţeleagă capcanele, dar nu prea deşteaptă ca să nu pară periculoasă, şi nici prea proastă ca să nu arate mincinoasă. îşi neteza frumos fusta mototolită, se pieptăna fără pieptene, ca să nu pară nebună, îşi controla unghiile care crescuseră fără măsură şi nu învăţase încă să le roadă, ca să nu pară murdară. Menstruaţia nu părea să fie o problemă în închisoare; cu adevărat, ar fi stricat egalitatea dintre sexe, dar automat, cu intrarea în întuneric, dispărea. Ar fi fost inestetic şi dezagreabil pentru anchetatori să se trezească cu deţinute pline de sânge din cap până în picioare mai ales, regulamentul neprevăzând existenţa acestui flux şi deci tratarea lui decentă. Ce noroc că organismul se adapta la regulament. Fetele credeau că bromul din mâncare, poate Epifiza, care are nevoie de lumină, sau Hipofiza, care reacţiona la stress! In fine o belea de care erau scutite.

Pe pat, în faţa vizetei, aştepta! Fetele îi explicaseră că ancheta e doar o formalitate, în care puteau aştepta să le pice ceva neprevăzut, dar că totul era aranjat dinainte: întrebare, răspuns, condamnare, număr! O mică formalitate mai era de îndeplinit, pentruca ţara lor să poată face parte dintre ţările democrate şi libere depe glob: iscălitura ei, care consfinţea şi parafa crima. Privindu-o cu ochi care ştia totul, care învăţaseră cu timpul cum să se apere mai bine, o sfătuiră să iscălească dela început, deoarece tot avea să o facă după constrângeri.

Prima anchetă, 29 Decembrie, asasinarea lui Duca, zi nefastă. Tranc uşa, faţa la perete, ochelari negri, braţ susţinător, coridor,

scări, uşă: o odaie cu două mese, în două colţuri opuse, departe una de alta. Un domn în civil, politicos, ofertă de ţigară refuzată, nu mai fuma. Ţigara reprezenta răsplata pentru cooperanţi. «O femeie deşteaptă şi cultă ca ea nu putea să se încăpăţineze într'o atitudine retrogradă, de neînţelegere a timpurilor actuale, într'un cuvânt a progresului!» Tăcere, deţinuta căzută d lună, sau mai degrabă urcată dela subsol, nu înţelegea sau se făcea că nu înţelege. Deci să trecem la subiect. Cartea, de unde avea cartea? Gel care i-o împrumutase stătea liniştit acasă; probabil că şi uitase că împrumutase o carte de Balade, subversivă. Nu putea să-i strice liniştea; un mort sau un fugit şi date care să se potrivească, asta trebue să găsească şi găsise în nopţile de veghe. Despre trecut, niciun cuvânt, nu interesa şi era de domeniul public.

In cursul lunei Ianuarie, încă câteva întâlniri; tonul se schimbase mult şi oamenii se schimbau pe rând. Fu acuzată de minciună, i se pomeni de concubinaj şi de bastard, de «văduvele naţiunei», care nu erau uşi de biserică. Insulte, ameninţări şi declaraţii, în care fiecare cuvânt era o cheie şi ar fi trebuit să aducă un om lângă ea. Nimic! Dumnezeu sau Sfinţii ei îi ajutaseră să rămână singură «pe calea cea strâmtă».

La 2 Februarie 1958, au scos-o, cu acelaşi ceremonial din celulă, cu ochelari la ochi, şi, ateriza într'o maşină mică. Soarta îi fusese hotărîtă, intrase pe filieră, în ţara de dincolo, dar nu ştia. Drum scurt, se auzea sgomotul oraşului, o poartă care se deschidea scârţâind, întrau într'o casă, jos ochelarii: recunoscu Văcăreştiul din 1941. In sala aceasta i se luaseră amprentele la plecare: deget după deget, nu putea s'o uite! Identificarea şi «ia-ţi tineta». Făcea cunoştinţă cu un vas mare şi greu pe care îl târî cu mare greutate până la o aşa zisă celulă, aşezată sub o scară. Era complet întuneric. Gândi că şobolanii se adapta ca la radiologie: pământ pe jos, fără pat, niciun animal n'ar fi putut trăi; poate cârtiţa! Părea o locuinţă de trecere; dar tot mai spera! Abia peste şase ani a aflat că doar cu trei zile în urmă fratele ei trecuse prin acelaşi loc cu direcţia stuf; pereţii nu înregistraseră nici durerea lui, cum nu avea să povestească nici altora care vor mai trece pe acolo, chinul ei. Era îngheţată şi slăbită. Ii venise ideea că e îngropată.

Se îmbolnăvi. Nu ştia cât a stat pe jos, ca o sălbătăciune, fără apă, fără mâncare (nu era trecută în porţie, nici n'ar fi putut îngiţi ceva). O scuturau nişte friguri, iată că vorbea în limbaj profan, da, avea frisoane şi pierdea sânge pe trei căi. Nu mai ştia

de e zi sau noapte, dacă timpul trece sau stă pe loc; ştia că pământul e tare, se credea undeva prin munţi, rătăcită! Delira? O bluză albă, un doctor, era lângă ea şi în uşă miliţianca, asculta.

A auzit ca prin vis: «Cine eşti? Nu te pot ajuta cu nimic», «încearcă să mă duci în spital; aveţi spital aici, sânt doctor cred că am febră». «Nu pot face nimic! Numărul care-1 porţi pleacă în noaptea aceasta»! S'a auzit totuşi că trecuse prin Văcăreşti, peste un an aproximativ; cine ştie pe unde mai era atunci? Secretul fusese păstrat.

Nu-şi mai putea aminti cum ajunsese în dubă! Duba era în Gara de Nord şi din când în când se auzeau, pe lângă voci de oameni depe celălalt tărâm, şi vocea care anunţa: «Trenul de persoane 201 în direcţia Feteşti, Medgidia, Constanţa pleacă peste cinci minute». Văzu marea. Avea încă febră mare. Marea, într'o iarnă, valuri albe, îngheţate până departe! In dubă mai era o fiinţă care se căznea să o ajute: o fată, o chema Gena; avea experienţă, venea a doua oară, fusese profesoară afară şi nu era nici ea judecată.

Duba avea obloane strânse. Nu se putea vedea nimic. Gena ştia că vom fi ataşate la trenul personal care pleca din Gara de Nord triaj peste o oră şi că mergeau spre Câmpina, deci la Mislea, Mai avea deci dreptul să asculte într'o gară melodia libertăţii, o melodie pe care compozitorii de după gratii nu o scriau.

Se simţea mai bine. Fără doctorii, boala trecea în sunetul vocilor omeneşti, care se grăbeau să prindă un tren. Ea îl prinsese de mult, sau trenul o lua cu el? Gena era tânără şi frumoasă, se bucura ca un copil că o să-şi revadă colegele! Ştia că le va găsi tot acolo, lipsa ei de trei ani putea părea o dezertare! Era sigură că şi «majora» era acolo. Era destul de bine la Mislea, păcat că o îndepărtaseră pe Diri, comunistă din ilegalitate, care fusese cucerită, vai ce erezie, de deţinutele de dreapta!

La Câmpina le aştepta o dubită cu pază mare: două biete femei, deţinuţi politici, conduse cu alaiu de 10 ostaşi, cu baioneta la armă.

Le-a primit chiar Doamna Majoră. Era de serviciu. Noaptea era pe sfârşite, dar ziua venea greu iarna. Percheziţie şi duş îngheţat. Erau aşa de îngheţate încât o apă rece nu mai conta. Haine de puşcăriaş vărgate, care miroseau rău şi pe pielea vânătă o cămaşă lungă şi rău mirositoare. In fine fără ochelari, erau doar între ele, ajunseseră în dormitorul nr. 4 şi uşa se încuie în urma lor. Din cele trei etaje de paturi suprapuse, ieşeau capete

curioase şi o bucurie mare umplu temniţa, când au recunoscut-o pe Gena.

Pe Domnicu o primi Lila în patul de jos şi încercă să-i încăl zească trupul şi sufletul. Cele bătrâne şi care trebuiau mai intens supravegheate, dormiau în paturile de jos, în faţa vizetei. In paturile de sus se vedeau capete de fete tinere, unele încă curioase şi interesate de ceace se întâmplă, altele cu ochi pierduţi departe, într'o lume a lor.

Erau 21 cu totul, necondamnate, ţinute într'o puşcărie de drept comun, ca să li se piardă urma. Dar cine le căuta? Familia poate, căci ţara învăţase «FRICA». Nu se amesteca nimeni în treaba celuilalt; era şi aşa destul de greu să-ţi vezi de treaba ta!

Deşi nu mai lucrau şi le era veşnic foame, Mislea li se părea o puşcărie dulce; probabil aşa şi era. Nimeni în fond nu se uita pe vizetă, decât vreo miliţiancă tânără care vroia să se distreze; nici nu era nevoie, căci aveau ochiul lor înăuntru. Vroia să uite toate celelalte nume, dar nu pe al Ilenei Mureşanu; poate nici nu era numele ei adevărat, pentrucă le făcuse mult rău şi ca să-şi dea importanţă, minţise! De meserie era prostitută. Securitatea o angajase pentru cine ştie ce treabă murdară, pe care nu o executase ca lumea, sau încercase să joace joc dublu. In fine o pedepsiseră să-şi facă lagărul cu legionarele şi, printre picături, să facă mici servicii. Vorbea mult, spunea prostii, confabula şi pentrucă să nu înnebunească de tot, pe rând, era o obligaţie să stai de vorbă cu ea. Din când în când, ieşea la raport şi povestea ofiţerului politic noutăţile aflate, inventate de cele mai multe ori. Făcea caracterizări ale personajelor nou apărute, ca să încerce să-şi recâştige galoanele pierdute şi să mai scurteze anii. Cred că-şi câştiga poate un blid de linte, căci arăta bine, era grasă!

Domnicu era mult prea bolnavă pentrucă să fie obligată să stea de vorbă cu ea despre rochii, bărbaţi şi bucătărie. Toată lumea era foarte ocupată în dormitor, dela 5 dimineaţa şi până la stingerea dela 10 seara. In jumătatea de oră cât era foc în sobă, se prăjea mămăliga mucegăită, tăiată în felii subţiri şi un miros plăcut de porumb copt se răspândea în toată clădirea. Nu trebuia să fii prins asupra faptului, căci atunci mămăliga era rechiziţionată; probabil însă numai când erau inspecţii.

Se făcea croitorie intens. Nu aveai voie să ai ac. Una din prostiile mari era să-l pierzi sau să-ţi fie luat la percheziţie; se croşeta cu mijloace improvizate şi cu material şi mai improvizat. Toată

lumea avea ciorapi, adevărate piese de muzeu, asamblaje, parcă aşa li se spune în muzeele de artă modernă. Se croia cu bucăţele de sticlă. Părul şi unghiile, pentru cine nu ştie să le roadă, tot cu sticlă se tăiau.

Intelectualele învăţau: gramatica limbi germane,

franceze, engleze, latine, cu profesori competenţi. Nu aveai voie să ai hârtie şi creion. Totuşi matematica trebuia scrisă: pe paturi se poate scrie cu puţin var şi mai ales se poate şterge. Orice problemă medicală putea fi pusă şi rezolvată, fără medicamente, fără experienţe şi fără reviste medicale. După masă, se povesteau romane, unele inventate, altele citite, cine ştie de când, puţin transformate uneori, fiind trecute prin multe guri.

Momentul cel mai solemn era rugăciunea de seară; acatistul sau paraclisul Maicii Domnului, spus de obiceiu de şefa de cameră, care şi aşa era responsabilă în faţa stăpânirii de disciplină.

De unde veneau aceste femei şi cine erau, ce le ţinea legate împreună şi întrucât puteau fi periculoase pentru ordinea actuală, avea să afle Domnicu cu încetul şi cu încetul avea să încerce să ajungă aşa bună ca ele şi să fie acceptată drept cea mai umilă dintre ele, cu toate ifosele ei.

Venea noaptea, care nu era a visurilor, ci a şoarecilor. Din fiecare saltea, din fiecare găurică ieşeau şoareci, pe care nu-i vedeai. Lumina era prea chioară şi ei prea repezi; îi simţeai alergând în galop peste tine, după cine ştie ce treburi, mâncare, gimnastică, amor, iar dimineaţa dacă cumva adormeai, te puteai trezi cu un şoricel care se încălzea la respiraţie ta, chiar lângă gură. Aveau încredere; ştiau că nimeni în casa această nu omoară nimic. Şoarecilor li se dădea de mâncare: firimiturile de mămăligă.

A treia zi după sosirea la Mislea, i se citi lui Domnicu condamnarea în celulă. Avea trei ani de închisoare administrativă. Cum puteai să te plângi, când celelate numărau anii cu zecile? Suferinţa în tăcere era cea mai greu de suportat, iese pe undeva, boală somato-psihică. Ea credea că toate bolile erau psicho-somatice. In fine apărură şi doctori la orizont. Refuză orice îngrijire medicală, dar nu făcea ce vroia şi o cistoscopie intempestivă îi agrava suferinţa şi boala. Direct ruşinos să fi atât de bolnav cu trupul, când sufletul te durea.

Se grămădi într'un pat de sus, loc de retragere pentru oricine vroia să fie îgur şi porni pe drum spre casă. Pe un pat, lângă ea, zăcea o fată tânără, mică, brunetă şi frumoasă, privind cu ochii depărtările. Câmpiile erau albe de zăpadă şi arborii încărcaţi de promoroacă păreau că închipue o lume imaculată, curăţată de păcat. Mai fusese la Mislea un an condamnată pentru «omisiune» de denunţ: nu-şi denunţase soţul; apoi se eliberaseră pe rând amândoi şi porniseră să facă un copil. Peste câteva zile, ar fi trebuit să se nască, când au venit să-i ridice. Durerile începuseră în maşina-dubă cu care erau zguduiţi, pe drumuri de ţară. Bărbatul era înnebunit; bărbaţii se pierd mai uşor în cazuri de astea, dar garda nu se pierduse. Irosiră un timp preţios cu identificări şi interogatorii de urgenţă, apoi sub o pază straşnică o aruncară în spital. Era caz de cezariană; cum să te apuci de treaba asta, când ai deaface cu o deţinută periculoasă? Scoseseră copilul în bucăţi: era un băieţel de 4 kg., i-a spus o infirmieră mai miloasă; ea scăpă ca prin minune şi de bărbatul ei nu ştia nimic. Avea doi ani de lagăr, pierduse un copil, dar cum era să-i spuie lui, când se vor întâlni? Pusese atât de bolnavă!

iŞefa de cameră era ardeleancă, studentă la filosofie. Ştia multe poezii de Blaga pe de rost, deşi Blaga era doar un biet bibliotecar, îi publicau poezii de dragoste şi l-au reconsiderat după moarte. Poeziile erau plătite cu tarif de clasa treia; după moarte au cres-

cut ca valoare. Șefa de cameră era o doamnă; tânără, cu părul complet albit, fusese adusă dela Mierc urea Ciuc

pentru lucru. Acolo făcuse tot felul de treburi nepermise: bătuse în pereţi, Morse, făcuse corespondenţă cu toate camarele prin closet şi avea maximum de zile de pedeapsă, la izolator. Izolatorul era o cuşcă în care stăteai în picioare zi şi noapte; iarna te desbrăcau de haine şi vara le purtai obligator. O felie de pâine la două zile şi apă, uneori caldă. Erai dus cu mare alaiu, când erai prins cu abateri dela disciplină. O trimeseră aici ca să scape de ea. Prea era inventivă, dar ştia să şi coase, să lucreze la covoare şi să înflorească bluze româneşti. Era de vreo 12 ani în închisoare. Nu mai avea dinţi, dar scăpase de boala Ciucului şi i se părea Mislea sanatoriu de refacere.

Boala Ciucului era ca o paralizie! Intr'o bună zi aveai furnicături în picioare şi cu încetul nu te mai puteai mişca! Erai dus pe braţe de colege, la program, după aceea te puteai gândi în voie ; nimeni nu se ocupa de tine, niciun doctor nu te îngrijea. Să fi fost o avitaminoză? Aşa părea să fie, căci cele care au murit în închisoare au dus secretul cu ele, iar cele câteva care au rezistat, ieşind din închisoare şi mâncând o masă completă, s'au vindecat!

Şefa povestea despre toate şi mai ales despre maica Mihaela, pe care n'o văzuse, căci o ţineau la secret, dar dela care învăţase multe rugăciuni prin pereţi şi încurajări deasemenea! Pe maica tocmai o duseseră la o nouă anchetă: trebuiseră chiar păzitorii să o care în braţe, căci era paralizată, dar nu prea cântărea mult. Poate că era să se refacă, deşi ea avea alte probleme, şi reuşise să facă abstracţie de trup.

Două femei din cele 21 avuseseră soţii drogaţi: unul înnebunise, era internat într'un spital psihiatric, celălalt, dupăce spusese prea mult, era la Piteşti la reeducare.

Despre închisoarea Piteşti, fetele ştiau multe, dar nu le plăcea să povestească. Duseseră acolo numai tineri, fraţi de cruce şi studenţi. Mai mult de jumătate din ei muriseră. Cum? Ii aruncaseră pe unii, aşa zişi reeducaţi dintre ei, contra celorlalţi: bătăi înfricoşătoare. După lungi posturi, trebuia să-şi mănânce excrementele; nu e de crezut, dar aşa a fost. Totul s'a terminat cu punerea la zid şi împuşcarea călăilor recrutaţi dintre ei şi condiţionaţi prin droguri şi poate prin promisiuni. Rezultatele se pare că nu au fost strălucite, pentrucă lăsaseră urme, ceeace n'ar fi trebuit să se întâmple.

Cocoţat în paturile de sus, aflai lucruri adevărate, începeai să înţelegi pasivitatea fetelor şi legăturile cu Divinitatea.

Odată cu primăvara, Domnicu începuse să se simtă mai bine; îi venise în cap că băiatul peste trei ani avea să aibă 16 ani şi că s'ar putea să mai aibă nevoie de ea. Va munci pentru el cu mâinile ei neîndemânatice, dacă va trebui să nu mai fie doctor; uitase că fusese vreodată! O luau pe braţe, o duceau afară în orele de plimbare cu mâinile la spate, o aşezau pe o piatră unde stătea 1/2 de oră reglamentară. Intre pietre văzu o frunzuliţă de păpădie şi o rupse. Binecuvântată frunzuliţă, adusă de vânt printre gratii. Mestecată zilnic câte o frunzuliţă, o vindecară de scorbut. Boală care, în Evul-Mediu, făcea victime printre marinarii care umblau pe mări departe, reapăruse în lagărele Gulagului românesc. Cum nu mâncase nicio verdeaţă de 3-4 luni de zile, nu se atinsese nici de murăturile care apăreau pe masă, când erau prea rele ca să fie ingerate de oamenii liberi. Şi fetele celelalte păşteau un fir de iarbă, o frunzuliţă, orice verdeaţă pe care o putea culege în această primăvară târzie. Se mişca în cerc, cu mâinile la spate. Genunchii se desumflaseră, nu mai sângerau, participa la viaţa camerii.

Nu totdeauna în mod fericit! Ieşi la raport la ofiţerul politic şi ceru o carte poştală ca să scrie acasă. «Familia era desigur îngrijorată, nu ştia de atâta vreme nimic de ea şi mai ales de condamnare». Niciodată n'are să uite ochii miraţi care se uitau la ea; «poate oferi ceva în schimb?». Alegând ipoteza d 1 urmă, deveni foarte politicos şi oferindu-i ţigări, îi spuse că nimic nu se capătă contra nimic, că dacă este dispusă să le facă mici servicii vor fi şi ei recunoscători! Fetele erau supărate pe ea; o avertizaseră de ce va urma; vroiau să o pună la adăpost de umilinţe. Erau bune şi ea le desiluzionase!

Odată pe lună venea procurorul să se intereseze de eventualele reclamaţii ale deţinuţilor! Era a doua oară când venea, decând apăruse şi ea. Era o zi îngheţată şi-şi pregăteau combustibilul. Negre din cap până în picioare, ca minierii, amestecau cărbuni cu apă, făceau nişte turte care aveau să ardă în sobă o jumătate de oră. Camera era glacială, apa şi ea îngheţată. Arătau ca nişte spectre şi Domnul Procuror, elegant, bine hrănit, le întreba în bătaie de joc dacă aveau căni individuale, pat individual şi baie odată pe săptămână? Plictisit, făcu greşala să mai întrebe dacă cineva are de raportat ceva.

Da, ea avea ceva de spus: 1-a întrebat dacă este într'adevăr procuror şi dacă da, vorbia numai în numele ei; altfel ar fi fost complot şi caz de proces. Dacă era procuror, poate putea să-i explice cum de se află acolo nejudecată, ce semnificaţie avea cuvântul de pedeapsă administrativă, când România semnase «Declaraţia drepturilor omului» şi, la urma urmei, care era vina ei, pentru care fusese pedepsită? Stupoare! miliţeanca ce-l însoţea părea să se amuze, dar el o încurcase rău: «Doamnă —li se spunea astfel în bătaie de joc, spre deosebire de femeile muncitoare, care erau tovarăşe— mă voiu interesa de cazul dumitale». Cu asta totul a luat sfârşit. Venia procurorul, altul, căci celălalt fusese îndepărtat, neştiind să se impună unor deţinute, întreba de căni, paturi şi nu mai ştiu de ce lucruri individuale. Nimeni nu-i răs-- pundea şi pleca liniştit.

Au fost singurele ei iniţiative, soldate cu eşecuri, dar trecute sigur în dosar.

Copacii înfloreau, se vedeau din paturile de sus! Profesoara de teologie cânta încetişor Duminica, Liturghia, care se termina cu «înţelegeţi neamuri şi vă plecaţi, căci cu noi este Dumnezeu». Avea un glas de înger! Pastele îl socoteau pe încheieturile dege-

telor, ca în catacombe probabil, dar nu se înşelaseră niciodată; pierduse ceva important când a uitat cum se socotea!

Profesoara nu mai avea păr şi umbla îmbrobodită. Cânta colinde de Crăciun şi doine olteneşti în şoaptă, iar când o ruga Domnicu frumos, cânta numai pentru ea, «Lăsaţi copiii să vină la mine şi nu-i alungaţi». Atunci se adunau în jurul ei toţi prietenii ei de altădată şi se juca în gând deavalma cu ei. Copilului ei, care nu mai avea parte de joc, îi trimetea în fiecare noapte un gând bun prin văzduh; dacă ar fi ştiut atunci câte urgii se abătuseră asupra capului lui în primăvara anului 1959, n'ar mai fi avut curajul să meargă mai departe; dar aşa tăietura dintre lumi fiind adâncă şi ea începând să înveţe a spune ca Iov: «Domnul a dat, Domnul a luat, fie numele Domnului binecuvântat», copilul s'a simţit părăsit de mamă, până ce într'o noapte... Iarăşi poveşti ca să dormi din picioare! într'o noapte a venit în vis la el o femeie: era îmbrăcată în negru, îl luă de mână, îl duse la icoană şi-l puse să aprindă candela! Pe urmă Ea venea şi ziua, stătea departe de el şi-i arăta drumul pe unde trebuie să meargă. Totdeauna a fost condus de Sus; era atât de bun, încât trebuia să înţelegi că prin el, de mic, trebuia să-i mulţumeşti lui Dumnezeu.

Femeia cea tânără, îmbrăcată în negru, care îi îndrepta băiatul şi-l apăra de duşmani, trebuie să fi fost Sf. Parasehiva, care avea o poveste miraculoasă: deşi nu trăise în ţară şi venise doar icoana ei, pe mare, la noi, ocrotea ţara şi pe fiii ei buni. Aşa credea Domnicu şi nu puteai s'o întorci din credinţa ei. La Mislea începuse să se roage Sfintei dela Trei Ierarhi fierbinte şi cu lacrimi, cum se cade să te rogi.

In patul de sus, privind peste dealurile înflorite, stătea o fată slabă tare, care era de 15 ani prin închisori. Era în anul trei de medicină, când o luaseră: acum avea 35 de ani! Ce mai putea spera? Fredona încetişor un cântec învăţat în puşcărie dela politice: «Ies feuilles mortes se ramasse â la pelle...» şi afară zburda primăvera.

La Miercurea Ciuc bătuseră în pereţi, ca să înveţe, aici lucraseră laolaltă cu deţinutele politice, spioane, cucoane, neveste de demnitari, cari, până mai ieri, contribuiseră la distrugerea lor, a fraţilor şi soţilor lor, căci condamnaţii Mareşalului se întâlniseră cu cei ai comuniştilor pe un teren oarecum neutru. Intr'adevăr, toleranţa pe care fetele o arătau turnătorilor, şoarecilor, ce-

lor care le adusese aici, şi în general duşmanilor lor, dovedea că sufletul lor fusese pătruns de dragostea de aproape şi nu-şi permiteau să se erijeze în judecători.

Domnicu nu era în stadiul acesta; se pare că^e nevoie de 5 ani. Le iubea şi le admira, dar n'ar fi vrut să stea cinci ani pentruca să-şi desăvârşească educaţia şi sufletul! De altfel, ele nu te forţau în niciun fel, ca să gândeşti în felul lor, te tolerau aşa cum erai şi te suportau!

Stăpânirea înţelegea cu totul altfel omul şi felul lui de a gândi. Frica fusese marele transformator, căci stă din păcate în om. Individul, cu dorinţa lui de-a avea, de-a fi, de-a crede şi de-a se manifesta în voie, are teamă de forţa brută, căci constrâns nu mai crează nimic, devine robot steril. Roboţii însă, armata de roboţi, pot deveni o forţă condiţionată pentru crimă şi programată pentru nelegiuiri. Conştiinţa, care e un bun individual, dispare în colectiv; totul e pus în slujba câtorva, sau poate numai a cuiva. Un nou Dumnezeu se naşte, care însă nu mai e nemuritor.

«Trebue să te naşti din nou», scrie undeva în cartea cărţilor şi ea nu izbutea să se nască din nou, deşi avea idee» că e creştină. Dar mai avea nevoie să facă abstracţie de eul ei muritor, imperfect fizic, încrezut din punct de vedere psihic. Ştia că Occidentul se închina la alţi Dumnezei: aur, creşterea schimburilor comerciale, bunăstare, dar şi ştiinţă şi libertate. Se născuse un nou tineret, care refuza să trăiască ca înaintaşii, nu mai vroia războaie şKşi căuta fericirea în natură. Coloana a cincea, care mişuna peste tot, îl va lăsa oare să fie liber şi fericit?

Ce naivitate la aceşti tineri! Nu puteau înţelege că alungarea întunerecului nu poate veni decât înnecându-1 în lumină şi fă' cându-1 inutil! Pentruca să înţelegi acest idealism utopic, transr format într'un imperialism lacom şi mincinos, bazat pe frică, trebuia obligator să-1 trăieşti. Singurii lui duşmani adevăraţi erau numai după cortina de fier, oameni sinceri, care se simţiau diminuţi şi păcăliţi, dacă cândva crezuseră înfcr'o dreptate socială.

Din ţara ei frumoasă şi bogată, din care mai înainte nu pleca nimeni, acum ar fi plecat toţi, dacă n'ar fi fost păziţi cu câini pe graniţă. Ţăranii părăseau satele, în care colectivizarea se făr sea cu puşca în spate. La Mislea veneau femei simple dela ţară, care se luptaseră cu furcile ca să nu iscălească actul de donaţie al ogorului lor mic, dar din moşi strămoşi al lor. Si iată că agricultura colectivă, care teoretic ar fi trebuit, mecanizată cum de-

venise, să dea recolte înzecite, dăduse greş. Oamenii rămaşi lângă pământ nu mai culegeau cartofii şi mălaiul depe câmp, ştiind că şi aşa vor trebui să-1 cumpere dela cooperativă, dacă ar fi avut cu ce! CU mare entuziasm, mergeau copii şi studenţi să4 ajute. «Alianţa» dintre ţărani, tineretul muncitor, şi intelectuali se făcea în fiecare toamnă şi primăvară pe ogoare: diletanţi, nu-şi mai făceau nici treba lor bine, erau şi râsul localnicilor, care din tată în fiu învăţaseră şi sfinţiseră pământul. Dumnezeu pedepseşte pe cel care lasă ((sămânţa în piatră» şi îi pedepsise cu secete şi inundaţii. Deghizaţi în cerşetori pela porţile milei, în ţara subdesvoltată, se creau industrii gigante, ca să facă rost de un proletariat mai uşor de stăpânit decât un ţăran cu ochii pe cer şi cu independenţa în petecul lui de pământ.

In fine, treaba se juca în alte părţi decât în paturile dela etajul 3 dela Mislea, dar fără să vrei, auzind bocindu-se tărăncile refractare noii civilizaţii, nişte retrograde, gândeai! «car, que faire dans un gîte a moins que Ton ne pense»? Gândeau şi se rugau. Drumul lor era fără întoarcere! Nu puteai evada! Poate că s'ar fi putut, dar nimeni n'ar fi încercat, chiar dacă porţile ar fi fost larg deschise! Trebuia să te duci undeva sau la cineva!

Bieţii oameni paraşutaţi în munţi, unii poate numai ca să puie piciorul din nou pe pământul strămoşesc, aduseseră după ei sate întregi de oameni de munte: unul le dăduse o găină, altul un sac de mălai şi unul poate le arătase doar drumul, dar doctoria blestemată îi făcea să-şi amintească cel mai mic detaliu din peregrinările lor şi să-1 povestească! Unii din ei înnebuniseră, cu toţii fuseseră împuşcaţi la zid: în urma lor zăceau condamnaţi, complicii. Deci, fără evadare, pentru ca să nu-ţi aduci familia ca zălog în locul tău.

O pactizare cu inamicul, măcar şi de formă, era şi ea mortală. De data aceasta îţi pierdeai şi sufletul, nu numai trupul! Trebue să ajungi lângă apă ca să te poţi îneca! Unii încercaseră să se salveze, slujind noua ordine. Metode infailibile, nenaturale unui popor sincer şi milos, importate dela K. G. B., te făceau repede complice la crime, pentru ca să-ţi capeţi credibilitatea. Din rău în mai rău: dacă încercai întoarceri, dispăreai, dacă mergeai cu ei până unde vroiau să te ducă, te sinucideai, dacă ştiai prea mult, te sinucideau.

Poate nu gânduri semănând cu cele de mai sus le adusese la rugăciune; poate revelaţia dăruită, uneia, întărise credinţa tu-

turor. Un lucru era sigur: puterea rugăciunii făcuse minuni în închisoare. Cum îngrijire medicală nu aveau —fuseseră doar aduse acolo ca să fie exterminate— se îngrijeau cum puteau: o rugăciune neîntreruptă de 40 de zile, fiecare pe rând luându-şi tura, măsurând timpul după trecerea gărzii, neoprindu-se nici la apel nici la percheziţie, au vindecat pe una din cele mai în vârstă de o infecţie urinară, cu frisoane şi febră mare, care părea că vrea să o elibereze de tot. O piatră nu vroia să treacă prin ureter şi trecea fără antispastice cu gândul la «Cel de Sus». Exemple erau nenumărate: plecau noaptea pe acasă şi-şi îngrijeau părinţii bătrâni, îşi mângâiau prietenii, îşi iubeau şi sărutau copiii, împiedecau duşmanii să le facă rău; da ele, cele de după gratii, îşi apărau familiile de duhurile rele; cei mai săraci oameni depe lume aveau ce dărui!

Se rugau şi pentru soţii şi fraţii lor semi-morţi, depe tărâmul acesta, tuberculoşi, nebuni, tăind stuf, săpând la canal sau stând pe bancă în faţa vizetei! Muriseră sute de mii de deţinuţi în închisorile acestei ţări mici şi iubită de Dumnezeu; o generaţie de foşti conducători, adevărat nu prea inspiraţi, dispăruse, cu toate rugăciunile lor de proaspăt convertiţi, întâiu pentruca omul e muritor dela păcatul original încoace şi apoi pentruca celui care rămânea nu-i era mai uşor, dar trebuia să rămână: fie pentruca să se desăvârşească fie că alţii mai aveau nevoie de el. Dealtfel, nu era nimeni pus să aleagă, îţi urmai destinul punându-l însă în mâna «Celui de Sus».

Fetele ştiau de mult că «puşcăria dulce» dela Mislea nu putea dura. Cunoşteau locurile, ar fi putut să-şi facă relaţii, secretul ar fi fost desconspirat! La 22 Iunie 1959, au fost duse la magazie, au predat hainele Statului şi s'au trezit în hainele lor: plecau! Unde? Orice drum trece prin Jilava pentru deţinutul politic. Aveau oare să treacă prin fortul blestemat? Nimeni nu ştia. Un regret pentru Mislea şi şoarecii ei, dar orice călătorie, chiar cu duba, era o distracţie, deci era bine venită.

Sperau că vor vedea primăvara; până atunci doar o mirosiseră: valuri de parfum de iasomie pătrundeau printre gratii, mai ales după ploaie. Au reuşit însă să le strice tot: le-au culcat pe jos, într'un camion plin de praf şi resturi de baligă, căci transportaseră, se vede, vaci cu el. Cu faţa în jos, ca să nu fie văzute, s'au uitat cu coada ochiului la coroanele teilor din zona subcarpatică, care începuseră să înflorească. Paza straşnică nu oprise

mersul firei, de care, pentru o clipă, se bucurau cei 21 de deţinuţi politici porniţi spre necunoscut.

Câmpina! Repede, repede, nu trebuia să fie văzute, îmbarcarea în dubă. Distribuirea de hrană rece: o bucată de pane şi slănină. Bucurie, Domnicu nu mâncase încă slănină. Mâncare pentru o zi, călătorie scurtă, deci Jilava. Pâinea neagră şi acră, ce bună era! Trebuia să le ajungă două zile, căci la noua bază nu fuseseră trecute în porţie.

Noaptea au ajuns la Jilava, Fortul Nr. 13. Pentru ea predomina oroarea în amintiri, văzându-se în faţa fortului Nr. 13. 29 Decembrie 1933. Ultimii membri ai Legiunii Arhanghelului Mihail părăseau temniţa; o zi din 1938 dusese de mâncare unori comdamnaţi însetaţi de dreptate; noaptea Sf. Andrei, îngroparea lui Corneliu în groapa cu var; Noembrie 1940, deshumarea lui Corneliu, identificarea lui şi a celorlalţi.

De atunci execuţiile se făceau în Jilava. Doar executaţii şi călăii se deosebeau, în privinţa culorii pe care o purtau, verde, tricolor sau roşu. Ce tristă notorietate pentru un fort care păzise cândva Bucureştiul de oşti streine şi care acum ar fi trebuit afectat muniţiei desafectate.

In fundul fortului, era închisorea de femei: se stabilise egalitatea dintre sexe. Dece să nu aibă şi femeile parte de fort? Intr'o parte, sergent major Valerica, în partea cealaltă, sergent major, Doina, pe care uniforma plesnea. Nicio mişcare nesupraveghiată, ploua încet, mirosea a pământ ud, a ciuperci dela ciupercărie, dar şi a flori de tei.

Percheziţia amănunţita, în noaptea parfumată de Iunie. O tinetă hârdău! O celulă sub pământ, deoparte fereastra, de partea cealălaltă uşa. Improvizară repede un paravan din pături în jurul tinetei. O singură cănuţă de apă; altfel tineta se umplea şi nu mai era loc pentru alte cele. Dimineaţa, era plină ochi; trebuia să o duci cu mare băgare de seamă; dacă vărsai o picătură, Valerica bătea! Nu te-ar fi lăsat pentru nimic în lume să mai scoţi tineta încă odată pe zi «închisoarea trebuia să o simţi», era lozinca Jilavei.

In fine rândunelele!

îşi făcuseră cuib pe grinzile aparente depe tavan. De ani de zile veneau în acest loc: cum nu le distruseseră cuiburile? Misterul firii omeneşti, amestec de înger şi diavol, sau ajutor pentru suflete de fum cărora la trebuia lumină. Acum rândunelele aveau

pui. Geamurile nu se închideau decât rar, când trecea dreptul comun, care lucra la ciupercărie, sau în caz de inspecţie importantă. Si păsărelele circulau libere şi-şi hrăneau *x* voie puii. Se vedeau capete de pui curioşi pe marginea cuibului, cu ciocurile căscate şi flămânde. îşi făceau nevoile, întorcându-şi spatele în afara cuibului care rămânea curat. Era un fâsâit de aripi şi un piuit plin de viaţă în temniţa tristă şi moartă.

Dimineaţa aşteptau cu nerăbdare plimbarea, care reprezenta şi scoaterea tinetei, arhiplină, fără accident. Vai de sufletul celor care nu reuşiseră să-şi aranjeze treburile mai înainte; aşteptau să se termine cât mai repede jumătatea de oră reglementară. Grădina era făcută de aceleaşi deţinute, pe vremea când încă nu se mergea la o exterminare lentă, dar sigură. Era cald şi frumos ; se plimbau cu mâinile la spate, îmbrăcate cu zeghea pe ele şi legate la cap cu basmale.

Valerica păzea dintr'un donjon, ca să nu se schimbe păreri şi să se facă observaţii în timpul plimbării. Păzea şi mânca cireşe, scuipând sâmburii cu dispreţ spre ele. Fiecare cireaşă le aducea apă în gură, căci unele nu mâncaseră fructe de 15 ani. Toţi ochii culegeau informaţii în timpul plimbării: o spălătorie suplimentară, un cazan cu gura în jos, o ladă cu ciuperci uitată într'un colţ, întâmplări importante.

Sâmbăta, militianca le ducea la baie şi spălatul rufelor. Baia şi spălatul trebuia să dureze 10 minute. Rufele erau puse sub picioare şi apa care curgea depe deţinută, le spăla cu ajutorul piciorelor care se mişcau într'una. Trebuia să se spele şi pe cap, căci dupăce se îmbrăcau cu rufele spălate şi ude, erau controlate de un sergent, care avea grije de păduchii din puşcărie.

In ziua de 29 Iunie 1959, Sf. Petru şi Pavel, ziua băiatului ei, Domnicu fu scoasă pe sală ca să fie bătută. De ziua membrilor din familie, cine mai credea că-i are, oferea un tort. Tort făcuse şi la Mislea pentru băiat. Tortul se făcea din pâine fărâmiţată şi uscată cu grije sub cap. Pâinea pe care o căpătai într'o lună întră într'un tort, o păzeai de percheziţii şi în ziua sorocită o amestecai cu porţiile de marmeladă din ultimul timp, o muiai cu zeama neagră de cafea, o aranjai pe o cârpă şi tortul era gata, dupăce îl împodobeai cu mămăligă sau murături, după gust.

La prânz, tortul era servit. Valerica nu prinsese de veste, dar uitânduse pe vizetă, o văzuse plângând. «Lasciate ogni speranza voi che intrate cui)), nu e voie să râzi nu e voie să plângi, nu

trebue să te faci auzit în niciun fel, eşti îngropat de viu. Pe sală Valerica s'a răzgândit şi după ce a zbierat o bucată de timp vorbe proaste la adresa cucoanelor, i-a dat ordin să- ducă tineta în fie>-care zi şi a băgat-o înapoi în cameră. N'a mai plâns decât noaptea ca şi celelalte. Noaptea cu fâsâit de aripi şi suspine, luna mare în geam era singura martoră. Se auzeau împuşcături şi curios, li se dădeau explicaţii: muniţie veche care trebuia distrusă.

Peste două săptămâni plecau din Jilava spre o direcţie necunoscută. Vor mai revedea rândunelele Jilavei? Era o zi înnăbuşitoare de vară când le^au înghesuit într'un auto-camion-dubă, deschis în spate, cu nişte gratii strâmte, fără lumină şi fără aerisire. Drumul era lung dela linia de centură, unde se găsea fortul, trecând prin oraş, până la gara triaj, de unde se îmbarcau deţinuţii. Unele peste altele, la fiecare hop al maşinei, se rostogoleau şi cădeau în întuneric. Un paznic cumsecade le întredeschise un pic uşa şi văzură oraşul, în amurg.

Oamenii mergeau spre treburile lor, grăbiţi pe stradă, treceau pe lângă ele fără să bănuiască ce încărcătură necăjită şi nevinonovată ducea maşina; poate transporta vite desafectate, la abator, şi care, a doua zi, trebuiau sacrificate; poate chiar aşa era! Intre timp văzură oameni cunoscuţi şi trimiseră, tot pe unde fără fir, un adio acasă.

Paznicii aşteptau să se facă noapte, ca să le debarce şi să le îmbarce în dubă. In încăperea mare a vagonului-dubă, erau închise femei condamnate de drept comun. Se cunoşteau după zgomotul pe care-l făceau. Hoaţe, criminale poate, nu erau obligate să muţească, ele însă da! Au întrat câte trei înghesuite într'o despăr iitură făcută pentru una. Când s'a observat că nu există decât 6 mici compartimente, în trei din ele au mai băgat câte una. In celula lui Domnicu, erau patru. O fată înaltă se cocoţă în plasă şi nu mai coborî. Spunea că e bine sus. In fond se sacrifica, ca de obiceu, era stilul ei. Era una din fetele cele mai izolate, care suferea mult din cauza inactivităţii, dar din mândrie n'ar fi mărturisit-o niciodată, Mai avea încă două surori cu ea în puşcărie. Ele erau deabinelea condamnate şi steteau la Miercurea-Ciuc. Una din surori nu mai vorbea, era într'o stare catatonică, în poziţie proastă, înlemnită în şezut, hrănită şi transportată de colegele de cameră dintr'un loc în altul. Avea diagnosticul de «schizofrenie», dar condamnarea şi-o făcea mai departe. Ajunsese scheletică şi era minune că mai trăia. Fata din plasă aflase

şi povestea sorei mai mici, prin pereţii dela Jilava. Sora mijlocie era doctoriţă, în camera tuberculoaselor dela Ciuc, având caverne. In fond dintre toate trei, ea era cel mai confortabil aşezată în închisoare: cu o condiţie, ca drumul să nu fi dus' spre «Siberia». Mâncare pe patru zile!

Călătoria cu duba era chinuitoare. Ziua, vage nul stătea deslegat de tren, în câte o gară, în soare; noaptea, călătoreau. Ţigăncile din compartimentul mare se băteau şi scuipau pe gardianul însoţitor, spre marele lui amuzament. In schimb, cu politicele nu e bine să ai deaface, nici măcar apă să le dai. Mureau de sete. In curând trenul s'a îndreptat spre nord. Se orientau după soare, mergeau prin Moldova. «Omule cunoaşteţi ţara, vizitându-i puşcăriile.»

In a patra noapte de drum, dupăce trecuseră de pericolul direcţiei Iaşi, graniţă, Rusia, au ajuns în orăşelul în care Domnicu se născuse. Nu se aştepta să-l mai vadă vreodată, în niciun caz prin spatele unei dube. Iată casa cu grădina mare în care se născuse, iată Biserica, şcoala, iată parculeţul în care îşi întâlnise la 6 ani unul din marii prieteni de mai târziu şi, în fine, iată le duceau la cazarma în care tatăl ei făcea tir şi manej cu soldaţii şi călărie cu dânsa. Iată cabinetul tatei, în care nu aveai voie să întri. Nici acum nu au intrat, pentrucă se lucra intens la transformarea cazărmii în închisoare: gratii, obloane. Până atunci, le-au pus într'un fel de magazie.

Magazia avea trei rânduri de paturi suprapuse; s'au aranjat fiecare provizoriu pe unde au putut. Ştiau că vor trece în clădirea pe care le-o pregăteau, unde pare-se că mari specialişti se căzneau să le vină de hac: obloane strânse, pază nouă! In Moldova provizoratul durează! Oamenii sunt liniştiţi, nu se grăbesc, nu-şi fac probleme. Tembelismul moldovenesc, pe care îl detestase în tinereţe, era acelaşi, dar aici căpăta valoare de toleranţă.

O iarnă grea se abătuse asupra Moldovei. Nu aveau foc, nu aveau mâncare, apa din cănite era îngheţată pe măsuţe în fiecare dimineaţă. Totuşi pentrucă erau lăsate în plata Domnului să-şi invente ocupaţii, ca să nu moară de urât, magazia le-a devenit simpatică. Intraseră în legătură cu ţigăncile condamnate de drept comun, care curaţeau cartofii mucegăiţi dela bucătărie; veneau la vizetă cu câte o ceapă furată în şorţ şi-şi povesteau viaţa cerând consultaţii medicale. Ţigăncile erau tinere, frumoase, hoaţe şi mincinoase. Pirula îşi ucisese primul copil, pentrucă ura

pe cel după care o dăduseră părinţii, tatăl copilului. Acum avea altul în burtă, dar din cauza sifilisului pe care-1 luase dela primul soţ, vroiau să-i facă avort. Asta nu putea accepta în ruptul capului să-i ia ceace iubea, dupăce plătise pentru ce nu iubise! Era veşnic flămândă, mânca cartofii cruzi mucegăiţi şi mămăligă uscată, furată depe ceaunul dela bucătărie.

Olina furase doi curcani; avea promisiunea fermă că scapă, dacă se arăta mai amabilă cu gardienii. Acum promisiunea întârzia să se realizeze. Din când în când boceau în gura mare, făceau farmece, îşi dădeau în bobi şi mâncau bătaie. Gafiţa înjurase regimul şi devenise deţinută politică; în fond era supărată că ea e doar hoaţă «dealtfel şi matale sunteţi hoţi, că furaţi mâncarea unor biete deţinute».

Pe acoperişul casei vecine, care se vedea din magazie, era parlamentul ciorilor! Se adunau la sfat în zilele în care venea zăpadă : era un croncănit şi un cârâit, discuţii care durau ore întregi, uneori cu trimeteri de ştafete, alteori cu fâlfâit de aripi şi lupte între partide adverse! Ciorile şi ţigăncile, colorit şi viaţă în puşcăria îngheţată!

Domnicu avea edeme mari! Se hotărî să ceară doctorului, care exista invizibil, un regim fără sare. Doctorul părea binevoitor şi o întreabă: «Eşti bolnavă de ovare?» Nu, nu era! ((Dacă nu eşti bolnavă de ovare, nu pot să-ţi dau regim». Astfel, pentrucă nu acceptă o erezie medicală, rămase fără regim, dar căpătă o pătură în plus, de care aproape nu mai avea nevoie, căci se învăţase cu frigul.

In primăvară, le mutară în închisoarea nouă. Acolo au continuat să moară de foame. Când căpătau o bucăţică de mămăligă în plus, o trăgeau la sorţ, pentrucă cel puţin una din ele să se sature în ziua aceea; îţi trebue tărie ca să te rogi să fii sărit la rând. Erau însă complet sufocate din lipsă de aer. Obloanele, puse pentru ca să nu poţi vedea nici măcar cerul, împiedecau intrarea aerului. La plimbare nu le scoteau de lene sau poate ca să nu se orienteze şi să-işi dea seama că li se sapă groapa. Edemele foamei atinseseră dimensiuni importante: gingiile sângerau, genunchii erau dureroşi şi probabil plini de sânge: scorbutul. Se învârteau ca leii în cuşcă, într'un spaţiu restrâns. Cu încetul aveau să steie pe loc, începea paralizia Ciucului, cu furnicături în mâini şi în picioare.

O mică făşâie de cer le spunea bună dimineaţa şi bună seara. Ore întregi înnebunite îi cereau ajutor fâşiei de cer, şi iată că, într'o bună zi, începu să cadă de sus o ploaie de ceapă. Un tir precis, nici una nu se întorcea înnapoi. Au înţeles, au desfăcut saltelele, au ascuns ceapa, au cusut la loc saltelele. Culcuşul mirosea plăcut, a grădină de zarvazat.

Ii auziseră ciripind în curte; erau copii minori trimişi la reeducare, în această puşcărie grea. Crimele lor erau mici ca ei! Toţi sub 14 ani. începând depe la 7, furaseră bani din cutia milelor de prin biserici, din punga unei mame vitrege, poate înjuraseră vreo profesoară; aici sortau ceapă şi cartofi pentru închisori şi se reeducau. Din joacă sau poate dintr'o nevoie de sport, sau poate ca să fie buni cu nişte păcătoşi, mai păcătoşi decât ei, le trimetea în fiecare zi o raţie de ceapă furată.

Cum ştiau de existenţa lor şi cum le localizaseră exact celula? Acest fapt face parte din misterul celor închişi. Hoţi sau intelectuali neadaptaţi, erau cu toţii oameni de după gratii şi când puteau se ajutau între ei. Ce^ar fi putut să le dea în schimb? Nu aşteptau nimic decât libertatea, pe care şi-o riscau procedând astfel. Prin peretele celulei vecine, în care stătea un necunoscut, fură transmişi psalmi, fragmente din evanghelie şi rugăciuni, tuturor celor care vroiau să le înveţe! Astfel salvate fiind de moartea trupească, salvară suflete de copii, care se jucaseră cu ele într'o toamnă; pierduseră aproape noţiunea timpului!

Norocul copiiilor fusese că Ileana, turnătoarea, nu mai era cu ele. Se hotărâse să facă greva foamei, văzând că serviciile ei nu sunt apreciate cum se cuvine. La început, ca pentru oricine, greva ei nu fu luată în considerare, deşi îşi dădea castronul cu mâncare neatins afară. Era hrănită de victimele ei, de colegele flămânde, pe care le denunţase cu sânge rece de vreo doi ani de zile. După patru zile abia au scos-o din celulă şi după vreo zece au auzit-o urlând, când i-au introdus tubul Paucher, pe gât, pentru alimentaţie artificială, După aceea n'au mai auzit-o şi, din fericire, nici n'au mai văzut-o.

Dacă n'ar fi fost atât de slăbite, serile ar fi trecut, ca să zicem aşa, plăcut în închisoarea care trebuia să le fie cavou. Nimeni nu se uita pe vizetă, nimeni nu asculta la uşă. Era ca în povestea lui Ionel şi a Mărioarei, în casa de turtă dulce; ele trebuiau să moară, dar nimeni nu le cerea să arate degeţelul prin vizetă ca să vadă cât au mai slăbit. Erau zile în care se povestea despre

munţi: ardelencele evocau «izbucurile» din Munţii Apuseni, muntencele vorbeau despre Bucegi şi de partea sudică a Făgăraşului, iar moldovencele se lăudau cu legendele Ceahlăului şi cu Pietrele Doamnei din Rarău. Cu poveştile lor, intra un val de aer curat şi miros de fân cosit prin obloane. Se agăţau de stânci uşoare, săriau săritori cu caprele negre şi înnoptau la câte un sschit cu toacă limpede şi cu Sfinţi Bizantini pe pereţi. Erau zile când se povesteau despre mănăstirile ortodoxe, în mare parte desfiinţate azi şi maicile trimise pela casele lor, sau transformate, cu aşezământ cu tot, în cooperative de stat.

Mănăstirea Vladimireşti constituia un caz special! Clădită cu mâini de fecioare, în urma viziunii unei ţărăncuţe de 16 ani. Lucrând pe câmp, i se arătase Maica Domnului în splendoarea ei cerească şi îi poruncise să adune fetele din sat ca să-i facă locaş de închinăciune, cu mâinile lor nepătate. Astfel, nişte fete de ţară, neînvăţate, fură, ca domnitorii din trecut, ctitorite de locaş sfânt.

Veniseră oameni din toată ţara să le deie ajutor. Ele lucrau singure şi când Mănăstirea fu durată şi se află din gură în gură că se întâmplau minuni, vindecări de boli grele, ca pe timpul de demult, mii şi sute de mii de credincioşi alergau spre biserică. Stareţă era fata care vorbia şi acum cu Maica Domnului, călugăriţe, fetele din sat şi încă multe fete, fecioare, venite de pretutindeni să ţie făcliile lui Christos, nestinse.

Cine poate oare să povestească mitul şi valul de credinţă pe care 1-a ridicat Mănăstirea Vladimireşti în ţara necredincioasă?

Preot le venise un tânăr doctor în medicină şi teologie, care hotărîse că împărtăşania, care la ortodoxi nu se dădea decât de patru ori pe an, la anumite sărbători, trebuia dată decâteori credinciosul avea nevoie de ea. Spovedea poporul, strâns în jurul Mănăstirii, devenită neîncăpătoare dintr'o dată. Nici n'ar fi putut face altfel, fiecare spunânduişi păcatele în gând, sau silabisindule în şoaptă. Era o treabă care nu putea să-i convină stăpânirei.

Acolo trăia Marieta, motănel, acum Maică: Mihaela! Fusese studentă la educaţia fizică, o fată veselă şi jucăuşă, care se călugărise nu ca să «ridice păcatul lumii», pe care îl ridicase Fiul lui Dumnezeu, ci doar să facă iertate păcatele comunităţii: minciuna şi omuciderea care pătaseră lumina lucrului în care credea. Trăise viaţa de călugăriţă din plin. Armatele roşii o găsiseră în faţa altarului, păzind trupul Domnului de profanare: nu se dăduse înnapoi!

Pentru schismă în ortodoxie şi eres, Mănăstirea fu închisă şi desfiinţată, maicile desbrăcate, stareţa, preotul şi Maica Mihaela în puşcărie. Au fost acuzaţi toţi trei de complot politic şi viaţă monahală în legătură cu ccreacţiunea». Preotul îşi scuipa plămânii la închisoarea de tuberculoşi dela Târgul Ocna, Mihaela era paralizată la Miercurea Ciuc, iar stareţa care vorbise cu Maica Domnului îşi pierdu darul şi se pierdu în anonimat, după primul interogator. In închisori se întâmplă că unii îşi trăiau «Revelaţia» şi-şi câştigau harul, iar alţii şi-1 pierdeau!

Vecinul era lângă perete în fiecare seară. Nu au apucat să-1 vadă niciodată, dar ştiau despre dânsul mai mult decât ar fi putut cuprinde cu ochii. Nu ştia nici el dece stătea singur la secret, dar sigur stăpânirea făcuse o greşală de neiertat, aşezându-1 lângă nişte reacţionare înrăite, care pe deasupra mai cunoşteau şi alfabetul Morse.

Intretimp, copiii din curte au fost prinşi aruncând cartofi în sus: unii erau prea mari ca să între prin bucăţica de cer; explicaţiile pe care le-au dat, probabil au fost mulţumitoare. Nu s'au auzit ţipete de copii bătuţi şi nici temniţa cu şobolani n'a fost deschisă. In schimb şefa de cameră, în urma unei percheziţii, a fost scoasă pe sală şi bătută cu vâna de bou, ea fiind responsabilă de lipsa de disciplină. Nu se auzise niciun vaiet de afară, dar au adus-o leşinată în cameră. A trebuit să doarmă cu faţa în jos o săptămână, îngrijindu-i-se echimozele cum s'a putut.

In toamna anului 1960, la, sfârşitul ei, Domnicu şi prietenele ei plecau din Moldova, după aproape doi ani de temniţă grea. O rezistenţă neaşteptată. In locul lor veneau bărbaţi. închisoarea fusese modernizată pentru ei. Se ştie că bărbaţii au o rezistenţă mai mică, statisticile o spun; poate cu ei vor avea mai mult succes! Ii aşteptau întunericul, frigul, foamea şi vorbele bune încredinţate zidurilor de camaradele lor de suferinţă. Un singur regret: omul de dincolo de zid nici nu putea fi avertizat nici nu i se putea spune la revedere. Ştia multe poezii frumoase, permise şi nepermise. Poate că va simţi că i-au luat prietenele şi că nu trebue să se încreadă în oricine.

Au pornit cu duba spre sud. încotro şi unde oare? Totul era desigur planificat. Nimic nu se petrece la întâmplare. Obloanele dubei erau mai strânse; nu se mai zărea nimic. Regimul nu se îndulcea. In fiecare gară aceiaşi oameni grăbiţi, aceleaşi trenuri

care plecau spre libertate, poate! Voci de copii veseli, de copii plângăreţi, de copii siguri pe ei şi pe puterile lor şi alţii, cu mult mai puţin siguri, timizi, vorbind în şoaptă. Petele erau vesele. Credeau sigur că mergeam să lucrăm, şi confabulau o poveste că vom merge într'o fermă. Cartofii erau încă pe câmp; se pot mânca cartofi cruzi, roşiile cele mici, care nu ajungeau să se coacă, erau pe câmp, ce bunătate; nu le vedeau, dar mirosea a toamnă şi nu uitaseră toamnele bogate dela ţară. La fructe, mere, nici nu se puteau gândi; fructele nu puteau fi pentru ele. Munca, de orice fel, ar fi adus o schimbare radicală în condiţiile lor de viaţă, ar fi vindecat în parte rănile făcute şi întreţinute de amintiri, măcinarea veşnică a aceloraşi gânduri; mâncarea mai bună le-ar fi dat puteri noi, le-ar fi vindecat de avitaminoze.

Au trecut prin Jilava fulger. Valerica era politicoasă. Percheziţii de noapte nesfârşite, plimbare în grădină, îmbrobodite, tinetă plină, nimic nu se schimbase. Totuşi ceva important, rândunelele plecaseră. Nu erau rândunelele lor, era o altă generaţie care plecase.

Porniseră spre Ardeal. Apucaseră să afle la Jilava că la Arad era închisoare de femei care lucrau. Au nimerit, după o călătorie lungă şi obositoare, în Aradul dintre vii, la o închisoare medievală, făcută de Măria Theresa, împărăteasa Austro-Ungariei, pentru valahii răsculaţi. O închisoare cu bolţi. O cameră mare la etajul întâiu. Jos erau condamnatele. Ele lucrau la împletitul coşurilor de răchită şi a damigenelor. începuseră să se refacă după Ciuc, de unde veniseră de câteva luni; acolo rămăseseră cele inapte la lucru. Cu gândul la cele rămase, bătrâne, paralizate şi fără ajutorul celor mai voinice, lucrul nu le tihnea, dar unele reuşiseră să facă norma, greu de făcut, şi ca urmare căpătaseră carte poştală şi pachet. Viaţa mergea mai departe. Necondamnar tele politice, însă, nu lucrau; secretul necondamnării lor trebuia păstrat!

La etajul întâiu erau spălătoarele, pentru toată lumea. Acolo găseau bucăţi de mămăligă, uneori chiar pâine, pe care muncitoarele ni le dăruiau şi veşti! Le-au dat în cameră, foarfece şi hârtii colorate ca să împodobească închisoarea cu flori artificiale. Erau fete cu talent care săvârşeau treaba. Fiecare contribuia la munca aceasta benevolă, nenormată, probabil nici cunoscută mai sus, cu ce putea. Puşcăria se înveselea de coloritul florilor. Fiind ocupate, fetele se linişteau: orice iese din mâna omului este în-

drăgit de el şi dacă nu e complet înrăit, i se pare şi proprietatea lui un pic.

A fost o zi mare când le^au scos pe sală ca să facă curăţenie la closet, la spălător şi pe toate coridoarele. Pe Domnicu au închis-o în spălător, dându-i o găleată în mână. Spălătorul era complet astupat. Jghiaburile trebuia golite, apa aruncată, găleată după găleată şi, în fine, sitele curăţate. Era iarnă, afară ger; şi-a scos bocancii ca să nu-i ude. Cu picioarele în apa îngheţată şi plină de scuipat, era fericită! Tot aşa de fericite erau şi cele care destupau closetele de mămăligă aruncată. Se ajunsese la stadiul, când se arunca mămăligă, mai ales cea mucegăită. Se mai întâmplă că unele dintre ele o mâncau din closet, căci nu căpătau nicio porţie de mâncare în plus, pentru treaba făcută: un caz probabil unic, când munca dă fericire, prin ea însăşi!

Mentalitatea era alta în Transilvania, trăită sub dominaţia austro-ungară: se purtau politicos şi pe masa comandantului, care se făcea că nu ştie că lucrăm flori, trona un bucheţel de violete şi unul de lăcrămioare artificiale.

La un moment dat s'a deschis uşa şi în prag a apărut cea mai neajutorată fiinţă din câte sunt pe lume: mică, cu ciorapi multicolori din cauza petecelor, adusă din spate, tânără şi pesimistă. Avea nu-i vorbă, de ce să fie: în ziua aceasta se elibera. In loc de eliberare, se muta cu un etaj mai sus, în lagăr. Făcuse 7 ani de condamnare; acum mai primise 4 ani de lagăr. Studentă la istorie în ultimul an, niciodată nu pricepuse de ce stă închisă, dar bine înţeles că acum era molipsită de boala verde.

Ne-a povestit în prima seară de doi morţi din Ciuc. Prima era Maica Mihaela, care murise singură în celulă, cu o hemoragie mare. N'a fost ajutată. I s'a pus diagnosticul cancer uterin. Au îngropat-o cine ştie unde şi au trimis lucrurile acasă, ca să ştie şi familia. Familia Maicii fusese decimată aproape în întregime; un frate, ((Bădiţa», împuşcat la zid de Regele Carol-II, un frate şi un cumnat ucişi pe front în echipele de pedeapsă ale Generalului Antonescu, care purtase şi el cămaşa verde şi, învins în războiu, fusese împuşcat la Jilava. Mai rămâneau părinţii bătrâni şi o soră.

MOTANUL

Era o fetiţă mică, cu codiţele puse pe urechi şi cu ochii verzi, uneori ca marea. Ochii verzi să nu-i crezi, dar ochii ei trebuiau crezuţi întotdeauna: nu ştia să mintă. O cunoscuse la Mănăstirea Suzana, în lagărul în care erau 9 deţinuţi politici femei: 5 soţii de militanţi închişi şi patru fete. Domnicu nu mai avea soţ, totuşi fusese adusă cu ele. Stăteau în Arhondaric, la etaj; la parter erau jandarmii. In stânga Arhondaricului, stătea maica Veniamina şi în dreapta, maica Evghenia, cu maica Glafira, spioanele siguranţei Statului. Fetele aveau râie căpătată la Prefectură: le intrase în cap că se vindecă cu băi de soare şi-nşi atârnaseră un prosop ca să nu fie văzute făcând plajă pe jos, pe balconul Arhondaricului. Spurcau Mănăstirea cu obiceiuri lumeşti. S'au vindecat, dar nu cu soare, ci cu pomadă pentru cai, pe care le^a adus-o paza, plictisită de reclamaţii bisericeşti.

Era o puşcărie dulce, într'un cadru splendid. N'aveau voie decât rar să se plimbe, dar pictoriţa căpătase creioane de desen clandestine şi toţi pereţii fură împodobiţi cu Sfinţi şi Arhangheli. Trupa le respecta, pentrucă erau curajoase şi nu plângeau. Fetele veniseră bătute la tălpi şi trecuse timp până ce au putut să stea în picioare. Toată povestea se petrecea în 1938, când în ţară era ministru de interne Armând Călinescu, care punea la cale moartea şefului mişcării de dreapta, sau cum spunea motanul:

«Toate începură în vremea ceia, când căpătase multe drepturi prin constituţie, femeia;

Atunci trăiau trei înţelepţi, nevoie mare: un împărat, un chior şi un popă!»

Se jucau! Nu simţeau pericolul!

Seara se făcea rugăciunea pentru cei închişi şi pentru cei morţi. Se spunea ((Prezent». Toate credeau în înviere şi .aşteptau patimile. Până atunci garda, cu gălăgie mare şi ameninţări de percheziţie, lăsa să intre bunătăţile aduse de familii.

La rugăciune nu asista decât Domnicu. Nu mai avea ce pierde, îşi căuta soţul încă neîmpăcată că îl pierduse şi învăţa să-1 găsească lângă cei de-o credinţă, şi cu mult mai sus, lângă Dumnezeu. Celelalte Doamne aveau încă ce pierde, soţii lor mai trăiau, niciuna n'ar fi crezut că, afară de unul, aveau să fie în mai puţin de un an împuşcaţi.

Când omul nu-şi cunoaşte viitorul, îl înfruntă mai uşor! Câţiva lăstuni îşi făcuseră cuibul sub streaşină; din cuib veneau la vale sute de ploşniţe mici, care intrau pe geamuri în odaie şi de acolo în pat. Nu muşcau pe oricine; trebuia să ai sânge dulce. O mâncau pe biata Mărioara, care plângea după Karlsbad, după ochiuri făcute în unt, după călătoriile la Ostende şi după o societate mai acătărei.

Majorul venea cu scandal mare, ţipete, care începeau dela poartă şi mergeau crescendo până sus la deţinute: ameninţa cu baterea în cuie a ferestrelor şi se auzise ceva despre pedepse corporale. Avea o geantă plină şi grea: dosarele lor, desigur. A urcat singur scara grăsuţ şi transpirat, a închis cu grijă uşa, a pus sentinela la poartă, şi a deschis geanta. Deodată a intrat în Mănăstire mirosul lumei: cozonaci, şocolată, portocale, creioane colorate, creme de înfrumuseţare.

Pictoriţa era o fată bună, zăpăcită, plină de talente şi de idei.

Ploşniţele fiind stârpite cu mijloace călugăreşti eficace, o baie de leşie făcută pereţilor, o îmblânziră pe Mărioara. Celelalte îşi făceau de lucru sculptând lemn sau împletind din nou jersee. Motănel cânta, făcea gimnastică, versuri şi se închina. Putea sta nopţi întregi în rugăciune, în genunchi, pierdută în contemplare: făcea parte dintre femeile care stăteau la picioarele Mântuitorului, ascultându-i vorbele. După două luni de lagăr, Maiorul, care făcuse o vizită informatoarelor călugăriţe, urcă sus şi se hotărî să elibereze doamnele, scutindu-le de contactul infectant cu fetele.

Domnicu s'a întors la Mănăstire, cu un plan de evadare pentru fetele rămase. Hramul Bisericii era la Adormirea Maicii Domnului. Se aduna lume multă, puteai trece neobservat de spioni şi totuşi văzut de cine trebuia. Luând calea cea mai lungă, prin

pasul Bratocea, Doctoriţa spera să deruteze siguranţa, dacă s'ar mai fi ocupat de ea. împreună cu o prietenă de încredere, reuşiră să strecoare planul de evaziune fetelor, care aveau ferestrele bătute în cuie. Planul era ascuns într'o coajă de nucă, printre alte nuci. Trebuia să coboare dealungul cearceafurilor înnodate, depe balcon, după ce va fi adormit garda, fără să ucidă pe nimeni. In pădure erau aşteptate. Semn de recunoaştere: «Trandafir depe cetate, trandafir frumos, spune-i bade-i sănătate», cântec popular moldovenesc. Evadarea a fost o reuşită, dar şi o nereuşită. Motănel a trebuit să sară dela o înălţime mare, căci cearceafurile s'au dovedit prea scurte. Zgomotul făcut a sculat garda din somn. A doua fată nu a mai putut să încerce, dar pe motănel n'au mai prins'o, cu toate poterile trimise în noapte. Nici motănel nu şi-a mai putut aştepta ((trandafirul depe cetate», şi a dispărut în pădurile Cheii. Totuşi, fetele au fost eliberate! Nu se putea mărturisi presei, atunci mai era o frântură de presă, evadarea unor femei!

După o săptămână, motănel, liberă, a apărut la Braşov. Mersese prin păduri, fără să mănânce nimic, şi avea o durere în spate. Coloana vertebrală era ruptă. Cu toată urmărirea, a putut să fie pusă în corset ghipsat. Căpşorul ei mic abia ieşia din ghipsul mare. Un singur loc se găsise pentru ea: în patul lui Domnicu. Ce nopţi minunate lângă ghipsul rece! Ştiau amândouă poveşti, dar cântece ştia numai motănel. Câteodată se scula noaptea şi o găsea în genunchi în rugăciune! Mai târziu i-a făcut un sac cu nisip, pe care trebuia să-1 poarte pe cap. Dansa cu sacul pe cap, parcă ar fi purtat o amforă. Cu o zi înainte de a i se scoate ghipsul, musafirul încorsetat a spus că pleacă; chiar în noaptea aceea a căutat-o Siguranţa, dar ghipsul a fost scos a doua zi.

Casa bătrânilor fusese înveselită de ea: ascultam cu toţi vorba ei moldovenească, poveştile de acasă dela vie şi povestea strâmbilor care nu puteau sufla în lumânare. După moartea lui Corneliu, a dispărut! A reapărut în 1940, ca ajutor la dispensar. Venea lume peste lume, crezând în doctori, care se oferiseră să îngrijească oameni necăjiţi, foarte des incurabili; dela doctori se aşteptau minuni. Cele mai mari nume ale ştiinţei coborîseră în arenă, ca să-şi împartă ştiinţa sub o anumită firmă! Motănel se angajase la munca de jos: curăţa, spăla, pansa oamenii cari miroseau urât, şi seara toţi făceau o rugăciune, mulţumind Domnului că, prin mâinile lor, El vindecase bubele omenirii.

După 21 Ianuarie 1941, a ajuns în ascultare la Mănăstire. Era Casa Maicii Domnului; se adunau acolo şi fete proaste, dar şi culte, handicapate, dar şi cari puteau lucra. Sora Mihaela a lucrat cu mâinile la câmp şi vite, a făcut şcoală şi liceu pentru surori şi s'a rugat lui Dumnezeu pentru ţară şi pentru iertarea morţilor ei. Pe unde a trecut, a dat exemplu de ascultare şi umilinţă; după cinci ani au călugăritro. I-au tăiat codiţele şi a luat numele de Mihaela, mireasa lui Hristos. La Ciuc, a fost ascetă şi schivnică şi s'a săvârşit din viaţă, fără spovedanie şi nici împărtăşanie. Asta a fost motănelul în viaţa laică şi mucenică în închisoare. Sufletul ei era undeva pe aproape! La munca pe săli şi la spălătoare, picioarele şi mâinile îngheţau, dar sufletul nu mai ruginea chinuit de amintiri. Reîntrase în activitate.

Intr'o bună zi totul s'a terminat: au luat-o pe Domnicu singură, au băgat-o în dubă şi au pornit-o spre o destinaţie necunoscută. Era a şasea oară când călătoria cu duba. De data asta era singură, dar avea o oarecare experienţă. I-au dat pâine, slănină, marmeladă pentru trei zile: slănina nu avea cui să o dea. Călătorea noaptea. Ziua duba zăcea în triajele gărilor. Venea miros de liliac şi lăcrămioare, voci de oameni şi copii anonimi. Intr'o noapte, iar la Jilava, cu fortul Nr. 13. De data asta Valerica nu i-a luat hainele şi a încuait-o în izolator. Izolatorul avea 1 m^2. Trebuia să se păstreze secretul acestei călătorii? Prin minte i-a trecut iar Rusia!

Peste două zile, a şaptea oară în dubă, spre Moldova. Primăvara izvora năvalnic de peste tot, intra printre gratii, subversivă, înfrumuseţând urîtul! Contactul cu paza s'a stabilit mai uşor: era singură şi deci fără martori. Gardianul i-a povestit despre ţară, despre copiii lui, despre pământ. Era mândru că ajunsese colectivizarea la sfârşit. Nu i-a spus că cei mai mulţi preferaseră să ucidă animalele decât să le dea. Povestea despre grâul care răsărea, despre porumbul şi floarea soarelui pe care o semănau în ţarina fără haturi. Era un băiat dela ţară. I-o fi fost şi lui dor de acasă şi cui să povestească decât unei moarte, primăvara lui din cuşca de fier? Era povestea regelui Midas, careţi încredinţase secretul pământului; de unde era să ştie că şi de data asta trestiile îl vor povesti vântului şi vântul îl va duce departe!

Când au ajuns în gara Bacău, a dat-o jos din tren, i-a dat sacul şi arătându-i la 500 de metri, i-a spus: «Du-te singură, n'am sentinelă, puşcăria e acolo!» Era liberă. Ii făcea impresia că e

liberă, în noaptea parfumată cu praf, baligă şi salcâm. Cum n'avea bani, n'ar fi putut ajunge până acasă, iar în orăşelul acesta nu cunoştea pe nimeni; şi ajunsă acasă, sărutându-şi băiatul, ce-ar mai fi urmat? Luă încetişor drumul spre puşcărie, încet de tot ca să dureze mai mult.

Nimeni nu o aştepta; nu ştiau ce să facă cu acest vânat picat din cer. Erau gata să o dea afară. Răzgândindu-se, au închis-o într'o magazie, până ce se vor lămuri. Stătea pe jos în praf şi asculta ce se vorbea în despărţitura de alături. Un hoţ se elibera, tovarăşii de puşcărie îl conduceau. Pregăteau o lovitură în stil mare când ar fi fost cu toţii liberi. încercau să convingă pe cel ce pleca să nu lucreze singur. Sări aştepte!

Când au înţeles că ajunsese la închisoarea lor de drept comun o politică, s'au speriat, au înjurat şi au telefonat imediat ca săr-i scape cineva de o astfel de răspundere. A venit să o ridice din praf un domn elegant, cu maşină particulară, şi a dus-o în casa cu ochelari: la securitatea din Bacău, pentru anchetă. Camera avea trei paturi şi mai era o persoană înăuntru. Mirosea puternic a şoarec. Bătrânica din cameră era înaltă, vioaie şi stătea, deşi condamnată, de şase luni în anchetă. In altă cameră se afla fiica ei, şi undeva pe sus soţul.

In spatele fiecărui suflet din aceste ziduri rău mirositoare şi la propiu şi la figurat, se ascundea o dramă. Nastratina, aşa o poreclise Domnicu din cauza humorului înţelept a lui Nastratin Hogea, cu care semăna, totaliza împreună cu soţul şi fiica peste 50 de ani de puşcărie, din care nu făcuseră decât puţin, dar cari trebuia, se vede, să mai fie completaţi. Oare vor reuşi să^şi plătească datoria? Toţi trei fuseseră condamnaţi pentrucă îngrijeau de mormântul fiului şi fratelui.

A trecut un timp fără ca Domnicu să înţeleagă ce căuta acolo. Dimineaţa program cu ochelari; pe sub ei învăţase să vadă grăr mada de mucuri de ţigări din camera de alături. Deodată îşi aduse aminte de tatăl băiatului ei. Era aproape de acolo, cu domiciliul obligator, într'un târg mic şi murdar. Dar dacă era în camera de alături? Dacă o adusese ca să o confrunte cu el? Nu-1 interesa politica, dar îl ţineau ca fost moşier de vreo 10 ani în domiciliu obligatoriu, această invenţie a regimului, unde se murea uşor de foame. Asta a fost soarta multora prea mândri oa să cerşească în faţa bisericilor sau în faţa partidului. Dacă el era cel

care lăsase mucurile de ţigări, însemna că băiatul era şi mai singur pe lume decât crezuse.

Le scotea zilnic la plimbare 20 de minute, într'o curta împrejmuită cu ziduri înnalte, în care nici soarele nu pătrundea. Viziune apocaliptică de oraş din anul 2000: ziduri goale, fără niciun pic de verdeaţă şi oameni-şobolani, plimbându-se cu mâinile la spate, ca şi cum ar fi fost fără griji!

La prima anchetă a înţeles că i se căutau capete de acuzare pentru un proces de spionaj, în favoarea unei puteri occidentale. Nu era de glumit. Trebuia sărşi adune bine minţile, ca să nu implice oameni nevinovaţi. Desigur era acolo din *cauza,* tatălui băiatului: despre el o întrebau şi despre relaţiile lui. Desigur el era alături şi o pândeau ca să încerce s'o compromită: să-i vorbească prin zid. Nu vedeau peste tot decât comploturi şi când nu existau, se pricepeau să le invente. Toate lucrurile şi persoanele de care era vorba, le văzuse într'un trecut îndepărtat, dar un gând de undeva o făcu să-l îndepărteze şi mai mult. Nu ştia nimic. Niciodată nu ştii nimic în ocaziile prin care treci: se trezi deodată cu o femee în faţa ei, după ce-i scoseseră ochelarii. Era brunetă, mică, cu ochi răi: părea să ştie tot despre ea, era o specialistă! începu prin a-i vorbi despre copil, despre datoria unei mame de a nu ţine cont de nimic în viaţă decât de copil. Domnicu plângea ca o proastă, dar mintea ei se întreba lucidă unde o fi vrut «Neagra» să ajungă. ((Desigur situaţia şi viitorul copilului s'ar fi schimbat radical, dacă ea ar fi fost înţelegătoare.» Ii răspunse că nu se pricepe decât la medicină; probabil că cu închisoarea pierduse şi din priceperea medicală.

Doamna din faţa ei era interesată şi de medicină! «Unele boli puteau fi cunoscute, unde trebue; unii bolnavi îngrijiţi, într'un fel, alţii în altul.» Domnicu se sufoca, dar totuşi îi pomeni ceva despre jurământul lui Hipocrat şi mai adăugă că deşi ştia că îi făcuse mult rău copilului, un lucru cu totul anormal, păcatele vrând să şi le plătească singură, vroia totuşi să-i lase un nume nepătat de mişelii.

Femeia aceasta s'a răzbunat crunt în viitor. Domnicu făcuse pe deşteaptă şi nu trebuia. A întâlnit-o în toate piedicile care s'au ivit în drumul ei, a încercat şi uneori a reuşit să-i facă mult rău copilului... Peste două zile, băiatul îşi dădea bacalaureatul. Directorul şcolii îi comunica că nu va putea intra la examen, cu fiii poporului. Era disperat. Ajunsese până aici muncind mai mult

decât alţii, pentruca, fiind primul, să le fie mai greu să-1 elimine. Făcuse lecţii cu cei slabi, preparase copiii profesorilor, făcuse tumbe ca să-şi ascundă calităţile, pentru a nu fi dat la fund; acum când spera să se piardă în anonimatul unei facultăţi, sa-şi ia dreptul muncii lui, acum se găsiseră să-1 lovească?

Peste noapte, directorul a făcut o tromboză cerebrală. Dumnezeu nu înarmează cu săbii pe aleşii săi:: «pe Iail cu o trompetă, pe David cu o pietricică». Directorul nu mai putea să vorbească. Băiatul a trecut primul şi acest examen.

In Facultate, deşi unul din primii trei (se strecurase printre cei 10 % cărora nu li se cerea originea sănătoasă), nu a fost trecut niciodată pe tabloul de onoare şi i-a fost discutată în şedinţă publică apartenenţa politică. La concursuri, felicitat de comisie, care mărturisea că avea ce învăţa dela el, era lăsat pe dinafară şi un incapabil, ales de partid, obţinea locul meritat de el. Vai de biata ţară care va fi îngrijită de elemente astfel recoltate; medicina este o meserie în care foarte uşor poţi deveni criminal.

La rădăcina acestor nedreptăţi era ((Neagra» şi dacă Domnicu ştia acum unul din numele ei, tot aşa o păstra în suflet ca să se poată ruga pentru ea, la judecata de apoi. In urma refuzului lui Domnicu de a deveni informatoarea securităţii, ea îi făcuse un dosar suplimentar băiatului şi se ocupă de el şi în viitor.

La Bacău ancheta se terminase fără rezultat. Peste o lună, în Noembrie 1961, plecau împreună cu familia care îngrijise un cimitir. Domnicu, Nastratina, fiica şi soţul fură îmbarcaţi într'o dubită, care avea o fereastră. Prin ea se vedea câmpul. Era după ploaie, pământul era negru dar din el în şiruri vioaie, ieşiau capetele grâului de toamnă. Ciori croncăneau peste câmp şi în depărtare sclipea turla unei biserici de ţară. Mergeau spre nord. S'au oprit la Roman, încă un oraş al copilăriei: lacul cu bărcuţe, târgul de bluze româneşti şi pădurea dela Strunga, în care se jucase de atâtea ori de-a hoţii şi jandarmii. Dubita s'a oprit la închisoare : orăşel încă mic, închisoare mică. In timpul transportului, Domnicu se uita peste câmp, dar cei trei se întâlneau după doi ani, şi-şi povesteau în şoaptă întâmplări trăite. Nastratine îşi mângâia bărbatul şi-1 învăţa cum să se îngrijească: nu ştiau dacă se vor mai revedea, căci erau bătrâni.

O baracă mare, despărţită în odăi mici, totul împrejmuit de ziduri cu donjoane, în care era paza. O închisoare de drept co-

mun. Cele trei femei vor locui într'una din cămăruţe cu ciment pe jos şi o sobiţă rece într'un colţ. De sus, din donjoane, moldoveni mucaliţi se certau cu ţigancile care boceau *îţi* gura mare.

«Miaună muierile dracului, crucea şi pastele lor de hoaţe!»

A doua zi începu să ningă. Nămeţi mari albiră închisoarea şi blocară uşile. Era o problemă să ajungi la «program», era o problemă să-ţi aducă o ciorbă îngheţată, era o problemă să dăinui fără foc. Pentru Domnicu însă se apropia eliberarea, se încălzea cu gândul la casă. Dărui tot ce avea mai de preţ: periuţa de dinţi, oare până mai ieri crezuse că e ceva individual, bocancii care ar mai fi putut rezista şi un pulovăr peticit, dar călduros.

In ziua de 2 Decembrie, se terminau cei trei ani de condamnare administrativă, Nămeţii ajunseseră să blocheze fereastra zăbreliă şi în ziua sorocită nu se întâmplă nimic.

«Pas de nouvelles, bonnes nouvelles!»

In ziua de 3 Decembrie, doi domni importanţi, cu şoşoni şi şube îmblănite, şi-au făcut greu drum prin «omăt» până la deţinutele politice din temniţa dela Roman. Veniseră să-i citească lui Domnicu, nu decretul de eliberare, ci un ordin prin care i se prelungea pedeapsa cu încă trei ani. Până s'a desmeticit, domnii plecară. Si-a luat darurile înapoi şi a trebuit să uite comisioanele. Nu mai avea nicio putere!

La 15 Decembrie 1961, pe un ger cumplit, plecară toate trei spre Jilava. Puncte cardinale: sud Jilava, nord Botoşani, Sighetul Marmaţiei, vest Arad şi est «marea noastră prietenă». Mergeau spre sud. Nişte umbre îşi căutau locul pe pământ şi nu-1 găseau. Oare frigul şi foamea reuşiau să distrugă omul mai uşor decât frica şi răutatea? Din dilema aceasta nu putea să le scoată decât ultra-secretele statistici ale conducerii k.g.b. Trebuiau totuşi scrise cu literă mare!

Ca şobolanii din canale, fără ochi, cunoşteau direcţia în care erau duse, ajutându-se de miros şi auz. Au ajuns la Jilava, ca de obiceu, noaptea! Cu uşa larg deschisă, nămeţii purităţii zâmbeau în noaptea înstelată la trupurile goale, aproape identice cu cele dela Auschwitz, pe care le percheziţiona, fără să se grăbească, Valerica. «Avea nevoie de aer, căci puşcăriaşii, miroasă rău», le explica cu complezenţă, când le împinse în camera Nr. 3, în care nu mai fuseseră. Un pat încălzit de un trup, pe care Domnicu îl răci, grămădindu-se în el.

Camera, de data asta, era mai pestriţă, mai puţin tragică şi mai variată. Erau femei venite de afară, de un an sau doi, nu de secole: aveau deci noutăţi proaspete...

Doamne din înalta societate, artiste şi regisoare cunoscute, persoane curioase, condamnate fie pentrucă soţul fusese cineva fie pentrucă citiseră o carte din Occident fie că nu veniseră să povestească Securităţii o conversaţie pe care o avuseseră invitaţii dintr'o seară. Fiecare îşi juca rolul cum putea mai bine: răbdând cu stoicism sau văicărindu-şi nevinovăţia, mulţumindu-se cu o murătură mai mică sau protestând când trebuia să care tineta. Doctoriţa, care o încălzise în prima noapte, răsculase pe semne un sat întreg şi satul n'o apărase; sfinte ipocrite erau din belşug. Crezând că împărăţia Cerurilor este pe acest pământ, îşi aranjau treburile cu sfinţii zilei. Nastratina, cu humorul ei şi cu bunul ei simţ, asista, mută, la spectacolul pe care-l dădea lumea dintre ziduri în lupta inegală pentru viaţă, în care ea pierduse aproape totul. Ea nu citise în libertate decât romane ieftine, dar era curajoasă şi nu-i era frică nici de etalajul culturii, ce nu rezista la greu, nici de snobismul pe care suferinţa nu izbutea să-l niveleze.

In noaptea de Crăciun, Valerica le duse la izolator. Cum nu se făcuseră vinovate de nimic, bănuiau că vor pleca. Uitaseră de brad, gândindu-se numai la iesle. In izolator era ger şi, curios, Valericăi i se făcu milă de ele şi le aduse o sobiţă cu cărbuni, care fâşâiau umezi şi miroseau urât. Au adormit deasupra sobei, înghesuite una într'alta... Valerica *e-a,* găsit în comă, când a deschis uşa să le îmbarce în dubă: intoxicaţie cu oxid de carbon. Schimbare de program: camion, spital, dar cum Nastratina se trezise la primul suflu de aer rece şi începuse să-şi bocească fata, cred că se trezi deabinelea în dubă, căci nu mai ajunsese cu ele la Văcăreşti.

Mănăstirea ctitorită de Văcărăşteni era de multă vreme jumătate spital şi jumătate închisoare de drept comun. Biserica cu icoane vechi şi frumoase era transformată în magazie. Percheziţiile le făceau bărbaţii şi cum politicele nu sosiseră pe targa, aerul le făcea şi lor bine. Aşteptară goale, la rând, în faţa multor uniforme blazate de spectacol. Răsplata umilinţei veni într'un târziu: lapte, nu mai văzuseră de atâta vreme lapte, încât uitaseră că ar mai exista; li se dădu lapte şi cât au vrut.

Cred că în spatele cortinei teatrului estic, orice puşcăriaş ce-şi doreşte mai mult de mâncare, îţi va răspunde: pâine. Nu orice pâine, ci numai cea neagră şi veche, aceea căreia îi dusese dorul când era flămând. Domnicu nu băuse lapte prea mult în viaţă, poate la stânile din munţii Făgăraş. Laptele, acasă, era pentru pisici, dar aici era apă vie din poveşti. Nu le-a văzut niciun doctor deşi erau la spital! Erau tot la marele secret şi când au cerut analize, gardienilor li se părea că glumesc.

Noapte de noapte se auzeau urletele drogaţilor din secţia de psihiatrie: se terminau cu lovituri înăbuşite, dar alte ori se recurgea la cămaşă de forţă, căci ţipetele erau întărite în loc să se oprească. Probabil internarea lor la Mănăstirea Văcăreştilor a durat cât intervalul de circulaţie între dube. Hrană rece pentru patru zile. Domnicu era pentru a noua oară pe drum şi mergea spre apus. Arad, flori artificiale spălător şi prieteni?

Lucrul normat al puşcăriaşilor începuse să renteze, căci toată puşcăria de femei dela Arad fusese mutată la Oradia; acolo aterizară în ziua de Bobotează 1962. La Oradia erau împărţite în celule mai mici; deci nu mai erau toate împreună. Spre vară le puseră şi pe ele la lucru. Lucru era greu. Făceau damigene de nuele, nuelele trebuiau muiate, iar mâinile lor degerate nu se descurcau bine. Norma era mare; dacă nu reuşeai s'o faci, puteai fi acuzat de sabotaj. Niciodată Domnicu, care văzuse damigene la vii şi prin trenuri cărând vin, îmbrăcate ca de paradă, pentru ca să nu-şi piardă preţiosul conţinut, nu îşi închipuise vreodată cât e de greu şi complicat să le lucrezi rochia şi mai ales să le împleteşti coada. Descoperiră înaintea lui Olivetti poate, lucrul specializat în lanţ. Cele mai îndemânatece făceau toartele, cele mai slabe muiau nuelele. Domnicu făcea capacele. Controlul de calitate era foarte amănunţit.

După puţină vreme, ieşeau în fiecare seară pe uşa atelierului 30 de damigene învelite în nuele şi trecute la recepţie. Se schimbase ceva în viaţa lor. Căzneau cu un scop: o carte poştală, o veste de acasă.

Seara după închiderea lucrului, intrau cărţi în celulă. Citeau orice puteau vedea fără ochelari, care rămăseseră în magazie. Cărţi de autori români şi romane traduse din ruseşte, noua literatură le stătea la dispoziţie. Toate erau scrise într'un stil retoric, ditirambic la adresa regimului; mirosea a lipsă de sinceritate, dacă nu a minciună. Era o artă cu tendinţă, neconvingătoare,

lipsită de talent. Le citeau totuşi, încercând să lupte cu ele în gând, având darul mai mult de a le îndepărta decât de a le convinge de ceace trebuiau să fie convinse. Le vedea strânse în grămezi pe străzi şi arse, mari hecatombe de idei false, nepotrivite oamenilor, pentrucă îi făceau să urască pe alţi oameni şi să-i mintă în mod conştient. Cine ar mai fi putut face treaba aceasta? O generaţie creştea în dialectica marxistă. învăţase să puie placa sloganurilor mincinoase, atunci când avea nevoie de ea, şi nu mai ştia să critice, căci critica mergea într'un singur sens, Sensul interzis era periculos; îţi cerea efortul gândirii şi curaj.

Li se dădea şi hrană trupească în afara celei sufleteşti: 300 gr. de pâine, în loc de 70 gr., drept carne, splină şi burtă, şi în fine salată verde cu cartofi. Se vindecau de scorbut; edemele foamei dispăreau; trăiseră o boală fizică, din care se vindecau prin muncă

/• Boala psihică de care suferea omenirea întreagă era datorită uciderii sufletului omenesc, ignorării unei părţi importante din om. De boala aceasta, molipsitoare probabil, trebuia să sufere întreaga omenire pentru a se imuniza contra ei. Altfel, probabil, nu se putea, căci oamenii şi dintr'o parte şi din cealaltă păreau să facă politica struţului, ascunzându-şi capul în nisip, pentrucă să nu vadă. Estul nu vedea stadiul de robot condiţionat în care se afla şi vestul îşi trăia ultimele clipe de libertate anarhică, drogându-se.

Discuţii lungi în şoaptă, încercări de a nu face nedreptăţi nimănui, o puseră pe Domnicu, a doua din cele 15 câte rămăseseră, în situaţia de a avea o carte poştală în mână, cu dreptul de a cere un pachet. Cui? Unui băiat de 17 ani, care, dacă exista, era desigur un paria ca şi ea, el însă într'adevăr cu singura vină de a se fi născut ca băiatul ei. Trebuia să afle, vroia să aibă siguranţa că există, şi că nu o urăşte definitiv, fie din motive politice fie pentrucă fusese o mamă denaturată. Scrise deci după formulă: «Reuşind să fac norma în muncă, am dreptul să primesc un pachet în greutate de 5 kg. Trimite, te rog, dacă poţi 4 kg. de pâine şi un kg. de marmeladă». Cartea poştală i-a fost restituită de director cu menţiunea că «în afara închisoarei, domnea belşugul; trebuia să ceară portocale, şocolată; necesarul doar îl aveau!» CU moartea în suflet, scrise din nou: «trimiteţi ce aveţi şi ce puteţi»!

Trecu o mă şi neprimind nimic, crezu că totul fusese o glumă macabră, generatoare de speranţe deşarte. Intr'o bună zi, o scoa-

seră pe seară din cameră, cu o faţă de pernă în mşină. Dupăce pachetul a fost cântărit şi ambalajul desfăcut în faţa ei, au început să curgă în faţa de pernă toate bunătăţile din lume, unele peste altele: era ca un dar de Crăciun venit prematur, dar cu atâta întârziere. Mixtură, amestec de şocolată, nuci prăjite şi unt. Mirosea de departe a vitamina B, pentru cine ştia, dar ei nu ştiau. Apoi, slănină, brânză, portocale, bomboane. împreună cu lucrurile, curgeau lacrimi mari în faţa de pernă: înţelesese că bomboanele erau polivitamine şi văzuse, în fund, un portofel. Innăuntru erau şase fotografii. Consiliu mare, dacă să i le dea sau nu. Compromis: i le vor arăta şi apoi vor pleca să întâlnească lucrurile personale în sacul din beci. Printre lacrimi, fără ochelari, văzu un băiat înalt şi slab, care râdea la ea, îşi văzu nepotul, cumnata şi fratele. Iată că el era liber, mama ei lipsea; poate că nu fusese acolo, când făcuseră micile fotografii de amator!

Totul se terminase, iată că strângeau ambalajul. Atunci văzu, vedea mai bine de departe, expediase pachetul D. R. D. şi urma numele. înţelesese şi încpu să plângă în hohote, ca o ţărancă. Iniţialele însemnau doctorand. Nu era desigur doctorand, dar intrase la medicină, visul ei de totdeauna. Băiatul îi realiza toate visurile şi desigur însemna mult mai mult decât noroc. Era condus şi ajutat de supra-natural; altfel chestiunea nu era de înţeles.

Stăpânirea nu mai înţelegea nimic! «In loc să te bucuri?» Plânse până la uşa celulei, se opri, îşi şterse lacrimile; prestigiul trebuia păstrat şi piesa jucată până la capăt.

Pachetul fu împărţit frăţeşte, se termină repede, dar Domnicu trebui să mai facă norma de mai multe ori, nu putea refuza lucrul acesta, celora care de 16 ani nu văzuseră portocale.

Mama ei murise de mult, trei luni dupăce amândoi copiii ei dispăruseră. Povestea ei a aflat-o, când a văzut un vas cu flori lângă o fotografie.

Fiecare pachet constituia şi o victorie şi un chin, victorie asupra organismelor complect detracate şi un chin la gândul sacrificiului pe care şi-1 impuneau cei de-acasă, ca să facă faţă acestui talent manual nou descoperit.

^- Li se făceau lecţii politice. O naţie întreagă învăţa să papagalicească noţiuni abstracte, pe care puţini le înţeleg, cerând în schimb dreptul de a le discuta. Li se proectau filme de propagandă. Nu vroia să facă politică şi nici nu făcuse niciodată; ştia însă că politicul primează peste tot. Această politică, care era obligată

acum să o înveţe, prezentă de aproape 20 de ani în viaţa depe stradă, crezuse că poate să dăinue, ignorându-o. Iată politica dăduse peste ea, ca un vălătuc, zdrobind-o, iar acum i se strecura ca un şarpe în sân, îngheţându-i sufletul.

Erau seminare; nu se distinse nimeni; scriitorii, plimbaţi în lanţuri prin ţară, ca să admire realizările cu care nu mai erau la curent, fură obligaţi să scrie. Era ca o hârtie de prins muşte : mierea pe care ar fi pus-o în scris trebuia să atragă nu muşte, ci urşi de departe în capcane. Nimeni nu-i condamnau pe cei ce scriau; era de altfel pentru uzul străinătăţii. In ţară se bănuia că nu mai există germenul naţionalismului de dreapta; fusese stârpit.

De data asta era bine să fii femeie; nu insistau prea mult. Lor li se citeau articole de scriitori talentaţi şi pocăiţi, care, de altfel, îşi publicaseră ultimele articole. Se zvonea că pleacă politicele ! Ce putea gândi o femee care intrase la 21 de ani şi acum avea 38! Frica de necunoscut, de data asta, de această libertate îngrădită, te făcea să regreţi viaţa dirijată, pe care o trăiai. Ţi-era frică de mizeria altora, pe care o vei vedea neapărat, de morţi pe care îi vei plânge după ani, de incompetenţa cu care va trebui să ajuţi pe cei eventual mai slabi decât tine. Toată ideaţia despre o eventuală nouă stare se limita la o cheie cu care ai fi putut singur să-ţi încui odaia, sau să o laşi descuiată.

Intr'o noapte uşa celulei se deschise. Era ceva cu totul ilegal, căci miliţianca depe sală nu putea deschide decât în prezenţa ofiţerului de serviciu. O ardeleancă tânără, destul de nouă în meserie, o scoase pe Domnicu pe sală şi a aşezat-o în faţa unei oglinzi. Nu se văzuse în oglindă de aproape 6 ani. Din oglindă o privea 0 babă, o persoană străină, cu părul complect alb şi ciufulit, cu dinţii negri şi cariaţi, cu ochii speriaţi şi tulburi, ca o apă moartă. Miliţianca a luat un foarfece şi i-a tăiat părul care până atunci fusese tăiat cu cioburi de sticlă. Scurt, scurt de tot. Un băiat cu părul scurt şi alb era altceva decât o vrăjitoare .Să găseşti în închi sorile Măriei Theresa, o fată care să vrea să se distreze într'o noapte de gardă, era ceva neobişnuit şi cald, aşa că lui Domnicu 1 se aprinseră ochii în oglindă.

In iarnă venise să-i mai facă o vizită «Neagra». Venea să vadă dacă recondiţionarea acestei înrăite era pe calea cea bună, eventual dacă se gândise serios la propunerea ei şi dacă era gata să o accepte ! Nu se purtă nici frumos şi nici abil de data aceasta. Ii mulţumi

cari ajutase băiatul să intre la medicină, lucru pe care nu trebuia să-l ştie în niciun chip. Plecă furioasă ca să facă uri raport că deţinutele aveau legături necunoscute cu exteriorul.

Ar fi trebuit să-i spue că admiră colectivizarea, blocurile-căzărmi dela mahalale, care înlocuiseră căsuţele cu flori şi pomii fructiferi, industrializarea care fabrica mai mult decât putea înghiţi şi mai prost decât cerea competivitatea pe piaţa mondială. Să admire tehnicitatea la care se ajunsese fără ajutor străin, decât cel al marei noastre aliate, căci era adevărat că orice tânăr scăpat peste graniţă la specializare, nu se mai întorcea. Din ţara care progresa nu pleca nimeni şi ar fi venit oricine; acum ar fi plecat toţi «dela Vlădică până la opincă».

Nu-i spusese nicio minciună şi astfel, ca un cozonac, dosarul ei crescu!

împletind coşuri şi gândindu-se acasă, nu prea ştiau pe ce lume trăiesc. Lucrau acum mecanic şi ochii li se stingeau lipsiţi de curiositatea noului, la fel cu ochii muncitorilor condamnaţi la lucrul în lanţ.

Trăind în minuni, credea în minuni!

In ziua de 6 Mai 1964, au eliberat dela Oradea ultimul lot de deţinute politice, dându-le ca dovadă un bilet în care se arăta că timp de aproape şase ani fuseseră funcţionare ale Ministerului de Interne: asta ca să poată avea continuitate în muncă!

Mulţumise Domnului că i se terminase încercarea, ceruse curaj pentru ce-i mai rezerva viaţa şi puterea de a vorbi oamenilor astfel ca să se facă înţeleasă în orice împrejurare ar fi.

In 6 Mai 1964, plecară, cu trenul plătit cu banii câştigaţi la muncă. Singure, fără pază; puteau merge oricând la closet şi nu le venea să creadă! In ziua de 7 Mai, pela 12, intra pe poarta casei. O vecină recunoscându-o cu greu, îi deschise uşa: toţi erau la muncă. Casa era la fel, puţin mai bătrână şi mai săracă şi ea. Observă că în camera ei stăteau oameni necunoscuţi.

Băiatul dormea pe refugiul scării. Patul era nestrâns şi în el era volumul de Microbiologie. Lângă pat, pe o măsuţă, fotografia mamei ei şi un vas de flori mici. Mama murise la 24 Martie 1959: trei luni după ce-i dispăruseră copiii. Sigur n'ar fi vrut să moară. Avea de data asta o misiune sfântă: trebuia să-şi îngrijească

nepoţii. Tata, cel puţin, murise în casa lui. Pe ea o trimeseseră lângă o Regie, într'o fostă magazie de pâine, complet nelocuîbilă ; rămăseseră în ea numai şoarecii. Mareşalul voise să-i naţionalizeze casa, pe motiv că nu e ariană; comuniştii i-o luaseră pe motiv că un punct strategic, aşezat în directa vecinătate a pieţii parăzilor, nu putea fi stăpânit de reacţionari.

Mama îşi găsise dragostea, acum la bătrâneţe, dragostea cea adevărată, care dă totul fără să ceară nimic în schimb, în băieţelul care-i asculta poveştile seară de seară. In ziua când se împlineau 9 ani dela moartea tatei, mama se culcă obosită şi nu se mai sculă. Era singură, cu copalul în casă, înnebunit văzând că nu răspunde la strigătele lui. O transportă la spital, explicând că fiind mamă de doctor, trebuia îngrijită cu multă atenţie. Era disperat. Dimineaţa mama murise! O înmormântare săracă. Dricarul a trecut pela cârciumă ca să prindă curaj; un băieţel se agăţa de sicriu. îşi vânduse bocancii ca să cumpere flori pentru mormânt.

Ce s'a mai petrecut pe urmă în sufletul lui, nimeni n'a putut şti; învăţase să-şi ascundă durerile. Un vas de flori mici, dar proaspete, lângă un portret, asta e ce rămâne de obiceiu din cei plecaţi, dar unii nu mor niciodată, fiind prezenţi în sufletul celor care i-au îndrăgit, mărturisiţi şi povestiţi generaţiilor viitoare de nepoţi...

Deschise larg geamurile, puse aşternuturile în apă, şi începu să mătură: prin casă se mişca o băbuţă în căutarea unui punct fix în univers, plângându-şi morţii. Cu încetul casa se umplea; nimeni n'o cunoştea din primul moment. O armată de detectivi amatori alergau să-i găsească băiatul.

Lăsase în casă un copil grăsuţ şi speriat; în uşă apăru un tânăr înalt şi subţire, înbrăcat corect, sigur pe el. Era frumos, părea să fie chiar băiatul ei. Se gândi un moment la ce vedea el! ?

Mult timp a căutat pe stradă un copil de 13 ani, care să semene cu cel pe care-1 pierduse: acela avea nevoie de ea, avusese ochii deschişi pe ea şi pentru el ea reprezenta totul, dela laptele pe care4 băuse până la bicicleta cu care se credea mare. Acest tânăr care o aşteptase, şi probabil o judecase aspru, era un ocrotitor, un domn important, care vroia să o ajute, având şi dreptul să o judece.

Cât era de rănit sufletul lui şi câtă ură adunase zi de zi, odată cu avalanşa de nedreptăţi, cărora le făcea faţă, ea nu putea nici

să bănuie, acum când fiecare plângea în colţul lui, în singurătatea lui; el poate că ar fi vrut ca ea să fi făcut compromisuri pentru el, iar ea, absentă, ar fi vrut să-l ţină în loc din desvoltarea lui năvalnică.

***

Ultimul lucru pe care îl văzu în vis fu îmbrăcămintea cea nouă pe care i-o cumpărase cu bani munciţi de el, atunci când venise în zdrenţe mucegăite dela închisoare.

Mai avea puţin şi totul avea să se termine. Poate că nu fusese un ideal de mamă, cum nu fusese un ideal de soţie, nici pe departe. Poate că între ei fusese legătura animalică care se stabileşte între orice mamă şi puiul ei, când îi dă să sugă. Un doctor vestit brodase pe tema aceasta poveşti care căpătaseră oarecare credibilitate, deşi ei îi păreau vulgare. Ea îl adorase încă înainte de a se naşte, când o bătea cu picioruşele în burtă ca să-i aducă aminte că există. Semăna leit cu cel pe care-l visase şi din momentul când s'a născut, fusese fericirea şi norocul ei; dar nu şi ea a lui! Ar fi vrut să-şi ceară iertare acum dela Dumnezeu şi dela el. Dela Dumnezeu pentru că-şi iubise mai mult băiatul decât pe El; dela el, pentrucă nu-l iubise deajuns.

Poate moartă o va putea idealiza: e bine totuşi să mori la timp.Cât eşti în viaţă şi ai cât de puţin humor, rişti să faci pozne!

***

Oxigen sub presiune, îngrijirea eşearelor, bătăi pe spate, încetarea ralului tracheal. îşi luă cu încetul rămas bun dela băiat, din ochi. Obosise vorbind şi nu vroia ca el să observe. Ultima ei noapte nu-i mai aparţinea lui! Era noaptea îngerilor. Erau cei de dincolo, de care îi era dor şi pe care spera să-i revadă. Pusese oare demnă de ei? Toată încercarea ei de curaj era mai degrabă un test de rezistenţă. îşi trăise viaţa din plin şi acum vroia să ceară iertare, ca fiul risipitor.

Avea un bagaj cam uşor pentru marea călătorie. Cine va mărturisi pentru ea, în faţa Tronului Ceresc? Poate mai mulţi decât în faţa unui tribunal militar, dar desigur nu destui!

Ursitoarea nemiloasă îi dăduse un dar: să vindece boala! Era uneori suficient să o atingă cu mâna, ca o vrajă, ca un exorcism, şi boala întră speriată, să zicem, în turma de porci!

In schimb trebuia să dea totul: dragoste, prietenie, bunuri pământeşti. Oare nu i se dăduse prea mult?

Oare Sfinţii Cosma şi Damian, Sfinţii Doctori fără arginţi, care o condamnaseră să trăiască din darul ursitoarelor, nu fuseseră nedrepţi cu ea, care dorea doar patru pereţi într'un spital şi gărzi permanente?

Idealul e bine să fie cât mai departe pentru ca să nu poată fi atins. Idealul ei era atât de modest, încât nu 1-a ajuns; acun nici nu-i mai vedea pierdut, cum era, în cosmos!

«*

Iat-o şi pe Constanţa cu injecţiile! Venia noaptea de iarnă neagră şi îngheţată!

Ce repede mersese totul!

Iată că ajunsese în ziua nunţii ei şi avea 22 de ani.

Raport de gardă al sorii Constanţa:

In noaptea de 9-10 Februarie, doctoriţa cu «polinevrită ascendentă» a fost într'o stare gravă .Spre dimineaţă s'a sufocat. După-cum bine ştiţi, respiratorul era ocupat şi ştiind că nu poate face nimic, nu 1-a mai deranjat pe domnul doctor de gardă. In ultimele ore, a delirat; părea că vrea să stau mai mult lângă ea şi am stat.

Constanţa, soră de gardă la serviciul de reanimare şi terapie intensivă.

Ceaţă şi nori negri se vălătucesc peste lac. E un lac mare, poate Razelm, poate Bâlea, un lac tăiat în felii de culoarea norilor care se uită în el.

Picături de ploaie pică într'una din felii, cea mai neagră! Maşină de scris cu clape care mişcă în tăcere fără să imprime nimic: totul se şterge pe loc.

Ar putea fi şi clape de pian mecanic, care sar, fără să se audă decât muzica continuă a vântului.

O catedrală mare se scutură în vânt, poate fi San Marc la Veneţia dar nu se simte mirosul canalului, sau Notre-Dame la Paris, dar e prea mare liniştea. Din pomii din jur cad frunze moarte, din catedrala scuturată de vânt cad porumbei.

Porumbei i păcii cad morţi pe caldarâmul indiferent; se aude

clar fâlfâit de aripi şi ei sunt morţi.

Bijuterii de aur, pietre preţioase, smaragde, rubine, desenează conturul unei femei: cercei în urechi, parură în păr, colier la gât brăţări şi inele pe mâini: totul scânteiază şi luceşte.

E numai conturul, în locul femeii e un gol!

VI. MAREA ÎNTÂLNIRE

Totul începea în vara anului 1932.

Domnicu se trezi pe dealul dintre Văratic şi Bălţăteşti. Stătea culcată cu faţa în sus, în iarba înaltă, mătăsoasă şi parfumată a Moldovei. Sub dânsa iarba mişuna de viaţă: lăcuste, greieri, furnici, alergau după treburi. Deasupra cerul, aproape răsturnat ca un uriaş clopot.

Vara era plină de sunet şi lumină! Greierii şi cosaşii umpleau văzduhul de vuiet, se auzeau tălăngile de vaci şi clopotele celor trei Biserici ale Mănăstirei Văratec, chemând pe rând credincioşii la slujbă. Intâiu se *auzea,* toaca bătută de sora Glafira, într'o dungă, pe scândura lucioasă, cu ciocanele de lemn; apoi porneau să sune clopotele mici, repede, şi în urmă clopotul cel mare, sunând rar şi convingător începutul Proscomidiei.

Era Duminecă. Plină de viaţă şi cu puteri noi nu se gândea la nimic. Plecase peste deal, spre băi, să facă o vizită bunicei, pe care n'o cunoscuse niciodată, fosta proprietară a Bălţăteştilor, îngropată în cimitirul din sat. Murise la vârsta de 40 de ani, din naştere. Copilul trăise pe mâini streine, era unchiul ei, pe care aprope nu-1 cunoştea. Pe bunică o cunoştea însă bine din fotografii şi din poveşti; avea ideea că un fir nevăzut le lega dincolo de generaţii şi de moarte. Pusese o femeie frumoasă şi iubită.

Porni încet la vale. In drum adună un buchet de sulfină şi de margarete, ca să-i împodobească locul de veci cu darul câmpului. In cimitir o cruce de lemn bătrână, pe care se mai putea citi: «Roaba lui Dumnezeu Aneta... odihnească în pace». Se aşează pe marginea de ciment a gropii, pentru a asculta ce-i spunea după atâta amar de vreme mama tatălui ei din adâncuri... O albină

zumzăia în sulfină. In cimitir liniştea te face să-ţi auzi bătăile inimii.

O vedea coborînd din cupeu, dupăce lacheul îi coborîse scara. Innaltă, subţire, elegantă, făcea câţiva paşi pe jos, dealungul cimitirului, pe colină. Seara avea să deschidă balul băilor, la braţul soţului ei de-al doilea, doctorul, care acum era îngropat lângă ea. Lumi apuse pentru totdeauna!

Aprinse două lumânări de ceară şi le înfipse între flori. Ardeau răspândind un miros de cucernicie. Apoi începu să-i povestească bunicii viaţa ei de până atunci. Era puţin desorientată. In timp ce întreţinea acest dialog tăcut între viaţă şi moarte, lumânările se stingeau fumegând. I se părea că şi acel mormânt nu era ca altele, căci dedesubt nu zăcea o bunică, ci o mamă în floarea vârstei, aducând pe lume un copil.

Urcă dealul înapoi spre mănăstire. Venise la maici ca să fie cât mai singură şi să poată învăţa pentru concursul de internat. Era în anul V la Medicină, externă la spital, după un concurs greu. Venise cu trenul dela Bucureşti la Paşcani, cu un geamantan plin de cărţi, peste care aruncase două rochiţe de vară. Geamantanul era greu de mişcat din loc. In gară o aştepta vizitiul, cunoscut de mulţi ani. Era un ovreiaş slab, o caracudă, cum spuneau coreligionarii lui, unui evreu care nu a reuşit în afaceri. Mâna un cal jigărit ca şi el, înhămat la o trăsurică cu coviltir. Pornind încet spre Târgu-Neamţ, căci nici n'ar fi putut să se grăbească, vizitiul se întoarse spre călătoare, vroind să mai ştie ce se întâmplă pe lume. Cum se mai îngrijesc bolile şi dacă în Capitală lumea mai sufere de boala care se chiamă «antisemitism». In judeţul Neamţ se cuibărise nişte huligani, care vroiau să pună în spatele poporului ales toate păcatele de care suferă ţara».

—Dece nu pleci Iţic în ţara ta, dacă spui că aici e aşa de rău?

—«Vai de mine, duducuţă, cine a spus că aici e rău? Ţara binecuvântată de Dumnezeu, unde poate încăpea şi un jidan ca mine»!

Intraseră în Târgul care fusese leagănul copilăriei lui Ion al lui Nica a Petrei, străjuit de bătrâna cetate a Neamţului, cuib de vulturi pe o stâncă neagră. Din pietrele cetăţii, îşi duraseră ovreii din oraş case măreţe, înconjurate cu grădini parfumate. Vedeai elevi de rabini cu perciuni ondulaţi, ieşind de sub pălăriile rituale, mergând spre Sinagogă. Puteai deveni antisemit, gândindu-te la această stranie simbioză Român-Evreu, uniţi vag prin

interese de moment; dar, vai, mai era şi Iţic cu mârţoaga lui, înnotând amândoi prin praful drumului spre Mănăstire.

Trăsese la Maica Oşlobanu, la capătul satului dinspre munte. Maica avea două surori tinere care o serveau. In cerdac se putea învăţa. Surorile făceau mâncare moldovenească, cu ierburi necunoscute la oraş. Era atâta linişte!

In atmosfera de muncă şi sfinţenie în care se scălda, apăru, ca un drac împeliţat, vărul Maicii, Gheorghită, care ca şi Nica a Petrei, se ţinea numai de şotii, nelăsând maicile în pace. O scoase şi pe Domnicu la plimbare şi la căţărat pe munţi.

In acea Duminecă dimineaţa, care apoi se sfârşise în cimitir, au pornit amândoi cu noaptea în cap ca să vadă răsăritul soarelui depe Ciungi. Cam depe astfel de colină, Descălicătorii Moldovei, Voevozii maramureşeni, văzură câmpia bogată la picioarele lor şi porniră să o stăpânească. Plecară cam pela trei dimineaţa, după slujba de Mânecândă, care începea la 12 noaptea cu toaca.

«Binecuvântează Măicuţă», ((Domnul să te binecuvinteze». Era noaptea dinaintea lunii pline, potecile pădurii străluceau şi ei urcau încet, în linişte, ca să nu turbure vraja de care părea cuprinsă firea. Se înşirau drumeagurile în urma lor, ca panglici de mătase lucitoare, străjuite de întunecimea brazilor. Ascultau povestea codrului moldovenesc, care de secole ascundea fugarii satelor, în faţa năvălirilor barbare. Codrul cânta noaptea doinele haiducilor şi fluerul ciobanilor. Ţară mândră şi frumoasă, toţi vecinii te-au râvnit şi hăituit!

Ascultau murmurul frunzelor în lumina lunii, când deodată vântul înălţimilor îi aruncă pe culme. Intâiu văzură soarele, norii cei mai de sus, apoi porni ca un vuiet cântecul de laudă al păsărelelor şi atunci Ceahlăul se îmbrobodi în auroră. Muntele sfânt al Dacilor! In vârful lui, zeul lor, Zamolxe, îşi avea poate cuibul între stânci. Văzuse răsărituri de soare depe Omul, unul din cele mai înalte vârfuri ale ţării, dar niciunul nu putea egala simfonia de culori ce se juca în faţa ei, poate pentrucă toate orizonturile erau mai aproape, poate pentrucă Tara Moldovei e mai caldă, mai blândă, mai aproape de sufletul omului. Toată pădurea se trezise. Serbarea ridicării globului de foc deasupra orizontului era însoţită de strigăte de bucurie: o zi nouă se năştea pe pământ, firea lăuda pe Creatorul armoniilor cosmice.

Panaghia, stânca-fecloară, se aprinse pe Ceahlău. Fusese prefăcută în piatră ca să fie apărata de sclavie. Pentru fecioara

împietrită depe Ceahlău, prefacerea nu fusese o pedeapsă ca pentru femeia lui Loth. Liberă în soare şi în ploi, îşi înalţă mândră capul în legendă.

Pe drumul de întoarcere, totul se amesteca în capul lui Domnicu, viaţă, libertate, moarte! Atunci îi încolţi ideea de'a merge către origini: vizita în cimitir. In fond voia să dea puţin din bucuriile trăite pe înălţimi, morţilor din vale. Se simţea bogată, voia să dăruiască tuturor frumuseţea lumii, care i se dăruise ei în acea dimineaţă neuitată.

Era brad în pădure, pe care-l va tăia securea, era spin lângă drum şi era şi ((trandafir de pe cetate, trandafir frumos», era nisip pe plaja fiartă de soare şi era iarbă în calea călătorilor, era toate astea sau va deveni toate astea şi încă mai mult pe pământul scăldat de rouă şi sânge.

Era şuvoi de munte primăvara şi era mare lină mângâiată de soare, era lumină de vară şi era întunericul necunoaşterii, era fulger şi trăsnet, dar în ea cântau finalurile de simfonii beethoveniene şi ameţită de dragoste şi viaţă, nu vroia în ruptul capului să dăruiască toate aceste comori ascunse unui singur om.

Atunci auzi pentru întâia oară un cuc întârziat cântând în pădure. Cucul cânta în dreapta ei şi asta însemna, în credinţa populară, dragoste. Nu avea timp de dragoste, de marea dragoste. Părea că-i înstrăinează viaţa. Ii era frica *de* ea, părând a fi amestecată cu durere şi moarte. Destinul ei era să îngrijească bolnavi, să-i iubească şi să le poarte bine de grije; nu trebuia să aibă o viaţă personală. Incompatibilitate totală de situaţii. Nu voia să sufere nici ea şi nici să facă pe alţii să sufere. La învăţătură, deci. ((Fiziologia celulei renale». Iată un lucru care te împiedeca să sbori după gustul tău: ştiinţă pură, experienţa, analiza, sinteza, tehnica, precizie, aceste preocupări eliminau visele rău făcătoare.

Seara, peste cerdacul înflorit cu muşcate, Gheorghiţă îşi făcea drum de taină. O invitase să meargă cu ella bal, la Bălţăteşti. Cât de cât o mică găteală. Deşi nu avea chef de bal, nu voia să-1 refuze. Putea să-i spue că era obosită, că mai făcuse odată drumul peste deal şi că nu avea nici rochie potrivită. Dar toate aceste îndoeli s'au spulberat când o anunţă că «vine un ziarist cu maşina să ne ia».

Pela ora 9 seara întră într'o maşină plină de bărbaţi necunoscuţi. Nicio prezentare. Gheorghiţă stătea lângă şofer şi făcea planuri pentru campania de distracţie.

Din fundul maşinii, se auzi o voce care părea că vine dela un jerseu de lână proaspăt, spălată: «Domnişoară, aţi auzit sunetul clopotelor Mănăstirii Neamţ într'o noapte cu lună plină')? A dat un răspuns care mergea alături de întrebare. Ceilalţi tăceau. Maşina alerga prin livezi de fân cosit. Jerseul continua să discute cu dânsa despre Arghezi, Flori de mucegai, abia apărute, Cuvinte Potrivite, carte de căpătâiu. Când coborîră, se examinară în tăcere. Ea văzu un băiat blond, fără vârstă, înalt, slab, cu ochi albaştri, cari zâmbeau amuzaţi. Cine ştie ce văzu el: fata cu rochie înflorită era bună de joacă; deci dansară împreună, în timp ce compania se distra, amintindu-le că nu veniseră singuri. Spre dimineaţă s'au despărţit în faţa cerdacului cu muşcate, fără să se gândească că se vor mai întâlni vreodată.

Se apropia sfârşitul vacanţelor dela Văratec. Ultima săptămână a petrecut-o cu bunica dela Iaşi, cu mătuşile şi cu verişorii mai mici. Dar înainte de a se despărţi de sfinţenia Moldovei, a plecat spre pădure, cale de două ceasuri, la Mănăstirea Agapia. Se adunase lume multă în acea dimineaţă de August limpede, transparentă, plină de parfumul şi muzica pădurii. Erau poftiţi la masă de Maica Irina, stareţa Mănăstirii. Nu se grăbeau, căutau smeură, fragi şi ciuperci printre frunzele căzute de ani.

Pela mijlocul drumului, apăru în faţă din cine ştie ce hăţiş băiatul cu jerseul, pe care nici nu ştia cum îl chiamă. Avea în mână pe «Gog», pe care i-1 promisese mai în glumă mai în serios, la bal. Bine înţeles că Maica Irina, ospitalieră, 1-a primit şi pe el Ia masă. Nu degeaba era boieroaică de viţă şi mătuşa lui Gheorghiţă, care o amuza cu cuvioşia lui ad-hoc.

După masă vizitară Mănăstirea: picturile lui Grigorescu le umplură sufletul de lumină, iar icoanele bătute în argint cu ciocanele erau lucrate de unchiul ei din Iaşi, fratele bunicului mort, care făcuse cu acelaşi meşteşug şi racla Sfintei Paraschiva dela Trei Ierarhi.

Spre seară se întorseseră cu toţii, înghesuiţi, într'o trăsurică, la Mănăstirea Văratec. Nu putea nega că băiatul blond, cu cămaşa albastră şi un pulovăr alb, proaspăt spălat, nu era cineva: ştia de toate, muzică, pictură, literatură; vorbea frumos, avea darul vorbei şi părea mult prea serios pentru viaţa ce-o petrecuse în vacanţei* mănăstireşti. Nu ştia nici cum se numeşte. Ce-a putut afla, era că pentru întâia oară trecuse Milcovul. Venise să^şi îngrijească,, o pleurezie căpătată în primăvară.

Zilele treceau ca un vârtej la Iaşi. Nepoata - studentă era iubită. Bunica înţelegea toate lucrurile care se schimbau, îşi aducea aminte de focul în care ard tinerii, de graba şi intoleranţa lor. Seara citea pe «Gog» şi-i plăcea. In ziua de 31 August, lua' trenul spre Bucureşti. Ajunsese în ultimul moment şi îsi aruncă bagajele din mersul trenului, având un ajutor neaşteptat: stăpânul lui «Gog» umbla după carte pela Iaşi! Dormise la un hotel cu ploşniţe. Asta ca pedeapsă că spunea minciuni: ar fi avut treburi urgente pela Iaşi. In ultima zi de vacanţă, 31 August, o aşteptase să apară la toate trenurile. îşi urca bagajele în tren şi văzând că nu mai vine, şi le dădea iar jos şi aşa cu toate trenurile ce plecau spre Bucureşti în această zi. (Adevăruri aflate după ani.)

Trenul era tixit. O invită în vagonul restaurant. Luară o cafea şi apoi începură să discute despre «Gog» şi Reiner Măria Rilke, despre munţii Moldovei şi despre rolul omului pe pământ. Timpul trecea fără să-şi dea seama. Trenul se apropia de Bucureşti. Mama n'ar fi acceptat în niciun caz să o vadă coborînd cu **un domn** strein din vagon-restaurant. S'au despărţit înainte de Chitila, fără ca să ştie cine este el şi nici el prea multe despre ea. Erau doi oameni întâlniţi la răscruce de drum. Plecau fiecare spre destinul lui, poate departe şi pentru totdeauna. In multe se înţeleseseră şi în multe, nu.

Domnicu lucra de o lună ca externă la Colţea. Profesor era Nanu-Muscel, iar secundar, fostul ei examinator dela externat, un om pe care îl socotea un sumum în toate forţele spiritului: cultură, imaginaţie, diagnostic. Dădea medicinei un gust academic şi plin de sensuri noi. Vedea cazuri şi nu boli, învăţai dela el nu carte, ci un sistem de a gândi; în fond asta ar trebui să se dea studenţilor, căci medicina se găseşte şi în cărţi.

Intr'o dimineaţă, pela orele 11, tocmai se terminase vizita în sală; îmbrăcată în halat alb, dădu cu ochii de băiatul dela bal, dela Agapia, din tren. O găsise, deşi nu-i dăduse nicio adresă. Prin doctori prieteni, cu puţinele date ce le avea, îi dăduse totuşi de urmă, dar după o lună de căutare. Ea aproape îl uitase. A primit cartea lui Edgar Allan Poe, pe care i-o adusese, şi o invitaţie la film pentru după masă. Au ieşit împreună din spital şi s'au cufundat într'o librărie, pe timpul acela plină de oameni care răs-

foiau cărţi. Se interesa de toate, poezii, romane, dar mult mai târziu a înţeles ea că pe el îl interesa în primul rând felul în care pot fi guvernaţi oamenii, păstrându-le tradiţia şi învăţându-i mândria naţională şi adevărul.

O găsise cu greu. Nu părea hotărît s'o mai piardă. încerca să se substituie intereselor ei. înţelesese că purta o luptă care avea să-i aducă stăpânirea meseriei şi independenţa; se mulţumea cu puţin. Pentru el însă momentele prezente erau cruciale în viaţă. Nu povestea nimic. Hotărîrile avea să şi le ia singur. îşi lucra teza de doctorat asupra «Fascismului». Nu putea bănui atunci că şi subiectul avea să fie pus la zid mai târziu şi munca lui privită ca o otravă pentru suflete.

Se plimbau uneori prin mahalele bucureştene, către seară. Aflase câte ceva din povestea vieţii lui. De mic se jucase în ţărână cu picioarele goale. Fusese copil de oameni săraci. Mama lui spăla rufe, iar tatăl muncea pe undeva. Tatăl era oltean şi deseori îşi uita de casă şi petrecea cu prietenii. Căsuţa din dealul Cotrocenilor, cu pământ drept pardoseală, era făcută din datorii şi din economiile mamei, neştiute de nimeni. Mama lui era o ardeleancă vajnică, fată de preot din Ardeal, căruia Ungurii îi scoseseră ochii. La 18 ani, ascunsă în fundul unei căruţe, veni să-şi caute libertatea dincoace de munţi, trecând graniţa între provincii care nu-şi găsiseră încă întregirea.

Avea două fete şi doi băieţi. Pe fete le măritase de tinere şi pe băieţi îi ajutase să înveţe carte, în măsura în care se ajutau şi singuri. In viaţa ei muncită, nu citise decât o singură carte : Biblia, pe care însă o şi trăia. îşi pusese dragostea în băiatul ei cel mic, căruia îi păreau toate înţelese, până şi sufletul ei de mamă, lucru rar înţeles de copii.

Câteodată ploua încet, ploi de toamnă şi mahalaua îşi pierdea mirosul de gaz şi sărăcie, ca să îmbrace mirosul colorat al toamnei. Veneau la biblioaecă,plecau obosiţi de gândit şi cu picioare odihnite să colinde cu capul gol, în ploaie, drumuri de margine, între sat şi oraş.

Călcau pe frunze moarte; povesteau de lucruri vii.

El plecase dela oamenii pe care îi crezuse un timp; îi înşelaseră aşteptările: nu puteau gospodării o ţară, se pierdeau în discuţi sterile. îşi aduseseră din exil un Rege să-i ajute. Oamenii pe care îi servise până atunci, n'ar fi vrut să-1 lase să plece. Erau gata să facă sacrificii, ca prin cinstea unuia să păstreze credibilitatea

tuturor: poate i-ar fi plăcut să studieze fascismul la el acasă? Nu i-ar conveni un loc de consilier cultural la Roma? Dar se întâlnise în Judeţul Neamţ cu «huliganii». II interesau. I se părea că reprezintă aspiraţiile de dreapta ale ţării. Va încerca să-i cunoască mai bine. Simţea că lângă ea, în ploaie şi vânt, păşea o forţă care învingându-şi instinctele, căuta un drum drept pentru generaţia din care făcea parte.

Intr'o bună zi o invită la o plimbare în munţi. La 25 Noembrie, «Vârful cu Dor», îşi serba, odată cu fetele nemăritate, ziua. Cine ştie ce tradiţie de drumeţie patrona serbarea. Era să fie după examen; povestea timpului, deci nu se punea.

Niciodată părinţii ei n'ar fi fost de acord cu o plimbare «prin coclauri» cu un necunoscut. Dar el părea să ţie la plimbarea prin munţi şi ceru să-i cunoască părinţii. Cunoştinţa se dovedi un fiasco total. De unde venea? Cine erau părinţii lui? Ce meserie? Părinţii îşi dăduseră seama că tânărul poseda cunoştinţe cari nu puteau fi comune. Dar în chestiunile practice, totul a rămas nebulos. In orice caz, fata lor nu putea merge nicăiri fără familie!

Totuşi tânărul nu s'a descurajat. Ii trimetea flori. In ziua examenului, care trebuia să-i aducă desăvârşirea în meserie şi independenţă, i-a trimis un buchet mare de tuberose, şi teza lui de doctorat cu dedicaţie. Au continuat să se întâlnească pe stradă, în afară de părinţi. Intr'o zi o pofti să-i facă o vizită la el acasă. Acceptă din dorinţa de a arăta că era emancipată, că era modernă, dar şi cu speranţa că subiectul se va termina. El văzând opoziţia înverşunată a părinţilor, se va resemna şi îşi va îndrepta elanurile tinereţii spre alte obiective.

Era o cameră mobilată, mică, din cartierul Cotroceni. Un foc vesel ardea în sobă. Mirosea a brad, a levanţică şi a cărţi. Au citit împreună pe Rimbaud, Malaparte şi Shure, Afară ningea. In casă era frumos, cu ochii la jăratecul care prin portiţa deschisă a sobei arunca scântei, duduind, sau clipocea gata să se stingă.

Puţin după Crăciun, îi propuse cu toată seriositatea, să se căsătorească. Nu înţelegea deloc ce ar mai fi putut dori şi dece trebuia să se prelungească povestea lor. Propunerea nu-i surâdea. Nu era de măritat. In afară de greutatea cu părinţii, căsătoria i se părea mai mult anihilarea a două personalităţi decât contopirea lor.

Atunci îi explică că el nu renunţase niciun moment la plimbarea lor prin munţi, că era o condiţie absolută pentru realizarea

căsătoriei şi mai mult chiar: actele de căsătorie erau gata! Le scosese din buzunar, cu toate datele inexacte dela data naşterii fetei până la numele părinţilor. Au râs împreună ! Ce alta mai era de făcut! Mult mai târziu a înţeles câtă răbdare avusese cu ea, cum încercase să nu o sperie, să intre în dragoste ca într'un joc de copii fără răspundere, când el era un om care ştia ce vrea, un bărbat format, un bărbat adevărat.

In ziua când au râs cu atâta poftă de actele întocmite de el, era şi ziua lui de naştere. S'a hotărît să-i accepte dorinţa, dar cu o singură condiţie: să-i redea libertatea dacă nu se vor potrivi. Au semnat un act solemn între ei doi, prin care se angajau ca după o lună, din ziua în care vor spune «da» în faţa autorităţii civile, să examineze mersul căsniciei lor şi să tragă consecinţele, în caz negativ. Totul a continuat ca o joacă. S'au distrat de minune! Au semnat angajamentul, s'au legat să nu-1 comunice nimănui. Au aranjat apoi excursia spre locuri înzăpezite.

S'au căsătorit în ziua de 9 Februarie 1933. Veni să o ia dela spital, ca de obiceiu. Plătise căsătoria la clasa a doua, dar, fiindcă avea prieteni, oficiul nu fu celebrat colectiv. Martorii fură luaţi depe stradă, Nu-i cunoştea. Le-au plătit doar o bere ca să bea în cinstea mirilor.

Dupăce totul fu terminat, nici nu şi-a dat seama că purta un alt nume. Totul i se păru o joacă şi alerga repede acasă ca să nu întârzie.

Seara era balul internatului. Părinţii nu ştiau încă nimic. După părerea mamei, era un lucru total lipsit de gust ca să meargă cu un avocat mititel printre doctori. Nu era frumoasă comportarea lui Domnicu faţă de părinţi, dar ei nu pricepeau că era împinsă pe calea destinului ei. Veni să o ia de acasă. Erau tineri sănătoşi şi apariţia bobocilor stângaci a stârnit sensaţie între medici. Povestea lor circula din gură în gură. Tânărul avocat era apreciat şi comentat. Au dansat împreună. Muzica era bună. Nu simţeau că erau obiectul atenţiei generale, pentrucă prietenia şi căsătoria lor aveau dimensiunile lucrurilor neobişnuite şi deci neînţelese.

Se lumină de ziuă când o lăsă la poartă. La 5 după masă, pleca trenul spre Predeal. Când au aflat părinţii că era căsătorită, au reacţionat cu cea mai mare violenţă. In special tatăl era extrem de pornit. Era hotărît să o desmoştenească, să caute căi şi mijloace de anularea căsătoriei. Pela prânz veni în ajutor soţul legal, vă-

zând că nu dă niciun semn de viaţă. Explicaţii, scuze şi, în fine, garanţii că nimeni nu va pierde nimic din această căsătorie.

Seara plecau spre Predeal. Erau orbiţi de lumina zăpezii când au ajuns în staţiune. Imediat se apropie de ei o băbuţă, care semăna cu vrăjitoarea cu fusul, şi le oferi o cameră cu 'foc, destul de departe de lume şi la un preţ convenabil.

Şi-au aprins singuri focul şi a trebuit să-l ţină toată noaptea aprins dacă nu vroiau să îngheţe. Joaca cu focul continua. Focul ştia să se joace. Scântei săreau cu mişcări hiperbolice în toate direcţiile, flăcările pâlpâiau şi lingeau portiţa deschisă, invadând camera şi proiectând umbre pe ziduri.

Noaptea le păru ireală şi departe, când zorii târzii aprinseră munţii deasupra «Văii Cerbului», împletindu-se cu focul din vatră. Şiraguri de diamante străluceau în zăpadă. Stalactite lungi de ghiaţă picurau din streşini, toată valea încremenise într'o frumuseţe albă,, ca să-i primească pe cei cu suflete curate.

După două zile de traiu în lumină, ceţuri se prelinseseră din Ardeal, se sparseră peste Postăvarii şi le înnecară potecile. înspre sud, Omul şi Bucşoiul mai scâteiau în lumină, când suia zăpada depe Timiş spre Predeal. Oricum i-ai fi privit, invizibili în giulgiul îngheţat al morţii albe, sau victorioşi în lumina soarelui de dimineaţă, Carpaţii îşi jucară rolul cu seriositate şi demnitate, primindu-i cu tot fastul lor de iarnă. Urcau poteca spre Diham, prin perdeaua de nea care-i ajunsese din urmă. Se scufundau uneori până în brâu şi ieşlau cu greu la suprafaţă. El mergea înainte. Poteca nu se mai vedea şi câteodată nici el nu mai exista, prins şi dus departe de sarabanda fulgilor de nea. Erau singurii stăpâni ai acestui ţinut îmbrăcat în iarnă, părăsit de oameni, cu animale cuminţi, învelite în pledul alb, animale care-şi sugeau labele în fund de vizuini. II cucereau, cufundându-se în adâncimile lui îngheţate, îl învingeau cu tinereţea şi-1 iubeau cu înţelegerea. Drumul cu Vasia, prin pustiul scrobit şi dantelat, se dovedi o şcoală pentru copii răsfăţaţi. Nu trebuia să vrei sau să ceri ceva, să te plângi sau să te aşezi pe jos şi să nu mai vreai să ieşi la lumină.

Jocul trebuia jucat cinstit, făceai echipă cu el, îşi asuma partea cea mai mare de responsabilitate, aveai siguranţa căpătată cumva metafizic, că mergi pe drumul cel bun, chit că «era drumul cel strâmt şi cu scârbe»; n'ar fi fost cinstit să nu-l ajuţi să iasă la liman.

In serile cu jăratec, înţelesese pentru întâia oară că nu era în niciun caz buricul pământului, că în ordinea umană avea să-şi joace micul ei rol şi depindea numai de ea dacă acest rol va fi bine jucat şi va reprezenta în final ceva positiv. Află că fiecare gest omenesc, oricât de mic, poate avea consecinţe incalculabile pentru un tot ce poartă numele de omenire. In fond, a înţeles că orice mic pion avea partea lui de răspundere în câştigarea partidei binelui contra răului.

El îşi alesese calea. Un român pur, la răscruce de năvălitori, nu putea alege decât calea neamului, pe care mergeau dela un timp nişte tineri îmbrăcaţi în cămaşa botezului fără de frică, cu cinstea şi mândria de a face parte dintre luptătorii ţării.

Or fi fost huliganii lui Iţic cu iapa chioară dela Târgu Neamţ? El ştia că ea se născuse jumătate evreică şi nu-1 interesa. Nimeni dintre prietenii lui nu erau «rasişti», dar toţi se desbrăcaseră de egoism şi căutau să aducă neamul la tradiţiile lui strămoşeşti: dragoste de aproape, curaj, adevăr, cinste în faptă şi în gândire. Pe căi legale? Da, pe căi legale!

Ea nu trebuia să-1 urmeze. Dealtminteri, conform angajamentului luat între ei doi, căsătoria lor se puteea desface cu uşurinţă. Erau liberi ca şi mai înainte. Numai că el nu-şi mai aparţinea cu totul, fiindcă Legiunea «Arhanghelul Mihail» îl primise ca membru şi la bine şi la rău.

Nu putea discuta o problemă pe care nu o cunoştea. Nu observase încă, cu experienţa ei, că «politicul primează)). Ştia doar câteva adevăruri livreşti, în legătură cu afirmaţia că «fiecare ţară îşi are conducerea pe care o merită». Ii părea că în România este ceva în neregulă, dar în niciun caz nu i-ar fi plăcut să trăiască pentru a conduce oameni.

In ziua de 16 Februarie 1933, ziarul cumpărat le adusese ştirea că ceferiştii dela Depoul Griviţa sunt în grevă. Trebuiau să plece. Muncitorii erau manevraţi din afară şi trebuiau lămuriţi; altfel, aveau să fie ucişi pentru idealuri streine!

Aşa se sfârşi călătoria lor de nuntă, căci «politicul prima»!

Până la 9 Martie, când se sfârşea concediul, mai era timp. Stăteau la Cotroceni. Nu spuseseră nimănui că s'au întors. El umbla după treburi misterioase. Avea un cumnat închis cu muncitorii la Ateliere. Mai târziu, un Ministru dădu ordin să se tragă în muncitorii cari ocupau atelierele: victime nenumărate printre cei ce ocupau fabrica şi printre cei care le aduceau printre gratii de

mâncare. Mai târziu, ministrul care dăduse ordin să fie împuşcaţi muncitorii, fu ucis pentru multele lui păcate şi, mult mai târziu, comuniştii revendicară morţii ceferişti. Aşa se scria istoria sub ochii lor, poate chiar ei o scriau sau poate dădeau numai sângele cu care să fie scrisă.

îşi vându «Collet», cartea de medicină pe care învăţase, cumpără un buchet de garoafe dela o florărie şi se duse în deal să-şi cunoască soacra. Ii părea rău că îi luase mult şi nu îi dăduse nimic în schimb. Erau primele flori pe care le căpătase în viaţa ei. Era înaltă şi dreaptă, cu o faţă sbârcită mărunt, în care luceau doi ochi albaştri vioi, ochii lui. Ii fu ruşine să-i spună de povestea căsătoriei lor. Pentru ea căsătoria se înscria în cer. Nu voia să o supere, dar mama lui a înţeles-o. Păreau să-şi ceară iertare reciproc, pentrucă îşi făcuseră cuib în inima aceluiaşi om.

In ziua de 9 Martie 1933, când s'au mutat la «leagăn)), dădură printre cărţi de angajamentul solemn luat cu o lună înainte. Dintr'o privire fu pulverizat şi asvârlit la coş. Nu mai era nevoie de el, căci dragostea îi luase locul, consolidând căsătoria lor. Aveau o cameră frumoasă la şosea, într'o grădină mare, la creşa copiilor abandonaţi. Problemele omenirii de veacuri se resolvau aici, în parfumul de copil mic, care pătrundea până în camera dela etaj. Viaţă şi moarte, omenire şi patrie, dragoste şi ură, pace şi război, până ce se ajungea la prietenie, căreia îi dedeau amândoi totul, tot ce aveau mai bun în ei.

Citeau ca de obiceiu aceeaşi carte, oprindu-se la ce descopereau mai frumos. Perioada lui Johan Boyer, scriitorul norvegian, mai ales pentru «Le prisonnier qui chantait», a fost un timp plin de mulţumire. Era tot aşa de frumos ca Beethoven, cântat de Enescu, bunăoară. In zilele fără gardă la creşă, mergeau la teatru sau la concerte, în locurile rezervate studenţilor. Descoperise gustul muzicii, cu o cultură muzicală insuficientă. Simţea inima părăsindu-şi ritmul, bătând în ritmul muzicii şi reuşind în dedalul partiturilor să găsească drumul nemuritor, pe care mersese creatorul. Mergeau şi la teatru. Compania Bulandra juca Goethe sau Shakespeare, Teatrul Naţional juca pe Carageale şi Alexandri. Căutau frumosul în lume, totdeauna apropiindu-1 şi comparându-1 cu frumosul românesc. Lucruri noi şi vechi căpătau alt înţeles prin binoclul măritor al dragostei. Totul era important, nicio clipă nu trebuia pierdută.

Se împăcaseră cu părinţii. La temelia casei lor, care avea să fie cerută rând pe rând de românizare, pentrucă fusese clădită cu zestrea dată de un ovreiu, şi apoi luată de comunişti, ca fiind cuib legionar, se va găsi, când va fi dărâmată, ca să facă loc vreunui bloc, iscălitura lui Vasile Marin, pusă acolo ca să facă plăcere unor oameni cari aveau simţul proprietăţii. Cu simţul prorietăţii stăteau prost amândoi. Ştiau că e în firea oamenilor să-l aibă, dar ei nu-l aveau, caşicum le-ar fi lipsit pipăitul sau ar fi fost amputaţi de un membru.

Bineînţeles că nu vroiau să impună această boală întregii omeniri ; erau aşa de puţini bolnavi de această imperfecţiune genetică! Aşa de mulţi care o simulau din dorinţi sincere de egalizare, din interes sau din «Volonte de Puissance», încât le era şi ruşine să discute despre «avut».

Duminicile le petreceau egal împărţite între căsuţa din Cotroceni şi casa dela şosea, discutând egal de uşor cu mama ei despre «Proust» şi cu mama lui despre datoria făcută la olteeanul ambulant sau despre predica din ziua aceea la Biserică.

Spre sfârşitul primăverii —erau de patru luni însuraţi— Vasile o întrebă într'o zi dacă ar avea ceva împotrivă dacă şi-ar schimba meseria de jurisconsult, devenind ziarist. Ştia că el scria tot atât de bine cum vorbea. Dar va face faţă la noua meserie? Atunci îmi explică, că nu e vorba de capacitatea lui, ci de altceva: asta înseamnă sărăcie adevărată. Nimeni nu-i va plăti pentru articolele scrise. Vor fi prea crud adevărate ca să facă plăcere cuiva, dar era de extremă importanţă şi minunat i se părea faptul că va putea să scrie şi să tipărească ce va voi el, fără să fie dator nimănui şi fără să fie în slujba nimănui. Va renunţa la camera dela Cotroceni, va mânca la părinţi; acum voia să ştie dacă soţia lui ar fi de acord cu planul lui şi gata să împărtăşească sacrificiile cu el?

O femeie adevărată trebue să ştie să lege un bărbat de pământ, să taie aripi gata să zboare, să împiedice elanuri de nestăpânit, pentru a asigura omenirii continuitatea şi puilor ei bună starea.

Domnicu nu ştia să lege de pământ nimic. Ar fi zburat şi ea bucuros, dacă iar fi crescut aripi; poate că asta însemna că nu era femeie adevărată; în fond era mulţumită cu starea de om. El avea drumul lui trasat de mai înainte şi acest drum îl chema să trăiască «pericolosamente», lângă cei care, pentru el, reprezentau chemarea neamului! Nedorind nimic din lucrurile pe care

el nu i le-ar fi putut da, orice realizare a lui era şi o realizare a ei. Două jumătăţi ce se întâlnesc rar pe lume! Acceptă tot ce hotărîse el.

Erau acuma foarte săraci. Seara îşi împărţeau porţia de mâncare, nu mai mergeau în lume şi căutau să nu afle nimeni de treburile lor. Nu aveau nevoie de compătimirea nimănui, căci erau fericiţi cu viaţa şi preocupările actuale. Din micul lor sacrificiu, apăreau roadele minţii lui, articole de humor şi regret că lucrurile nu erau bine aşezate în ţară.

îşi vândură cărţile la anticar şi din banii adunaţi şi-au pregătit vacanţa de vară. Au pornit cu sacul în spinare pe Valea Teleajenului la Mănăstirea Cheia. In fiecare vale, românii aveau locuri de închinăciune. In jurul Mănăstirii, se orânduise o aşezare omenească, înconjurată de Munţii Buzăului. Au alergat o lună după smeură în vecinătatea urşilor din Valea Berei, s'au căţărat pe stâncile Ciucaşului după Floarea Reginei, au alergat prin livezile cu iarbă parfumată şi împestriţată de margarete.

In realitate erau foarte bogaţi. Din prea plinul lor sufletesc, dăruiau tuturor. Aura luminoasă care îi înconjura nu-i putea lăsa neobservaţi. La căsuţa cu cerdac, cu fân cosit în grămezi, în jurul casei, lume peste lume venea să-i vadă şi să le ceară sfat. Ea dădea sfaturi medicale mamelor cu copii nou născuţi, Vasile le povestea ţăranilor de o ţară neîngrijită şi care are nevoie de grădinari destoinici, de gospodari pricepuţi, cu dragoste de neam şi de lucru bine făcut.

In toamna anului 1933, erau alegeri în România democrată. Legiunea, partid politic, denumită şi Garda de Fier, pusese candidaţi în mai toate judeţele. Fusese o luptă titanică pentru a se aduna banii necesari pentru cauţiunea ce trebuia depusă pentru fiecare candidatură. Soţul ei era jumătate ardelean. Candida în patru judeţe din Transilvania şi trebuia neapărat să ajungă în Parlament. Ştia să vorbească, era bine informat şi cunoştea dedesubturile partidelor politice. Era un «debatteur» parlamentar înnăscut.

Pe Târnave, acolo era locul de origine al mamei lui a dus-o să-i arate satul de unde se trage, şi unchiaşii cu ochi albaştri, fraţii mamei, ţărani români cari rezistaseră zece secole stăpânirii maghiare. Astfel au ajuns şi le Sighişoara, au urcat la cetatea cocoţată pe muchea dealului, cu poarta deschisă spre cimitir. Au trecut pe sub arcadele făcute din case verzi şi roşii, unite pe deasupra

străzilor, şi s'au uitat, de sus, la podurile de peste Târnave. Oraşul era un burg medieval. In vârful cetăţii, un ceas măsura timpul, scoţând păpuşi automate din sfert în sfert de oră. Când bătea ora plină, o muzică cânta, clopotele băteau şi cavalerii medievali înconjurau turnul păzit numai de ei.

Cimitirul nu l-au putut uita niciodată. Pe cruci citeai istoria oraşului: magnaţii unguri şi aici la loc de cinste, iar prostimea valahă mai pela margini, uniţi acuma în moarte şi totuşi duşmani. Părea un oraş adus pe un covor fermecat din străinătate în ţara ciobanilor, un oraş care, probabil, semăna cu Heidelberg, oraş de carte, sau cu Nurnberg, oraş de jucării...

Un val de tineret urca din străfunduri, în democraţia românească. Avea să ceară socoteală guvernanţilor de până atunci de faptele lor: averi adunate peste noapte, alianţe ineficace, vorbărie neînţeleasă de cei mulţi, simulacru de fapte care se destrămau în neant. Bătând dealurile şi podişurile ardeleneşti, soţul ei vorbea de credinţă şi strămoşi, de lupta lor milenară pentru pâine şi dreptate. Devenise cunoscut şi temut. Pregătirea lui politică şi curăţenia lui sufletească, îmbinate într'o legătură încă necunoscută până atunci, dădea roade.

Ardealul, dela Unire, era naţional-ţărănist. Era fieful indiscutabil al lui Iuliu Maniu, omul care adusese un rege din exil, crezând că astfel va putea guverna. Mai târziu va servi de treaptă comuniştilor ca să investească ţara şi îşi va plăti păcatele, murind în închisoarea pe care şi-o clădise singur. Acuma îi fugea terenul de sub picioare, dar liberalii, cari se găseau la putere, erau decişi să împiedece iureşul noii generaţii.

In ziua de 20 Decembrie 1933 erau fixate alegerile. In ziua de 9 Decembrie, Garda de Pier fu disolvată din ordinul primului ministru I. G. Duca. Toţi candidaţii în alegeri ai Legiunii au fost culeşi din locuinţele unde se aflau în propagandă şi închişi la Jilava. Aceasta era democraţia românească. Intre cei arestaţi era şi soţul ei, Vasile Marin.

întâia oară pe drumul Jilavei! Era iarnă grea. Cu piciorul pe o cărăruie abia făcută, se întâlniră femei bătrâne şi tinere, unele mai sărăcuţ îmbrăcate, altele, doamne elegante cu copilaşi de mână, fiecare îşi ducea legăturica sau paneraşul cu mâncare deţinutului nevinovat. Pe drumul nedreptăţii, se recunoşteau toţi cei ce fuseseră cu dragoste alături de lupta dusă de copiii, fraţii şi soţii lor. La o cotitură se căsca înainte, ca o gură imensă de

fiară, care gusta pentru întâia oară sânge şi avea să se înveţe cu el, Fortul Jilava, îngropat în pământ.

La început, Fortul Jilava fusese sortit să apere oraşul, împreună cu alte forturi, aşezate la distanţe egale, pe un cerc cu raza de aproximativ 10 km. Când oraşul din stepă trebui să fie apărat în alt mod, în forturi se depozitară muniţiile vechi, care puteau oricând exploda. Jilava, cu apa curgând pe pereţi, fu transformată apoi în ciupercărie, care era îngrijită de deţinuţi de drept comun.

Nu cunoştea istoria Jilavei, dar din ziua când au ajuns întâia oară sub zidurile ei, a înţeles că reprezintă Bastilia românească şi că până până nu va sări în aer, nu va putea crede într'o schimbare, într'un început de libertate. Aşa a început istoricul acestui fort desafectat, cu legionari închişi aici, pentru a fi speriaţi şi a părăsi credinţele lor absurde. Ziduri groase înconjurau văgăuni, dintre care unele pline cu apă, adăposteau şobolani, şopârle, lipitori, toate adunate ca dintr'adins aici, pentru a impresiona pe ireductibili. Toţi dealtfel erau ireductibili.

In ziua când Domnicu a pătruns cu pennis în regulă la Jilava, piesa alegerilor fusese jucată şi ar fi putut să le dea drumul. Mişcarea lor politică fusese disolvată, ziarele interzise şi nimeni nu mai putea mişca. Sunt unele locuri care trag omul la rău! Din afară închisoarea părea anticameră mortuară a unor piramide, privite în oglindă.

Intrai pe poartă, îţi dădeai bruma de avut la control şi te cuprindea un frig în spate, când auzeai: păturile sunt interzise! Mulţi au fost reţinuţi chiar pentru Sărbătorile Crăciunului şi *chiar dincolo de ele'. Deasupra* groapei din care ieşea «floarea tieretului român» —este adevărat, puţin cam nespălaţi şi neraşi, luaţi aşa pe nepusă masa din toate colţurile ţării— se vedea scris pe frontispiciu, «Fortul Nr. 13». Ce de nenoroc avea să aducă pe capul lor acest Nr. de 13! Nu era superstiţioasă şi nu credea în astfel de prostii, dar câte întâmplări nelămurite o dăduseră deadura prin viaţă!

Starea de spirit a celor închişi era alta. Făceau abstracţie de «vae victis» şi nu-i interesa decât ecoul arestării lor nedrepte în opinea publică. Credeau că poate exista o mişcare de opinie. Ţăranul român nu făcea o politică de curaj. El zicea «aşa o fi» sau «dă», după regiune. Ei ştiau de secole că în codru sălăşluia dreptatea şi refugiul. Nu vroiau să-i sperie pe «domnişori». Le era dragă străduinţa lor, căci aveau băieţii atât dragoste cât şi carte, dar

ar mai fi avut nevoie şi de putere ca să-i ridice şi pe ei, căci altminteri trebuia să se mulţumească cu stăpânirea ce-o au, luând dela capăt proverbul «capul plecat sabia nu-l taie». Pe deţinuţi îi interesa ecoul arestării lor. Dar ecoul nu era prea mare. Nu exista o mişcare de opinie. Mulţi români curajoşi acum tăceau chitic, ca să nu ajungă şi ei acolo unde fuseseră ascunşi cei ce nu plăceau stăpânirii. Era mai uşor să te joci de-a «n'aude, n'a vede, n'a greul pământului şi uşorul vântului».

Imaginile dela Jilava o copleşesc şi astăzi. Copiii îşi întindeau mânuţele ca să-şi oprească taţii să nu se întoarcă sub pământ. Atâta drum, atâta frig, pentru zece minute de vorbitor. Erau anumite fapte îmbucurătoare care le reînviau speranţa. Şeful nu fusese prins şi faptul că li se dăduse dreptul să fie vizitaţi arăta că nu puteau fi făcuţi dispăruţi. Asasinatul politic nu intrase încă în obiceiul stăpânirii!

Oamenii mai erau oameni pe atunci, chiar dacă erau temniceri. Pe cât le permitea regulamentul, făceau mici concesii vizitatorilor şi deţinuţilor, lucru care înviora atmosfera apăsătoare. Veneau familii cu pachete, chiar dacă nu aveau pe nimeni închis in fort, doar cu scopul să ajungă îmbrăcămintea şi mâncarea lor la oricine dintre ei.

Locul rău, Jilava, avea să ajungă mai târziu loc de execuţie, loc de îngropăciune sub var, loc în care intraseră sub pământ speranţele unui neam întreg. In pântecele plin de apă al Jilavei, aveau să putrezească victime şi călăi laolaltă, nu pentrucă stăpânirea ar fi fost dreaptă sau ar fi judecat cu Biblia în mână, condamnând «să cadă de sabie cei ce trăseseră sabia din teacă», ci pentrucă învăţaseră că numai pământul poate închide gura celui care îşi strigă credinţa, iar apoi e poate bine să suprimi şi pe executant, ca să-ţi ştergi urmele paşilor şi ale crimelor. Jilava era acolo, avea nevoie de îngrăşăminte pentru ciuperci, aştepta victime! Nu sosise încă moda doctoriilor turburătoare din răsărit, spitalelor de psihiatrie, care vindecau de nebuina de a merge contra curentului, transformând pe bietul om curajos în deşeu al omenirii.

Dacă istoria ar strânge în braţe numai pe învingători, toţi cei care erau atunci închişi la Jilava, toţi care vor mai fi închişi pentru aceleaşi idei, dealungul anilor, ar fi definitiv daţi uitării, pentrucă n'au fost biruitori. Dar istoria e mai generoasă şi ţara plină de morminte îşi are şi ea locul ei. Aşa, dela un regim la altul, se ajunse la tăvălugul roşu, care trecu peste credinţă, peste cinste,

peste dreptate. «Mişelia e tot ceea învăţat ţara dela guvernarea aşa zisă de stânga, a imperialismului sovietic».

Intorcându-se la firul povestei care se ţesea cu zeci de ani înainte, în Ajunul Crăciunului fuseseră eliberaţi toţi cei închişi, în afară de patru inşi,

trei prieteni şi spionul respectiv şi absolut necesar. Printre cei trei era şi soţul ei, căruia i se făcuse cinstea de a fi socotit periculos! Din această cauză drumul spre Jilava era pustiu de Crăciun, când deţinuţii aveau vorbitor. Mai puţini martori, Crăciunul mai era şi sărbătoare şi oamenii nu-şi pierduseră încă omenia; colonelul îi lăsă singuri într'o cămăruţă lângă poartă. Odaia mirosea a cisme soldăţeşti de iuft. Era o lumină incertă de sfârşit de iarnă. O jumătate de oră! Unele clipe durează mai mult decât altele, unele sbor prea repede, timpul uman nu este de sigur cel marcat de orologii.

In ziua de 29 Decembrie 1933, pela ora două după masă, au fost eliberaţi ultimii deţinuţi dela Jilava. Se trezise cu soţul ei la leagăn. Tot personalul şi colegii s'au oferit să-i ajute cu cea mai mare simpatie. Nu era nevoie de ea, putea să-şi aranjeze ziua cum vroia, evenimentul era prea mare pentru a nu fi sărbătorit!

Intâiu au dat o raită prin oraş, iar seara s'au dus la părinţi. Pela 10 seara când ieşiau dela un cinematograf, un ziarist le comunică că primul ministru fusese ucis în gara Sinaia, cu puţin timp înainte! Telefoane prietenilor să plece de acasă, mama lui anunţată că ar putea să aibă o noapte furtunoasă, iar ei fugari. Ea trebuia să se întoarcă la leagăn, la copiii mici părăsiţi.

In noaptea aceea, mulţi din cei găsiţi pela casele lor dispăruseră pentru totdeauna. Trebuiau date exemple, ca să se descurajeze pentru totdeauna asfel de fapte. In schimb făptaşii, autorii atentatului, se declaraseră prizonieri dela început. Cine le dăduse ordin, când şcoala organizaţiei lor se baza pe disciplină? Deci, şefii sunt responsabili. Fuga după şefi, şi mai ales după şef!

Până când se judecă procesul mişcării în Aprilie 1934, a fost chemată la mai multe interogatorii, pentru a spune unde se ascunde soţul, care nu va figura pe banca acuzării. El se ascundea la Bucureşti şi din când în când venea să o viziteze noaptea la leagăn. Colegii ei încercau să vadă dacă drumul este liber, dacă leagănul nu este păzit, şi săreau gardurile în toate părţile, pentru a atrage asupra lor atenţia eventualilor paznici.

Ca pe vremuri, fugarii se întâlneau în codru.

O liniște mare: putea fi tăiată cu cuțitul; ca într'o peșteră, o peșteră încă verde, pe alocuri ruginea, îmbătrânea, își trăia ultimele clipe... pădurea de anul trecut.

Cu toate simțurile treze, mergeau încet ținându-se de mână, în amurgul de primăvară abia înfrunzită. Din când în când cădeau frunze din copaci; în zbor planat aterizau pe potecă zgâriindu-o ; erau frunze uscate din anii trecuți.

Soarele în apus își arunca săgețile muiate în sânge printre crengile brazilor. Săgețile cădeau peste ei mângâindu-i.

Urcau încet tăcând. Tăcea pădurea, tăceau și ei într un singur gând.

Vârful brazilor intrase în ceață. Ceața îndepărta brazii, creia imagini miraculoase, înnălțându-i. Zdrențe de ceață se învălătuciră în jurul lor și-i înghiți; liniștea devenise de vată.

Mâinile întinse se făceau nevăzute, piciorul învățat nimerea calea.

își aduseră aminte amândoi deodată de «Cruciada Copiiilor de Blaga»! Seara tot citeau amândoi aceeași carte. Poate printr'o cruciadă de copii ar putea fi stăvilită nedreptatea: ei au cel mai mult simțul nedreptății!

Vântul înălțimilor rupse ceața: în golul lăsat de cețuri, la limite dintre întuneric și lumină, își întâlniră prieteni: toți fugarii se întâlneau pe culmi!

Nu știau că aveau să se cufunde în ceață, unul câte unul pentru totdeauna.

Biată rămășiță, ea trebuia să cânte dragostea și durerea prin care trecuseră: urmele care le lăsaseră pe pământ.

Era vrednică să arate că totul nu fusese înzadar, că nu va fi înzadar?

Din filele albe trebuia să răsară pentru veșnicie chemarea lor spre cinste, adevăr și dragoste.

Să îngroape minciuna cei ce nu mai aveau groapă!

Să zăvorască trădarea cei ce fuseseră trădați!

Să reînvie mândria țării lor, care se târâia în noroi, lingând cizme străine.

Să alunge vânzarea și ura dintre frați, cei ce învățaseră în închisori să-și iubească călăii.

Acordă-ţi lira vântule şi cântă povestea haiducilor secolului XX. N'au nume streine şi nici nu vând marfă de import: descăli le-au fost Evanghelia şi cronicarii...

In ajunul procesului celor trei atentatori, care pecetluia dispariţia reală a democraţiei româneşti şi începutul guvernării personale regale, şeful mişcării se predă pentru a fi alături de ceilalţi pe banca acuzaţilor. O mulţime de avocaţi, dintre cei mai cunoscuţi, s'au oferit să-i apere. Teza apărării era că şefii Legiunii sunt streini de atentat şi trebuesc achitaţi. Se dovedi că Nicadorii hotărîseră singuri pedepsirea primului ministru, care, crezând în impunitatea poziţiei lui, călcase toate legile ţării. Mitul Ie dăduse un nume celor care se jucaseră de-a haiducii, încercând să se substituie unei justiţii nevalabile pentru toţi. «Nicadori», un nume făcut din numele lor, dintre cari doi macedoneni, învăţaţi din regiunea lor cu pedepsirea pe loc a mişeilor. Pentru ea şi pentru soţul ei, lucrurile erau de neînţeles: disolvarea mişcării, arestările nedrepte, Jilava, împuşcarea şi apoi noul val de arestări.

In ziua de 5 Aprilie 1934, s'a dat sentinţa Tribunalului Militar al Capitalei: au fost condamnaţi numai cei trei atentatori, iar conducătorii mişcării au fost găsiţi nevinovaţi şi achitaţi. Atmosfera în sală era de delir. Generalii cari făceau parte din completul de judecată au fost consideraţi oameni de curaj şi dreptate!

In 17 Mai 1934, plecau spre Rarău ca să ducă o icoană de mulţumire la schitul aşezat în valea de dincolo de Pietrele Doamnei. Ningea, zăpada mieilor. Erau vreo patru femei cari izbutiseră să învingă frigul şi singurătatea muntelui aflat încă în iarnă. Au ajuns seara şi, la vecernie, cei trei călugări, bucuroşi de oaspeţi, au sfinţit icoana, dar adus drept mulţumită Domnului pentru cumpăna din care scăpaseră. Apoi îi omeniră cu mâncarea de post ce-o aveau. Voci de bărbaţi cântară răspunsurile la Biserică, nu numai la vecernie, ci şi la slujba dela miezul nopţii, siguri că, laudele lor umplând munţii de gloria Celui Răstignit şi înviat din morţi pentru dragostea de oameeni, le vor fi de folos şi lor, cari nu erau decât nişte grăunţe de nisip în Măreţia Creaţiunii.

A doua zi trecând pe sub stâncile ascuţite dela vârf, duceau cu ei un pic din sfinţenia schitului clădit de pustnici bătrâni.

In vara anului 1934, au căutat un capăt de drum spre munte şi au ajuns la Cumpăna, în judeţul Argeş. Găsiseră un adăpost la capătul trenuţului forestier şi porniseră dinspre partea muntenească să cutreere Făgăraşul. Dealungul potecii, spre Piscul Negru, ajunseseră la lacul Capra. Dormiau prin cabane părăsite, prin stâne, pe cetina de brad sau pe scândura goală. Nu cunoşteau locurile până ce nu l-au găsit pe moş Toma, tăind un fluier dintr'o creangă de fag. Dupăce le explică cum merg văile dealungul apelor până la căldările Neagoiului şi Moldoveanului, îi duse pe apa Budei, unde locuia împreună cu mătuşa Ana, într'o căsuţă lângă apă. Mătuşa Ana era moldoveancă. Cum ajunsese în Argeş, să aibă grije de un om îndrăgostit de fire, nu putură afla. S'au mutat pe loc în cerdacul ei, mirosind a busuioc şi au primit din partea lor rost şi îngrijire părintească, sub ochii moşilor, rămaşi fără copii, la bătrâneţe.

Cunoscând potecile de când lumea, Moş Toma i-a dus până la stâna lui Popescu, în căldarea Neagoiului. Acolo mâncară primul lor balmoş, mâncare de seară după mulsul oilor, pe care îl guşti cu încetul din ceaunul pus pe măsuţa cu trei picioare. După masă, o ţigare boierească, nu învârtită între degete scorţoase, şi o poveste despre lume, apoi patul de sarici pregătit. Dacă frigul te pişcă sau dacă puricii pătrundeau prin bocanci, era că domnişorii nu prea cunoşteau viaţa ciobanilor din Negoi.

Bietul Moş Toma! El i-a trecut întâia oară prin Strunga Dracului, pe vremea când nu erau lanţuri ca să te ajute. Trebuia să-ţi asiguri prizele în stâncă, sacul să plece înainte de-a rostogolul printre pietre şi să nu-ţi fugă ochii spre lac, că erai atras de abis. Oare va fi fost careva să le facă slujbele de cuviinţă după moarte, pentru dragostea lui de munte la peste 70 de ani şi pentru cozonacii moldoveneşti înalţi şi aurii, pe cari îi cocea în cuptorul de pâine mâtuşa Ana, de ziua Sfintei Mării, dupăce trecea postul?

Sămânţa oamenilor de munte nu se poate să fi pierit cu toate urgiile prin care trecuse ţara de atunci; războiu şi răsmeriţă de import, industrializare şi socializare, ateism şi ură semănată între fraţi. Aşteaptă de undeva un semn, cutoatecă sate întregi au fost nimicite pentrucă dăduseră un colţ de pită partizanilor.

Pe atunci ei erau fericiţi că puseseră piciorul în piatra unde îl pusese şi capra neagră.

recuse vacanţa de vară. El se întoarse la ziarul căruia îi pusese numele «Vestitorul», în care, rând pe rând, apărură articolele lui «Dreata sau Stânga», «Calul Troian», (Calul Troian era ambasada sovietică dela şosea), articole profetice dacă la priveşti azi, cu ochii celui care au trăit ca să vadă «ce va urma».

Eticheta de dreapta li se dăduse din cauza naţionalismului unor mişcări din apus, asemănătoare cu Legiunea, prin lupta anticomunistă pe care o duceau. Pentru România, lupta antisovietică era o condiţie sine qua non a supravieţuirii neamului, luptă dusă de veacuri şi contra Rusiei ţariste.

Felul de a gândi al legionarilor era altul, destul de greu de înţeles atât în ţară, dar mai ales în Occident: omul dădea totul dela el, de bunăvoie, pentru înălţarea lui ca om şi pentru apropierea de Christos, dădea cu dragoste. Nimic nu era forţat, ci numai exemplificat. Unde era interesul? Unde era profitul economic, prin care toate se justificau în secolul al XX-lea? Aici era vorba de schimbarea firii nevolnice a omului, de înfrângerea fricii, a dorinţei nestăpânite de a poseda, de aducerea dragostei între fraţi şi ajutorul care trebuia să şi-1 dea le nevoie, ca regulă de viaţă, ca dogmă. Din aceste schimbări avea să iasă şi progresul economic, altfel planificat decât prin frică sau pofta de câştig.

Astfel au început intelectualii să-şi clădească o casă cu mâinile lor, făcând cărămizi. Lucrau desigur mai prost şi cu mai puţin spor decât zidarii. Lucrau în orele lor libere, profesori fiindu-le muncitorii manuali, cari veniseră să se alăture lor. ((Casa Verde» dela Bucureşti creştea sub ochii lor. Pământul pe care fusese clădită era dăruit, iar materialele veniseră din cine ştie ce pungă săracă, aşezată într'un buzunar plin de cer. Nimeni nu putea şti că acolo avea să le fie mormântul şi că de acolo le va pleca cenuşa în cele patru colţuri ale lumii.

Când Domnicu şi-a făcut teza de doctorat şi a trebuit să o tipărească —tiparul era obligator— lipsurile financiare şi mândria lor de a se descurca singuri le-au creat o grea problemă. O tipografie bucovineană duse treaba la bun sfârşit, primind plata în rate.

Lupta nu înceta nicio clipă în domeniul politic şi ideologic. Aceasta le adusese prieteni importanţi, între cari un profesor de metafizică la Universitatea din Bucureşti, director de ziar, care părea să-şi fi găsit atunci calea pe care şi-o căuta, pe semne, de

multă vreme. Articolul scris de el atunci «Cap, Căpetenie, Căpitan», legând mişcarea de trecut, de tradiţie şi forţă de conducere, era una din cele mai frumoase mărturisiri de credinţă ale unui om supra4nteligent, care accepta să-şi trăiască învăţătura «intrând pe poarta strâmtă». Sacrificiul îi fu primit! Unul din oamenii cari se nasc rar pe lume, datorită marelui lui talent de redare şi bogatei lui culturi, muri pedepsit pentru dragoste, lângă foştii lui elevi, în închisoare.

Soţul ei avea un loc la ziarul profesorului Nae Ionescu, loc plătit, păstrând în acelaşi timp şi revista întemeiată de el, ((Vestitorul», prin care vestea poporului că s'a născut o nouă lume în România, distinctă de cea anterioară şi cum numai văzuse ţara.

In vara anului 1935, au reluat drumul spre coliba lui Moş Toma. Erau oameni de-ai lui Dumnezeu, cum se spune pe aici. Ii aşteptau cu sarmale şi cu peşte din Buda. In acest an au explorat apa Budei, dela izvor şi până ce se împreună cu Cumpăna şi Cumpeniţa, formând Argeşul. Sunt 25 de km. până sub munte şi noaptea au mas la un bordeiu de miei, din «Podul Giurgiului», un munte pleşuv şi duşmănos. Bordeiul era mic. Moş Toma îşi fuma mahorcă afară, cu miţa întoarsă pe dos, semn de vreme rea. Peste noapte din nimic se iscă o furtună ca acelea. Se înghesuiră toţi trei, cum putură mai bine. Trăznea în toate pietrele din jur. Cerul se făcuse una cu pământul, electricitatea din aer le sburlise părul măciucă, până şi cel depe mâini. Ii trecu prin minte în acel moment că n'ar fi fost moarte mai frumoasă decât aceea: natura în plină desfăşurare, cu acompaniament de tunet şi grindină, iar ei tineri şi fericiţi. Mirosea a jintiţă şi praf ridicat de sub pietre. Nu plouase de mult. Ciobanii vorbeau cu oile şi câinii, ca în «Mioriţa». Era o lumină feerică, albastră-violet, în plină noapte. Ca o minge de foc, fulgerul lovea în piatră şi apoi săria înapoi. Ecoul îl întovărăşea, bătând în stâncă şi apoi întorcându-se înapoi.

Dela o vreme, dusă de vânt pe alte meleaguri, viforniţa se potoli. Moş Toma ieşise să-şi fumeze «tutunul» pe afară şi să-şi numere ciobanii. Ei adormiră sub sarici şi dimineaţa s'au trezit cu un strat subţire de zăpadă, născut pe semne din foc. Porniră îngheţaţi spre Moldoveanul, căruia oamenii din partea locului i ziceau Viştea Mare. La săritoarea de sub vârf, Domnicu s'a oprit, nefiind în stare să treacă dincolo, aşa că a rămas cu viziunea monstrului alb, care nu o primea.

Acasă îi aştepta din nou munca. Domnicu îngrijea acuma copiii bolnavi de boli interne: de astm, de cord, de rinichi şi ficat. Toate erau reparabile, afară de bolile de sânge.

El lucra la cărămizi, într'un sat numit Hotarele.* Făceau cărămizi pentru Biserică. La început erau priviţi cu neîncredere, dar prin munca şi comportamentul lor câştigaseră sufletele oamenilor, care acuma veneau şi îi ajutau. Până într'o zi! Din tabără plecară zece băieţi tineri să pedepsească pe un trădător ieşit din mijlocul lor. Soţul ei, şeful taberei, nu ştia nimic de această expediţie punitivă. Se trezi în faţa faptei împlinite. Atunci se născu cântecul: «Pentru trădători, mişei şi trădare...». Nu era în linia Evangheliilor, dar numai aşa se putea aduce un tineret laş şi venal la linia tradiţiei dace. Totul se petrecuse la lumină. După săvârşirea faptei, Decemvirii se predaseră şi îşi aşteptau pedeapsa.

Tabăra se spulberase. Puţini credeau în lipsa de complicitate a lui Vasile Marin, şeful ei. Cert este că «Decemvirii», cântaţi de folclorul popular, întregiră numărul Nicadorilor dela Jilava.

îşi aducea aminte ca, de Paşti în 1936, toţi cei ce trăiau pe lângă Căpitan, se duseră să sărbătorească împreună învierea Domnului, într'o casă pustie depe malul Mării Negre. Valurile treceau peste faleză, iar vântul mişca marea şi norii. S'au spovedit şi împărtăşit în Vinerea Mare, au cântat în cor Prohodul, apoi învierea. Se dădeau în mâinile Domntilui, cu toate păcatele lor.

In aceeaşi vară, 1936, în tabăra legionară depe malul Mării a cunoscut Domnicu pe acea fetiţă de doi ani, îndrăzneaţă şi jucăuşe, care avea să aibă o viaţă mistuită de flacăra ce se degaja în jurul Căpitanului. Era «fata tatei», deşi nu era fata lui. înconjurat de copiii altora, îţi puteai da seama de aura luminoasă ce se degaja din el. Imbrăcaseră cu toţii cămaşa morţii, o purtau cu desinvoltură şi eleganţă, deşi ştiau că poporul nu-i va urma până la capăt, atunci când va veni ceasul greu pentru ei.

într'un cort, pe pământul gol, într'o seară îi auzi vorbind cu seninătate de ceeace îi poate aştepta, nedreptăţile, neînţelegerile şi noi prigoane.

Izbucnise războiul spaniol. ((Se trăgea cu mitraliera în obrazul lui Hristos». La capătul vestic al Europei, Spanioli, bravi şi orgolioşi, erau manevraţi, făcând jocul unor mari puteri, rupându-se cu dinţii între ei şi vrând să aducă Spania la acelaşi numitor cu cei cari îi instigaseră. Odată Spania comunizată, Europa cădea în aceeaşi plasă, ca un fruct copt. In toamna aceea, căpeteniile

legionare urmărind războiul fratricid, au descoperit Alcazarul şi pe apărătorul lui, Generalul Moscardo. Părea o luptă de titani, în care familia, prietenia, nu mai jucau niciun rol. Ura era pentru totdeauna deslănţuită, antiteze se creau, ireversibile: ateu-eredincios, naţionalist-comunist.

Trebuia dusă şi predată Generalului Moscardo o sabie de onoare, o sabie care mai luptase în războaie, sabia Generalului Cantacuzino, descendent din domnitorii porfirogeneţi ai Bizanţului. Trebuia predată de o echipă de tineri care admirau eroismul oamenilor închişi în fortăreaţa din Toledo.

Soţul era bolnav de ochi, totuşi într'o seara îi spuse că i se face marea cinste de a face parte din echipa ce va preda sabia Generalului Cantacuzino. Ce părere avea? Poate că îi va părea rău de frumoasa călătorie ce o va face singur în ţara portocalilor! I-a promis că vor face cândva împreună călătoria într'acolo, de îndată ce se vor linişti lucrurile. Ştia că o va apăsa singurătatea, dar să fie fără frică, deoarece toţi prietenii lui vor fi lângă ea. Cât îl priveşte, nu e niciun pericol. Era o onoare să cinstească această sabie oferită unui erou, în numele unui tineret latin, frate cu cel care îşi vărsa sângele într'o luptă ideologică, sub flamura creştinismului.

îşi dădu seama că nu era nimic de făcut, că încercând să-1 oprească ar fi apărut egoistă şi închistată în interese personale. Hotărîrea lui era de nesdruncinat. Chestiunea nu trebuia privită cu tristeţe şi îndoială, prin prisma dragostei omeneşti, ci ca o chemare luminoasă, ca o participare sărăcăcioasă la ţesutul unei cămăşi pentru Hristos.

Mai era puţin. Trebuia să se pregătească. Va avea grijă de mama lui, şi o va ajuta să nu simtă că el a plecat, apoi vor vedea lumea împreună...

Era ziua de 26 Noembrie când 1-a văzut ultima oară pe peronul Gării de Nord. Era frig. Mai erau şi alte soţii. Toată lumea părea că merge la nuntă: n'ar fi vrut să facă notă descordantă. In sufletul ei era însă întunerec. Apucase să îngâne la plecare: «te rog să-mi scrii şi te rog să nu te apropii de Madrid». Atâta ştia, că acolo e focul cel mare, că nu voia să-1 piardă în niciun chip, că războiul este un lucru greu şi primejdios.

Trenul se depărta... se făcu nevăzut. Lacrimi mari puteau acuma să curgă, să se roage ca odată de mult, Meşterul Manole, să se iste o furtună mare ca să-i oprească nevasta în drumul către ş

temelia unei opere nemuritoare. La temelia fiecărei opere ce se vrea nemuritoare stă un mare sacrificiu: dar dece tocmai ei trebuia să i se ceară acest sacrificiu? Pentru nimic în lume nu era împăcată cu gândul că el să se apropie de locul primejdiei, că acuma călătorea cu trenul spre Hamburg, de acolo cu vaporul la Lisabona şi apoi la Burgos şi Toledo...

Braţe ocrotitoare o sprijineau. I se vorbea de o călătorie frumoasă şi că n'are niciun motiv să se îngrijoreze. Dar ea nu crezuse niciun moment în povestea săbiei, ca unic motiv al călătoriei. De acum înainte nu va mai avea dreptul să se gândească decât la el. Cu gândul îl va păzi ca o cazemată în jurul trupului său atât de vulnerabil, o cazemată pe undele văzduhului, care să-1 apere...

Veneau cărţi poştale din Hamburg, Lisabona, Burgos. In 12 Decembrie, cei şapte legionari, plecaţi cu scopul să ofere o sabie de onoare Generalului Moscardo, se angajau să lupte în «Tercio», Legiunea Străină Spaniolă, cu gradul de soldat. Nu toţi aveau gradul de ofiţer şi nu voiau să se despartă. Angajamentul era până la sfârşitul războiului. Oricum şi în orice fel, destinul trebuia să se împlinească. Nici ei nu mai însemnau nimic decât un număr.

începură să sosească scrisori, scrisori care mai târziu au format baza unui dosar N. K. V. D., reprezentând exact duşmanul contra căruia luptau ei atunci. Scrisorile indicau drumul pe care îl străbăteau: Salamanca, Unamuno, Biblioteca; Talavera de la Reina. Ii scria că era frig, că dormeau cu capul pe operele lui Shakespeare, ilustrate de Gustave Dore. încerca să nu scrie decât ceeace i se părea frumos.

Mai târziu a aflat de povestea unui sat: o Biserică în mijlocul satului, o turlă de Biserică înaltă şi înaintând spre turlă, voluntarii români, cari reuşiseră să alunge pe roşii şi să recâştige satul dela un duşman mult mai numeros şi mai bine echipat. Primiseră şi primele decoraţii! Se luptau bine!

Dar pe Domnicu durerea o copleşea în aşa măsură încât îşi pierduse sensibilitatea pentru suferinţele altora. Erau şi alte neveste, alţi copii, alte mame şi o ţară întreagă sfâşiată de acelaşi duşman. Pentru întâia oară în viaţă se ruga atât de fierbinte. Cerea lui Dumnezeu să facă o minune şi «să îndepărteze acest pahar, dar după cum vrea El şi nu altfel». Se ruga tot timpul. Durerea ei i se părea mare, mai mare decât toate. Cerea o minune. Numai pentru ea. O, dacă s'ar putea să fie rănit, rănit uşor!...

Căuta un loc nevital, unde ar putea fi rănit. Erau aşa de anonimi aceşti soldaţi ai lui Hristos, veniţi de peste mări şi ţări. Anonimi cum erau, brancardierul îi va ridica oare la timp, înainte ca orice picătură de sânge preţios să fie pierdut? Vor putea striga în această limbă străină? Fel de fel de gânduri îi treceau prin minte. In fine căuta să-l învălue în dragoste ca într'o armură inexpugnabilă. Putea oare să străbată depărtările?

Primi întâia scrisoare de dragoste şi dor! In patru ani cât stătuseră împreună, acest lucru era subînţeles. Acum când îi spunea pentru întâia oară că o iubeşte şi că totdeauna o iubise. S'a îngrozit deabinealea. Ştia, deci, că nu se va mai întoarce. Voia să-i lase o ultimă mărturie a inimii lui. Altfel ar fi tăcut, cum tăcuse până atunci. «In cazul când ar fi fost rănit, să vină să-l îngrijască. Nu avea încredere decât în îngrijirea ei. Generalul i-ar fi ajutat desigur».

Scrisoare în care îşi mărturisise secretul inimii lui, până atunci adânc ascuns, fu ultima..., în afară de cea începută şi prin care trecuseră gloanţele, amestecându-o cu sânge.

Ii răspunse printr'o scrisoare lungă, încurajatoare, intre cari, printre lacrimi, se descria altfel decum era în acel moment, eroică şi înţelegătoare, minciuni... Noroc că scrisoarea a rămas în poste-restantul dela Burgos. Poate e şi astăzi acolo, căci nimeni nu a mai venit să o ridice.

Crăciunul din 1936 nu 1-a mai petrecut ca altădată în mijlocul copiiilor. Se spovedi şi se împărtăşi. Seara de Ajun, avu o criză de apendicită. O operară colegii, operaţie grea cu complicaţii şi febră. Când s'a ridicat din pat, după Anul Nou şi şi-a reluat serviciul la spital, avea de gând să se ducă la General şi să-l întrebe dece i-a părăsit pe bieţii soldaţi, copiii lui, fără nicio putere într'o ţară desorganizată? Mai ştie ceva despre ei, depe front?

«Frontul nu mergea tocmai bine. Se dădeau lupte grele tocmai lângă Madrid. Nu ştia dacă lua parte şi unitatea lui, iar de părăsire nu putea fi vorba. Nu comanda el!» In Aprilie se încheia ultimul ei stagiu de internat şi în toamnă trebuia să se dea concursul de secundariat, la care ar fi trebuit să se prezinte... dacă citea. Dar nu putea citi. Nu trebuia să lase niciun moment gândul important, gândul care o ţinea în viaţă. îşi formase un fel de delir de unde electro-magnetice, prin care comunica direct cu câmpul de bătălie, ziua şi noaptea.

In ziua de 13 Ianuarie 1937, Neculai Totu, din echipa care deservea mitraliera, a început să scuipe sânge şi a trebuit să fie evacuat în spatele frontului. Ceilalţi continuau să păzească drumurile care duceau spre Madrid. Pela orele cinci după masa patru tancuri ruseşti se îndreptau spre micul grup de români dela Majadahonda. Mitraliere contra tancurilor. Prima lovitură trasă din dosul turelei lovi în plin, ucigând pe loc pe Ion Moţa şi pe Vasile, soţul ei.

***

Pela şase după masă, se prezentară la spitalul unde lucra un domn mai în vârstă şi o doamnă tânără, cerând să vorbească cu interna de gardă. Domnul mai în vârstă era colonel în rezervă, făcând parte din Senatul Legiunii. La început îi spuseră că soţul ei a fost grav rănit. Dar înţelese totul, din momentul în care îi văzuse. Nu mai putu vorbi. Totul fusese înzadar. Toate rugăciunile ei şi undele de dragoste pe care i le trimetea peste mări şi ţări. Astfel a murit pentru întâia oară Domnicu, odată cu dragostea ei.

In tot timpul acestei morţi în stare de veghe, ca o comă psihică, cu funcţiunile vegetative păstrate, a continuat să lucrece în virtutea inerţiei, neprimind nicio zi de concediu, îngrijind bolnavi ca mai înainte, stând de vorbă cu oameni cunoscuţi şi necunoscuţi, fiind dusa cu sufletul undeva departe. Nicio lacrimă.

Căpitanul venea la spital, se aşeza într'un colţ al odăii, scotea un pachet de cărţi şi făcea pasienţe, în timp ce lacrimi mari i se rostogoleau pe obraz. Ionel Moţa era cel mai bun prieten al lui. Poate plângea pentru asta sau pentrucă avea darul clar-viziunii şi simţea că şi de ei se apropie urgia cea mare, «Mlaştina desnădejdii». Venea aici pentrucă îi vedea faţa întunecată, cu nişte ochi care părea a fi de reproş. Venea poate să-şi ceară iertare şi să arate că el nu este mai puţin lovit.

Mult după aceea, aflase că cei ce luptaseră cu soţul ei alături fuseseră eliberaţi şi se întorceau în patrie ca să aducă cu cinste trupurile eroilor. Intre timp aflară şi Spaniolii că cei ce îşi dăduseră viaţa pentru crezul lor, care în fond era crezul a o jumătate din Europa, erau oameni mari în ţara lor şi greu de înlocuit.

Se făceau pregătiri de înmormântare. îmbrăcată în negru, a fost dusă la graniţa de nord a ţării, ca să-şi aştepte iubitul; un mit se crease în jurul soţului ei, care avea să se întoarcă să doarmă somnul de veci în pământul strămoşesc. In acest timp de durere, se ridicau voci haine care cereau să se ridice cetăţenia legionarilor cari se întorseseră, pentrucă luptaseră în uniforme streine, pentru o cauză streină. In schimb poporul, care simţea că sunt ai lui, alergau din toate unghiurile ţării ca să se închine, ca unor moaşte sfinte, sicriilor purtate dealungul ţării.

Două umbre negre însoţeau trenul: cele două văduve. Avea 26 de ani când 1-a văzut ultima oară. încărcată de ani, de durere şi neînţelegere, se ţâra ca o umbră în urma acestui cortegiu, pion pierdut pe tabla de şah a lumii.

Tot poporul ieşea în faţa trenului! Pernei cu copii în braţe îi ridicau în sus deasupra capului să vadă şi ei cum se întorceau în patrie eroii şi cinstea de care se bucurau din partea oamenilor. Trenul trecu prin dulcea Moldovă, acoperită de zăpada albă, doliul regilor, prin Ardeal şi apoi prin Muntenia.

In ziua de 13 Februaria 1937, ajungeau acasă. Priveghiu după datina strămoşească în Biserica Sf. Ilie Gorgani, apoi printre fulgi de nea, într'un car cu cetină, tras de legionari, au făcut drumul de veci spre casa clădită cu mâinile lor. Puzderie de oameni îi însoţeau, mergeau toţi liniştiţi şi abătuţi, prin zloată, pe drumul lung, ultimul spre ţărâna din care erau alcătuiţi. Numai trupul ei îndurerat de răni, îl însoţea; cu sufletul era departe, se juca pe vreo vale între brazi cu cel care nu mai era. Ii lăsase la redacţia ziarului scrisoarea: pentru cazul că nu mai avea să se întoarcă. Scrisoarea era scurtă: «Te rog să mă ierţi că acuma eşti aşa de singură şi ai grije de mama». Nici n'ar fi fost nevoie de mai mult...

Până la 1 Aprilie, lucră la spital ca să-şi termine internatul, pe care-1 începuse împreună cu el. Apoi îşi luă bruma de lucruri ce le avea şi se mută în dealul Cotrocenilor, alături de bătrână, lângă care găsea ochii şi gândul lui. Colegii îi aduseră o maşină încărcată de cărţi: «învaţă, n'ai altceva de făcut»! Şi se puse pe învăţat. Ziua învăţa şi noaptea visa. O rană mare era în trupul ei. Umbla prin Biserici şi pela vraci ca să se tămăduiască şi se întorcea acasă sdrobită de oboseală.

Bătrâna, mama lui, îi citea din Carte, acolo unde se deschidea, găsind un sprijin şi un scop ca să poată merge mai departe. «Ai grije de mama». In realitate, lucrul era exact invers, căci mai mare

sprijin găsia Domnicu in bătrână. Reuşise prima şi le secundariat şi nimeni nu trebuia să le poarte de grije. Ii spunea mama lui, Bucura: «Să nu plângi, maică, că îi îngreunezi sufletul şi-1 ţii alături de pământ. Eu am pierdut un băiat şi am câştigat o fată».

Dumineca mergeau împreună la Biserică şi duceau flori la mormânt. Ziua îngrijea 300 de copii grav bolnavi la spital; noaptea o chinuiau visurile şi întrebări fără răspuns; încerca să traverseze cea mai deasă barieră de sârmă ghimpată, bariera dintre viaţă şi moarte. Se căznea să capete credinţa care îi dădea mamei lui linişte şi înţelepciune.

La alegerile din Decembrie 1937, partidul «Totul pentru Tară» a câştigat aproape 70 de mandate. 70 de tineri deputaţi au intrat în Parlament. Sacrificiul celor doi eroi, morţi departe de ţara lor, a impresionat şi schimbat în parte mentalitatea multor români. In afară de bunăstarea vieţii lor particulare, oamenii începură să înveţe şi altceva, de exemplu, necazurile deaproapelui şi ajutorul care îi poate fi dat.

Sistemul existent ar fi trebuit să fie înlocuit şi să dispară pe încetul, nemai fiind dorit şi susţinut de nimeni. Dar sistemul ce-a domnit până atunci nu se va autodesfiinţa, ci va rezista şi mai degrabă, va căuta să se apere şi să supravieţuiască, prin orice mijloace.

«Vai de cel prin care se va face primul pas spre rău». De data aceasta, primul pas fu făcut de un istoric vestit. Şeful Legiunii fu dat în judecată pentru ultragiu. Totul părea aranjat dinainte. Cei informaţi îl rugară să dispară, să nu se preteze la această «cursă. Ar fi fost bine să evite procesul, să se ascundă, să fugă. Maşina era în faţa casei. Nimeni n'ar fi avut ceva de spus. Tara întreagă era gata să-1 ascundă.

«Mi-am aşezat viaţa şi viitorul în mâinile Domnului, răspundea el liniştit. Dacă e împletit cu viitorul ţării, tot Domnul va şti mai bine ce trebue făcut; nu pot lua înapoi ceeace am dat de bunăvoie odată.»

CU puţin timp înainte făcuse declaraţia care avea să-1 coste viaţa: în caz că ţara i-ar încredinţa puterea, avea să schimbe politica externă alături de Axa Roma-Berlin. Era încă departe de-a avea puterea să facă această schimbare. Atunci dece îşi dăduse intenţiile în vileag? Ca să câştige noi prieteni peste hotare sau pentru a indica că adevăratul duşman al ţării lui se afla de veacuri Ja răsărit?

Se prezenta deci Căpitanul la acest mic proces, care nu avea alt scop decât să pună mâna pe un om reputat insesizabil. Fu condamnat la şase luni închisoare, care spălau onoarea atinsă a marelui şi vanitosului profesor, de data aceasta parte activă în. complot.

După procesul cel mare şi condamnarea Căpitanului la zece ani închisoare, a fost dus mai întâiu la închisoarea Doftana, pentruca apoi să fie închis la Râmnicu-Sărat, alături de Nicadori şi Decemviri.

In timpul acesta în ţară bântuia prigoana. Oameni dipăreau necondamnaţi în închisori. Se călcau legile ţării tocmai de acei care le făcuseră. Regele, înconjurat de camarilă, desfiinţa libertatea cetăţeanului, în folosul acestei camarile şi patrona nedreptăţile.

Patru fete şi cinci doamne fuseseră închise la Mănăstirea Suzana. Printre ele se găsea şi Domnicu. Pusese găsită în vizită la una din doamne .Din greşală a fost arestată şi găsită vinovată? Poate nu din greşală. Policlinica unde lucra acuma avea succes: îngrijea bolnavi gratuit din contribuţiile medicilor.. Policlinica fusese socotită de autorităţi loc de propagandă şi nu loc de ajutor frăţesc, iar iniţiatoarea a fost pusă pe lista neagră.

Mănăstirea Suzana fu pentru Domnicu un început de întoarcere la viaţă, O viaţă lipsită de vanitate, pusă sub semnul credinţei în Dumnezeu şi a dragostei de oameni.

Sunt oameni cari dacă ai norocul să-i întâlneşti în viaţă, au influenţe decisive asupra desfăşurăriii ei viitoare, noroc nu dat oricui, sau poate, cum în credinţa lor nimic nu era întâmplător, lucruri dinainte pregătite pentru desăvârşire. Aşa a fost întâlnirea cu Motănel, fata veselă cu ochii verzi, care umbla să ridice păcatele lumii! Ea îi dărui primul surâs, după ani de desnădejde şi siguranţă că nu putea greşi dacă mergea pe calea însemnată de cruce şi de înviere.

In noaptea spre 30 Noembrie 1938, noaptea de Sf. Andrei, Căpitanul cu 13 legionari au fost scoşi pe furiş din închisoarea Râmnicul Sărat şi, în timpul transportului spre Jilava, au fost strangulaţi. In jurul gâtului fiecăruia fu trecută o sfoară, de care 14 oameni, la o comandă, au tras cu putere. Cadavrele fură îngropate în curtea fortului şi un strat de vitriol fu vărsat deasupra, pentruca istoria să ignoreze pentru totdeauna crima săvârşită.

A doua zi, Radio anunţa fuga de sub escortă a deţinuţilor şi pedeapsa lor...

Nimeni nu crezu, nimeni nu putea crede în moartea lui. Peste doi ani, desgroparea dovedi moartea şi felul în care muriseră, oameni judecaţi şi necondamnaţi la moarte. Burghezia şi felulei de viaţă îşi semnau sentinţa de moarte, însă fără să înţeleagă în acel moment grozăvia ce-o aşteaptă.

O ţară întreagă plânse în ascuns speranţa ei îngropată sub lespedea grea dela Jilava.

Se bănuia că moartea Conducătorului va fi răzbunată. Urmă un an de crâncenă prigoană. Lagărele erau pline de ostateci şi tot ce avea ţara mai bun, mai luminat, mai cinstit, zăcea îndărătul zăbrelelor.

La 21 Septembrie, primul ministru, Armând Călinescu, care dăduse ordinul de suprimare al Căpitanului, a fost împuşcat de o echipă de legionari, cari, după aceea, s'au predat şi au fost şi ei împuşcaţi pe locul execuţiei. In acea noapte se deschisese cerul ca să primească sute de tineri care plăteau credinţa şi cinstea lor: au fost ucişi o mare parte din cei aflaţi în închisori şi lagăre, iar în fiecare judeţ au fost împuşcaţi un grup de trei legionari, dintre cei mai buni; pentru a îngrozi lumea, au fost expuşi vederii publice. Cadavrele zăceau în drum, rudele nu îndrăzneau să le ridice sau să-i recunoască. Niciun preot nu le sluji la groapă. O generaţie de cărturari idealişti fusese nimicită. In spatele hecatombei erau interese multiple. Deasupra tuturor, crima fu patronată de rege.

Până atunci în ţară plătea cel vinovat, nu ostatecul. Ce nebunie de distrugere se abătea asupra omenirii! Ca în miturile antice, părinţii îşi înghiţeau copiii cei mai buni. In Apocalips se povesteşte de timpul când oamenii vor ruga gropile să se deschidă, ca să între ei în locul celor morţi! România este acuma la punctul apocaliptic, căzând sub o stăpânire streină, din cauza insuficienţei coeziunii între membrii naţiunii, carenţei de putere şi minciunii falsificatoare. Moartea lor fusese oare plătită cu bani, cu bucăţi din trupul ţării, cu zone de influenţă unei internaţionale atotputernice? Ca în însămânţările florale, din sângele creştin al martirilor, creştea un nou tineret, gata de sacrificiu, dacă asta era ceeace i se cerea. Izvorau alţii, mereu alţii. Tradiţia de eroism şi de strângere a rândurilor între vii şi morţi, între trecut şi viitor, se păstra şi perpetua. In 1940, la un an după uriaşa jertfă, în care pieriseră şefii naţionalismului românesc, regele fu isgonit din ţară

împreună cu vagoanele lui pline de averi, agonisite pe spinarea unui popor pe care nu-1 iubise. Generalul Antonescu prelua puterea.

Europa era un imens rug de flăcări! România pierduse Basarabia, Bucovina de Nord, Ardealul de Nord, în mod aşa zis paşnic, prin conferinţe patronate de aşa zişii prieteni ai naţionalismului în lume. Provinciile erau «româneşti». Un trup ciopârţit sufere...

Generalul nu avea partid şi avea nevoie de legionari. A îmbrăcat cămaşa verde, jură credinţă crezului lor, şi guvernă câtva timp, împreună cu ei, încercând permanent calea celor două căi.

Domnicu nu făcea politică. Un mare industriaş îi propusese bani pentru orice creaţie medicală; i se propusese pensie pentru soţul mort în războiu, bursă în străinătate pentru studii, în sfârşit catedră la Facultate, în locul unor profesori cari obţinuseră catedra pe căi imorale. Refuză totul. Era încă tânără. Mai putea munci, îşi putea face datoria îngrijind de bolnavii săraci, cei pe care spitalele îi refuzau, pentrucă sufereau de boli incurabile, cei care se îngrijesc cu ceva «peste» medicamente.

In strada Cobălcescu se adună o echipă de doctori, veniţi fiecare cu instrumentele de care aveau nevoie, doctori cari îşi sacrificau din timpul rezervat carierei pentru a se dărui altora... Erau mai multe oferte decât locuri. O afluenţă nebună de oameni fără speranţe, care îşi luau zilnic porţia de încredere în viaţă, pe care o pierduseră. Surori de spital şi surori improvizate ajutau cu căldură şi dragoste. Asta cereau oamenii înfricoşaţi, grabnic ajutor, şi asta învăţau şi vindecătorii clasici de boli, ca să facă.

Niciodată nu fusese mai săracă şi mai obosită ca atunci, în puţinele luni, cât a durat simbioza nenaturală între un general ambiţios şi vanitos şi tineri idealişti, care nu acceptau să împartă ţara şi să dea din ceeace nu le aparţinea. Viaţa lor o puseseră mai de mult la picioarele ţării.

Conflictul între guvernanţi isbucni după marele cutremur din 10 Noembrie 1940, care zgudui ca un avertisment pământul. Ucigaşii Căpitanului închişi la Jilava, trebuia judecaţi, dar Generalul nu se grăbea. Incetul-încetul plecau pe uşa din dos şi căutau mai ales să ajungă la adăpost acei ce se justificau că au tras «din ordin». In timp ce se curăţa Bulevardul Brătianu de molozul blocului care căzuse pe o coastă, ca un castel de cărţi de joc, simbolul regimului care îl clădise, şi tineri entuziaşti mânuiau târnăcopul pentru a căuta printre dărâmături vii şi morţi, buna lor credinţă era înşelată. Se ieşea dela Jilava, se putea ieşi dela Jilava.

In fond, în orice guvernare, totul se bazează pe încredere. Moneda e încredere, economia şi cultura sunt încredere. Se cere încredere, pentru a clădi un viitor.

Se pierdea încrederea!

In noapteea când fu deschis mormântul dela Jilava şi când mulţi credeau că nu vor gări nimic, ca odioară pe Golgota, când fiecare mort fu descoperit cu ştreangul la gât, pe care ucigaşii îl lăsară în graba mare, o sfântă mânie i-a prins pe legionari. O crimă atât de mare nu putea rămânea neispăşită nici pe acest pământ! Când familiile se tânguiau deasupra gropii, se auzeau împuşcături în fort. Vinovaţii erau pedepsiţi fără judecată.

Relaţiile din conducerea bicefală se apropiau de momentul critic. La 21 Ianuarie 1941, izbucni aşa zisa rebeliune! Rebeliunea unei părţi din conducere contra celeilalte. In realitate inversul era valabil. Generalul pregătise rebeliunea, dând o lovitură de Stat. Nemţii susţinură pe Generalul Antonescu, iar dacă se salvară câteva căpetenii, acestea ajunseseră la Buchenwald, în lagăr.

Fratele ei, legionar, era rănit. Se dădu un decret că toţi deţinătorii de arme vor fi condamnaţi la moarte! Domnicu fu vândută pentru câşiva lei de fata care lucra cu ea: arme ascunse. Dece? Contra cui? A fost arestată. Era în Vinerea Mare, dinaintea Paştilor. Credea că va fi judecată imediat. Se pregătea pentru călătoria cea mare. Avea-va cinstea să moară în Vinerea Mare?

Deodată se pare că legile îşi recăpătaseră locul. Trebuia să fie judecată. închisorile erau pline de deţinuţi politici; rebeli, care până mai ieri fuseseră la putere!

Trecu prin trei zile de anchetă. Clopotele de Paşti sunară Ia toate bisericile din Capitală învierea. A treia zi de Paşti era Sf. Gheorghe, Sfântul care exterminase balaurul. Era ziua judecăţii. O aduseseră pe jos, fără ochelari, dela Malmaison la Tribunalul Militar. Mirosea tare a liliac. Tocmai înflorise liliacul alb.

O apărau doi avocaţi, buni prieteni. Ce erau să spună? Unuia îi scăpase copilul dela moarte, celuilalt mama. Era puţin penibil. Intrară de odată în sală doctorii pe care tocmai îi eliberau. Pe atunci, se mai eliberau câte cineva din închisoare! Bucuria revederii. Veniră să facă act de solidaritate cu «rebelii».

Tribunalul o condamnă Ia moarte, conform legii în vigoare. In sală era şi tatăl ei. Ce copil rău fusese! El, culmea corectitu-

dinii, militar de carieră, erou în primul război mondial, în luptele dela Cireşoaia şi Mărăşeşti, să asiste la judecata unui Tribunal Militar ,care tocmai îi condamna fiica la moarte!

Sala era plină şi ostilă condamnării. Tata vroia să-i aducă de mâncare. O luară repede. Sentinţa trebuia executată chiar în zorii zilei!

La Malmaison, o păzea chiar în cameră, vărul ei primar, ca să nu se arunce pe fereastră. Aşa era regulamentul. Existau ferestre fără gratii.

Spre seară primi vizita unei echipe de preoţi, 15 la număr, care se ofereau să moară în locul ei! închisoarea era plină până la refuz. Era singura femeie la secret. Totuşi se îngăduia să primească vizite. Preoţii îi cerură să scrie un articol, înainte de moarte, pentru revista «13 Malmaison», scris cu mâna, dar totuşi pe hârtie. In privinţa înlocuirii, i-a refuzat politicos. Un articol, dacă murea în zorii zilei, spuneau ei, ar fi avut mare valoare. Prima femeie executată pentru deţinere ilegală de arme, de care nici nu ştia să se servească cel puţin. Femeia mai era şi doctoriţă. Scăpase mulţi oameni dela moarte. Era neverosimil că s'ar fi gândit acuma să ucidă.

In fine, justiţia era oarbă! Se apucă să scrie povestea «Izvorul Dorului», apă care ieşea năvalnic din pământ, sub muntele Ciucaş. Legenda spunea, povestită de ciobani, că acest izvor se născuse cândva din lacrimi de dor. Era exact ce simţea ea în seara aceea, sortită să fie ultima ei seară în lumea aceasta: un dor imens, arzător, o adevărată suferinţă fizică, după dragostea pierdută!

Se apropia oare regăsirea?

Pela trei dimineaţa, în ziua de Sta. Elisabeta, care vine după Sf. Gheorghe, un preot veni să o spovedească şi să o împărtăşească. Verişorul, trecut din armata activă la pază, se retrăsese discret.

Când sosi ceasul, o întreagă trupă se afla la uşe; păreau mai pătrunşi de moment decât deţinuta...

In goana mare apăru un curier, care aducea ((Graţierea cu permutarea pedepsei la zece ani temniţă grea».

Aceasta a fost cea de-a doua moarte a ei.

Urca un munte înalt, îmbrăcat în ceaţă: putea fi Olimp, Parnas sau Ararat. Urcuşul era greu. De abia îşi trăgea respiraţia.

Fantomatic, în ceaţă, se desprindeau reclame luminoase:

«Voiu distruge înţelepciunea celor înţelepţi» ;

«Voiu nimici inteligenţa celor inteligenţi».

Şi mai departe:

«Domnul cunoaşte gândurile celor înţelepţi»;

((Ştie că sunt deşarte».

Ce căuta pe aici? Toate lucrurile în care crezuse îşi pierduseră valoarea?

Veni răspunsul!

<(Veţi privi cu ochii voştri şi nu veţi vedea;

«Căci inima acestui popor s'a împietrit».

Urcuşul era din ce în ce mai greu. Dar, o minune, erau umbre care o susţineau.

Sus pe creastă era o lumină mare, ceaţa părea că se risipise. Oameni, cunoscuţi, prieteni: o aşteptau.

începu să-i chieme pe nume: Vasile, Ion, Gheorghe, Iordache, Gută, Radu, Titi, Mihaela, Corneliu, Bucura...

Toţi răspundeau ca la şcoală «Prezent». Cântau un cântec:

«Cei ce-au căzut ucişi de gloanţele duşmane, păşesc în rând cu cei ce au rămas».

Cânta şi ea...

CUPRINSUL

	Pag.
IN LOC DE PREFAŢA	5
BOALA	7
COPILĂRIA	17
IN LUMEA COPIIILOR	27
COPILUL	35
PRIN POARTA CEA STRÂMTA	55
MAREA ÎNTÂLNIRE	101

ES MANUSCRITO.

Deposito legal: M. 4342-1980 • I. S. B. N. 84-300-2083-7 »Cedesa. Coruna, 26. Madrid